

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI**

**28 ŞUBAT SÜRECİNİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE ETKİLERİ VE İKTİDAR-
MUHALEFET PARTİLERİNİN TUTUMU**

Hasan GÜRKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2011

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI**

**28 ŞUBAT SÜRECİNİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE ETKİLERİ VE İKTİDAR-
MUHALEFET PARTİLERİNİN TUTUMU**

Hasan GÜRKAN

Danışman: Prof. Dr. Bülent ÇUKUROVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2011

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Bülent ÇUKUROVA
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Turan AKBAŞ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

.../.../....

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

28 ŞUBAT SÜRECİNİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE ETKİLERİ VE İKTİDAR- MUHALEFET PARTİLERİNİN TUTUMU

Hasan GÜRKAN

Yüksek Lisans Tezi, İlköğretim Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bülent ÇUKUROVA

Temmuz 2011, 148 Sayfa

Bu çalışmada, Türk siyasal hayatı ve Türk eğitim sisteminde büyük bir dönüm noktası olan, tarihe “28 Şubat Süreci” olarak geçen bir dönemin, Türk eğitim sistemine etkisi ile bu süreçte iktidar ve muhalefetin partiler üzerinden tutumları ele alınmıştır.

28 Şubat 1997 tarihli Milli Güvenlik Kurulu toplantısında alınan;

- Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Millî Eğitim Bakanlığı'na devri sağlanmalıdır.
- Genç nesillerin körpe dimağlarının öncelikle cumhuriyet, Atatürk, vatan ve millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması sağlanmalıdır,
- 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurttan uygulamaya konulmalıdır,
- Temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kur'an kurslarının Millî Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılâplarına sadık, aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü, milli eğitim kuruluşlarımız, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır,

gibi kararlar Türk eğitim sisteminin seyrini önemli bir şekilde etkilemiş ve bu bir kesim tarafından eğitimde reform, bir diğer kesim tarafından darbe süreci olarak adlandırılmıştır.

Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim ve meslek liselerinin, özellikle İmam Hatip'lerin orta kısımlarının kapatılması kararları büyük tartışmalar yaratmış, bu süreçte Necmettin Erbakan başbakanlığındaki Refah-Yol hükümeti dağılmış ve daha sonra gelen hükümetler bu kararları uygulamak durumunda kalmışlardır. Dolayısıyla, Milli Eğitim sistemi bu kararlara göre şekillenmiş ve kararların uygulanabilmesi için çeşitli projeler hayata geçirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 28 Şubat Süreci, Milli Güvenlik Kurulu, Türk Eğitim Sistemi, İlköğretim, Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim, İmam Hatipler

ABSTRACT**THE EFFECTS OF THE FEBRUARY 28 PROCESS TO THE TURKISH
EDUCATION SYSTEM AND THE ATTITUDE OF THE GOVERNMENT AND
OPPOSITION PARTIES****Hasan GÜRKAN****Master Thesis, Primary Education Department****Thesis Supervisor: Prof. Dr. Bülent ÇUKUROVA****July 2011, 148 Pages**

In this study, a date called “The February 28 Process” which is a turning point in Turkish Political Life and Turkish Education System, and its effect to the Turkish Education System and the attitudes of the Government and Opposition Parties is discussed.

The decisions taken in National Security Council in February 28, 1997 as followings :

- The private dormitories, foundations and schools connected with the religious sects must be controlled by the authorized government’s organs and ensured to be transferred to the Ministry of National Education because of “Tevhid-i Tedrisat Rule”
- It must be ensured that young generations should be aware of Republic, Atatürk and fondness of Homeland and Nation and of the aim to be modern civilization of Turkish People and to protect from effects of various focuses.
- Eight year continuous education should be implemented all at home.
- The necessary administrative and legal arrangements should be made for the children received the basic education, depending on the request of their families who will continue to attend the Kur’an Courses and for

them to operate in the responsibility and control of the Ministry of Education.

- Our National Education Establishments, responsible for raising enlightened religious leaders who are loyal to Republic Regime and Atatürk's Principles and Revolutions, should be kept at the proper level to the core of the Unification of Education Law.

have affected the process of the Turkish Education System crucially and this is called reform in education by some people and called coup process by others.

Eight-year compulsory education and vocational high schools, especially the decisions in the middle parts of the closure of Imam Hatip Schools, created a great debate. In this process, the Welfare-Way Government with the Prime Minister of Necmettin Erbakan separated and then latter governments had to implement these decisions. Therefore The National Education System has been shaped according to these decisions and several projects have been put into effect to implement these decisions.

Keywords: February 28 Process, the National Security Council, the Turkish Education System, Primary, Eight Year Continuous Compulsory Education, Imam Hatip

ÖNSÖZ

Toplumların ve kurumların yaşamlarını devam ettirebilmeleri, çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkabilmeleri ancak eğitilmiş insan toplulukları ile sağlanabilir. Bu çerçevede, eğitimle toplumların gelişmişlik düzeyleri arasında sıkı bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Eğitim sorununu çözemeyen bir milletin veya devletin ilerlemesi ve çağdaş uygarlık seviyesini yakalaması olanaklı değildir. Bununla beraber, iyi eğitilmiş toplumlar bilim, teknoloji ve ekonomik alanda da üstün olduklarından, eğitim açısından geri olan toplumlara her zaman hükmetmişlerdir.

Eğitim, bir yandan millî kültürü ve kalıcı değerleri nesilden nesile aktararak milletin sürekliliğini sağlarken, diğer yandan, toplumu meydana getiren bireylerin bilgi, davranış ve kabiliyetlerini geliştirerek toplumun ilerlemesini ve çağdaşlaşmasını sağlar. Bu iki işlevden birincisi gerçekleşmezse nesiller arası kopukluk olacağından milletin sürekliliği tehlikeye düşer. İkinci işlev gerçekleştirilemezse millet geri kalır; sosyal gelişmeye, değişime ve yeniliklere ayak uyduramayacağından milletin varlığı tehlikeye girer. Bu nedenle de devlet eğitim faaliyetlerine önem vermek zorunluluğundadır.

Milli Mücadeleyi başarıyla tamamlayan Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarken bir dizi devrim hareketlerine girişti. Osmanlı Devleti'nin çöküşünde, uygulanan eğitim sisteminin önemli bir etken olduğu inancında olan Mustafa Kemal, çağdışı kalan eski eğitim sisteminin düzeltilmesinin olanaklı olmadığını görerek yeni bir eğitim sisteminin uygulanmasına karar verdi. Yeni devletin kuruluşunda yerini alan Atatürkçü felsefe eğitim alanında da esas alınmıştır. Atatürkçü felsefenin altı ilkesi, bu dönemdeki eğitim yeniliklerini yönlendirmiş ve gerçekleştirmiştir. Eğitim alanında ilk önemli devrim de Tevhid-i Tedrisat Yasasının uygulanmasıdır. Böylece eğitimdeki en önemli sorun olan eğitimde ikiliğe son verilmiştir.

Atatürk sonrası dönemde Türk eğitim sistemi, siyasal iktidarların ideolojik görüşleri doğrultusunda, bu iktidarların uygulamalarından doğrudan etkilenmiş ve sistem bilimsel yaklaşımdan çok ideolojik bakış açlarına göre şekillenmeye başlamıştır. 1950 sonrası iktidara gelen hükümetlerin tamamına yakınının siyasal görüşleri Atatürkçülükten uzak, gelenekçi, muhafazakâr ve dini eğilimlidir. Bu nedenlerle eğitim

sisteminin yetiştirmek istediği insan tipi ilericiden çok muhafazakâr bir görüntü taşımıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren, 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 askeri müdahaleleri ve bir de “post modern darbe” olarak nitelendirilen 28 Şubat 1997 kararları gerçekleşmiştir. Kuşkusuz, tüm bu müdahalelerin siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel ve eğitimsel birçok sonucu ortaya çıkmıştır. Özellikle 28 Şubat 1997’de Milli Güvenlik Kurulunda alınan kararlar ve sonrası yaşananlar her alanda olduğu gibi eğitim ve siyasal alanda da etkileri günümüze kadar süren birtakım gelişmeleri beraberinde getirmiştir.

Göz ardı edilmemesi gereken bir gerçek de, Türkiye’de eğitimin; siyaset ve ordu ile doğrudan ilişkili olduğudur. Fakat Türk Silahlı Kuvvetleri’nin müdahalesiyle gerçekleşen ve Türk eğitim sistemine getirdiği ciddi sonuçlar bakımından önemli bir yere sahip olan 28 Şubat sürecinin eğitimle ilişkisi bakımından alan yazında yeterli sayılabilecek düzeyde çalışmaya rastlanmamıştır. 28 Şubat süreci ile ilgili literatür tarandığında üç çalışma ön plana çıkmaktadır. Bunlar; Andaç Hongur’un (2006) *28 Şubat Sürecinde Ordu, Medya ve Siyasal İktidar*, Emre Soncan’ın (2006) *28 Şubat Sürecinde Medya* ve Ali Özgan’ın (2008) *28 Şubat Sürecinin Siyasal Açısından Neden ve Sonuçları* adlı yüksek lisans tezleridir. Görüldüğü gibi 28 Şubat’ın siyasi, ordu ve medya boyutu çeşitli tezlerle ele alınırken 28 Şubat’ın eğitim boyutu ele alınmamış ya da akademik yayınlar içerisinde yüzeysel olarak değinilmiştir.

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti’nde 28 Şubat sürecinin Türk eğitim sistemine etkileri ve bu süreçte iktidar-muhalefet partilerinin tutumları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın genel amacı, Türk eğitim sisteminin 28 Şubat sürecinin etkileri çerçevesinde nasıl biçimlendiği, 28 Şubat sonrası yaşanan mevcut değişimler ve gelişmelerin incelenmesi ile sınırlıdır. Ayrıca, cumhuriyet dönemindeki eğitim faaliyetleri ile 28 Şubat 1997 tarihine gelene kadarki süreç genel olarak ele alınmıştır.

Bu çalışma 28 Şubat sürecinin modern Türk eğitim sistemine etkileri ve bu eğitim sisteminin geleceğine nasıl bir yön vereceği açısından eğitimle ilgili araştırmacılara ve yeni nesillere iyi bir fikir verecektir. Öte yandan Türk eğitimini daha

sağlam temellere oturtma sorumluluğunu üstlenmiş siyasetçilere ve eğitimcilere bu araştırmanın önemli yararlar sağlayacağı beklenmektedir.

Araştırmada temel olarak tarihi araştırma yöntemi (historical method) kullanılmış ve bu yöntemle beraber nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yapılmıştır. Bu doğrultuda; literatür taranmış, dönemin tanıklarının görüşlerine yer verilmiş, hükümet programları ve koalisyon protokolleri ile Milli Eğitim Şuralarında alınan kararlar incelenmiş, Milli Eğitim Bakanlığı ve TÜİK istatistiklerinden faydalanılmış, Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet ve Zaman gazetelerinin arşivleri taranmış, konunun yakın tarihle ilgili olmasından ötürü internet kaynaklarından da yararlanılmaya özen gösterilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana düşünceleri ve deneyimleriyle yol gösteren, her geçen gün kendilerinden çok şey öğrendiğim değerli hocam Sayın Prof. Dr. Bülent Çukurova'ya, katkılarından dolayı değerli hocam Öğr. Gör. Akın Efendioğlu ve Öğr. Gör. Aydın Can'a, bu süreçte destekleriyle yanımda olan aileme, değerli dostum Veysel Tanrıverdi'ye ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hasan GÜRKAN

Adana, Temmuz 2011

Not: Bu araştırma, Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü Araştırma Fonu Saymanlığının EF2010YL18 numaralı projesi ile desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACTv
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
TABLolar LİSTESİxiv
ŞEKİLLER LİSTESİxv
EKLER LİSTESİxvi
GİRİŞ1

BÖLÜM I

EĞİTİM İLE TOPLUMSAL KURUMLAR İLİŞKİSİ

1.1.Eğitim ve Toplum	9
1.2.Eğitim, Politika ve Ekonomi.....	12
1.3.Eğitim, Ordu ve Siyaset.....	16

BÖLÜM II

28 ŞUBAT'A GİDEN SÜREÇ

2.1. Refah-Yol Hükümetinin Kuruluşu	21
2.2. Refah Partisi ve İdeolojisi.....	23
2.3. Refah-Yol'u 28 Şubat'a Götüren İç Siyasi Nedenler	31
2.4. Refah-Yol'u 28 Şubat'a Götüren Dış Siyasi Nedenler.....	36
2.5. Tarihi Milli Güvenlik Kurulu Toplantısı, 28 Şubat Kararları ve Sonucu.....	39

BÖLÜM III

28 ŞUBAT KARARLARI İÇİNDE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

3.1. Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim	52
3.2. Milli Eğitim Şuralarında Zorunlu Eğitim	57
3.3. Hükümet Programlarında ve Koalisyon Protokollerinde Zorunlu Eğitim	63

3.4. “Eğitimde Çağı Yakalama 2000” Projesi	65
3.4.1. Temel Eğitim Programı (TEP)	66
3.4.2. Taşınmalı İlköğretim	68
3.4.3. İlköğretim Yatırımları ve Finans Kaynağı	71
3.5. İmam Hatip Okullarının Orta Kısımlarının Kapatılması	75
3.5.1. Tarihi Gelişimi ve İmam Hatip Okulları.....	75
3.5.2. Tarikat Okulları, Özel Yurt ve Vakıflarının Milli Eğitime Devri	81
3.6. Kur’an Kurslarının Durumu	83
3.7. 28 Şubat Sonrası Okullaşma	93
3.7.1. İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretimde	93
3.7.2. Mesleki ve Teknik Okullarda.....	95
3.7.3. İmam Hatiplerde	99
3.8. İlköğretim Programı ve Ders Çizelgelerindeki Değişmeler	101
3.9. 28 Şubat Sonrası Üniversiteye Giriş Sistemi ve Üniversiteler	102
3.9.1. Katsayı Uygulaması.....	102
3.10. Yüksek Öğretimde Diğer Gelişmeler	104
3.10.1. Eğitim Fakültesinde Yeniden Yapılanma ve Öğretmen Yetiştirme.....	104

BÖLÜM IV

İKTİDAR İLE MUHALEFET PARTİLERİNİN TUTUMU

4.1. 28 Şubat ve Siyasal Partiler	107
4.1.1. İktidar ve Muhalefet Partilerinin Tutumu	107

SONUÇ VE ÖNERİLER	113
KAYNAKÇA.....	124
EKLER.....	133
ÖZGEÇMİŞ	148

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- ANAP** : Anavatan Partisi
- AOBP** : Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanı
- AP** : Adalet Partisi
- BBP** : Büyük Birlik Partisi
- bkz** : Bakınız
- CGP** : Cumhuriyetçi Güven Partisi
- CHP** : Cumhuriyet Halk Partisi
- D-8** : Developing Eight
- DP** : Demokrat Parti
- DPT** : Devlet Planlama Teşkilatı
- DSP** : Demokratik Sol Parti
- DTP** : Demokrat Türkiye Partisi
- DYP** : Doğru Yol Partisi
- GSMH**: Gayrisafi Milli Hasıla
- İHL** : İmam Hatip Lisesi
- İMKB** : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
- İP** : İşçi Partisi
- MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı
- Md.** : Madde
- MGK** : Milli Güvenlik Kurulu
- MHP** : Milliyetçi Hareket Partisi
- MNP** : Milli Nizam Partisi
- MP** : Millet Partisi
- MSP** : Milli Selamet Partisi
- MTB** : Müslüman Topluluklar Birliği
- OÖBP**: Ortaöğretim Başarı Puanı
- ÖSS** : Öğrenci Seçme Sınav
- PİO** : Pansiyonlu İlköğretim Bölge Okulu
- RP** : Refah Partisi
- RTÜK**: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
- SPK** : Sermaye Piyasası Kurulu

- SHP** : Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK : Türk Dil Kurumu
TEP : Temel Eğitim Projesi
TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri
TTKB : Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
Vb. : Ve benzeri
YDH : Yeni Demokrasi Hareketi
YDP : Yeniden Doğuş Partisi
YİBO : Yatılı İlköğretim Bölge Okulu
YÖK : Yüksek Öğretim Kurulu
YP : Yeni Parti
YY : Yüz yıl

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Türkiye Geneli 1995 Yılı Milletvekili Seçim Sonuçları.....	21
Tablo 2. 1973 Seçimleri Verilerine Göre İllerin Gelişmişlik Düzeyi Açısından Oyların Partilere Göre Oransal Dağılımı.....	27
Tablo 3. Avrupa Birliği Ülkeleri Zorunlu Eğitim Süreleri ve Yaş Grubu.....	55
Tablo 4. Diğer Ülkelerdeki Zorunlu Eğitim Süreleri	56
Tablo 5. Temel Eğitim Programı Kapsamında Düzenlenen Hizmet İçi Eğitimler	67
Tablo 6. 4355-TU Sayılı Temel Eğitim Projesi Kapsamında 01.08.1998-25.09.2001 Tarihleri Arasında Projeye İlişkin Yapılan Harcamalar	68
Tablo 7. Yıllara Göre Taşınmalı İlköğretim Sayıları	69
Tablo 8. Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ve Pansiyonlu İlköğretim Okulunda Okul ve Öğrenci Artışları.....	70
Tablo 9. Yıllara Göre GSMH İçinde MEB Bütçesi ve Oranı	72
Tablo 10. Konsolide Bütçe Yatırımlarından MEB Yatırımlarına Ayrılan Pay	73
Tablo 11. İmam ve Hatip Mekteplerinin Açılış Yılları, Okul ve Öğrenci Durumu.....	77
Tablo 12. İmam Hatip Okulu/Liselerinin Yıllara Göre Açılış Durumu	79
Tablo 13. Batı Çalışma Grubu Tarafından Saptanan Dinci Sermayeli Şirketlerin Dağılımı	82
Tablo 14. Kur'an Kursları Sayısal Gelişimi (1932-1950)	84
Tablo 15. 1950-1979 Öğretim Yılları Arasında Kuran Kursları.....	85
Tablo 16. 1980-2010 Yılları Kur'an Kursu Sayısı.....	89
Tablo 17. 1980-2010 Yılları Kur'an Kursu Öğrenci Sayısı	90
Tablo 18. Yaz ve Akşam Kur'an Kursları (1992-2003).....	91
Tablo 19. 2002-2009 Yılları Arası Yaz Kur'an Kursları Öğrenci Sayısı.....	92
Tablo 20. Öğretim Yılı ve Eğitim (5 yıllık zorunlu eğitim) Seviyesine Göre Okullaşma Oranı.....	93
Tablo 21. Öğretim Yılı ve Eğitim (8 yıllık zorunlu eğitim) Seviyesine Göre Okullaşma Oranı.....	93
Tablo 22. Mesleki ve Teknik Okullarda Toplam Öğrenci Sayısı (1990-2000)	97
Tablo 23. Mesleki ve Teknik Liselerde Öğrenci Sayısı (2001-2008)	97
Tablo 24. İmam Hatip Liselerinde Sayısal Gelişmeler (1991-1998)	99
Tablo 25. İmam Hatip Okullarının 1997-2010 Yılları Arası Öğrenci ve Okul Sayısı..	100

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Eğitime Katkı Payının Ödenek Kullanım Alanları ve Miktarları	74
Şekil 2. İlkokul ve İlköğretim Okullarında Cinsiyetlerine Göre Öğrenci Sayısı	94
Şekil 3. Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı (1991-2003).....	95
Şekil 4. Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı (1993-2001).....	98

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
EK 1. Erbakan’ın Dış Politika Açısından “Facia” Diye Değerlendirilen Libya gezisi İle İlgili Gazetenin Yıldırım Baskısı	133
EK 2. Erbakan’ın Libya gezisi İle İlgili Diğer Bir Manşet.....	134
EK 3. MGK toplantısının Ertesi Günü Cumhuriyet Gazetesinin “Muhtıra gibi tavsiye” Manşeti.....	135
EK 4. MGK toplantısının Ertesi Günü Hürriyet’in “Tarihi Karar” Manşeti	136
EK 5. MGK Kararlarının “ne darbe ne şeriat” Olarak Verildiği Bir Haber.....	137
EK 6. MGK Toplantısının “rejime ince ayar” Olarak Değerlendirildiği Bir Haber .	138
EK 7. MGK Kararlarına Verilen Destekle İlgili Bir Manşet	139
EK 8. Eğitime MGK İlkeleri Gündem Maddelerinin Başında.....	140
EK 9. Orgeneral Karadayı’nın Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim Konusunda Uyarısı.....	141
EK 10. Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitimin RP-DYP Arasında “Sekiz Yıl Savaşı” Olarak Nitelendirildiği Bir Haber.....	142
EK 11. Genel Kurmay’ın “iç tehdit” Uyarısı Manşetlerde	143
EK 12. 55. Hükümetin Basına Yansıyan “Sekiz Yıl” Sözü.....	144
EK 13. Sekiz Yıl Savaşları Gündemde En Ön Sıralarda	145
EK 14. Eğitim Reformuna Meclis Onayı Basında Sekiz Yıl Zaferi Olarak Adlandırılıyor.....	146
EK 15. 1998-1999 İlköğretim Programında Yer Alan Ders Çizelgesi.....	147

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, Selçuklu ve diğer İslam devletlerinin gelenek ve töreleri doğrultusunda kurulmuştu (Ergün, 1982, s. 9). İslamiyet'i sosyal ve kültürel yaşamın bir parçası yapan Osmanlı Devleti'nin kurumları üzerinde İslam kültürünün etkisi diğerlerinden fazla olmuştur. Bu nedenle de Osmanlı eğitim kurumlarının temelini İslam dini ve kültürü oluşturmuştur (Bilim, 2002, s. 405). Osmanlı Devletinde eğitim ve öğretim; bir hayır işi, bir din görevi gibi kabul edilmiş, bu nedenle de yalnızca hayırsever kişilerin kurdukları "vakıflar" aracılığı ile yürütülmüştür (Sakaoğlu, 2003, s. 39-40).

On altıncı yüzyıllardan itibaren Avrupa'da başlayan bilimsel ve teknik gelişmeler, Osmanlı Devleti tarafından yeterince takip edilememiş, sonuçta da Osmanlı Devleti gerileme ve çöküş sürecine girmiştir. Bu süreçte her alanda olduğu gibi eğitim alanında da bozulmalar olmuş ve çağdaş düzeyin gerisinde kalmıştır. Temel eğitim kurumu olan medreselerde de pozitif bilimlerden uzaklaşarak daha çok nakli bilimlere ağırlık verilmiş, ezbercilik, adam kayırma, rüşvet ve umursamazlık yaygınlaşmaya başlamıştır (Çiftçioğlu, 2007, s. 2).

On sekizinci yüzyılım başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nde batılılaşma ve yenileşme hareketlerine girişildi. Yenileşme hareketlerine de öncelikli olarak askeri alanda başlandı ve ordunun eleman ihtiyacını karşılamak için de, Batı örneğinde askeri okullar açılmasına önem verildi. Tanzimat Döneminden itibaren de yine batılı sivil öğretimden ilham alınarak Rüşdiye, İdadî, Sultanî gibi ortaöğretim ve İptidaî gibi ilköğretim okulları açılmaya başlanmış, Yüksek öğrenim alanında da Darülfünûn kurulmuştu. Maarif Nezaretine bağlı bu yeni okulların yanında Meşihata, Şer'iyeye ve Evkaf Nezaretine bağlı medreseler ve sıbyan mektepleri de varlıklarını devam ettirmişlerdir (Akyüz, 2010, ss. 158-159).

Yeni açılan mekteplere, onları medrese ve sıbyan mekteplerinden ayırmak için bazen Tanzimat mektepleri, Maarif mektepleri de denilmiştir. Batı örneğinde açılan bu okullarda yeni bazı derslerin yanında Arapça ve din dersleri de yer alıyor, hatta öğrencilere zorunlu olarak ibadetler de yaptırılıyordu (Akyüz, a.g.e, s. 159).

Tanzimat'tan sonra Osmanlı Devleti'nde çağdaş okullar açılmışsa da dini eğitim veren okulların egemenliği kırılmamıştır. Bu nedenle mektepler devlet gözetiminde, medreseler de vakıfların gözetiminde bulunuyordu. Bunun yanı sıra; azınlıkların, yabancı devletlerin ve misyonerlerin giderek artan okulları da, farklı dünya görüşlerine sahip, insanlar yetiştirmekteydi. Osmanlı Devleti, Batılılaşma hareketlerine başladığında, kendi eski kurumlarına dokunmadan, onların yanı sıra Batılı tarzda kurumlar oluşturmaya başladı. Örneğin devletin eski askerî düzenini yıkmadan, onların yanı sıra batı örneğinde subaylar yetiştirmeye, ordular kurmaya başladı.

Hukuk alanında bir taraftan Fransız ceza ve usulü muhakeme yasaları, ticaret yasaları çevrilip uygulanıyor; bir yandan da şerî hukuk kuralları devam ediyordu. Bir taraftan hukuk okulları Batı yasalarına göre hâkimler çıkarıyor, bir taraftan da Mekteb-i Kudat ve medreseler fıkıha göre hükümler verecek kadılar yetiştiriyordu. Eğitim alanında da bu ikilik çok daha çeşitli şekillerde ortaya çıkıyordu. Batı örneğinde kurulan askeri okullar iyice yerleştikten sonra, XIX. yüzyılın ortalarına doğru yine Batı örneğinde ilk sivil okullar da kurulmaya başlanmıştı. İlk kurulan Batı tipi okullar, Fransız örneğine göre örgütlenen Osmanlı devlet dairelerine memur yetiştirmeye yönelikti. 1845'ten itibaren de Osmanlı eğitim sistemi, Batı eğitim sistemlerine göre ilk, orta ve yüksek öğretim kademeleri olarak örgütlenmeye başlamış; sıbyan mekteplerini ilköğretim düzeyi kabul edip, orta ve yüksek öğretim kademelerini kurma çalışmalarına girişilmişti (Ergün, 1982, s. 45).

Cumhuriyet kurulduğunda dört tür okul vardı:

1. Maarif Vekâletine bağlı; ilk-orta-yüksek ve meslek okulları ile Darülfünun (İstanbul Üniversitesi)
2. Şer'îye Vekâletine bağlı; Medrese, Kadınlar Mektebi, Hafızlar Mektebi
3. Gayr-i Müslimlerin ilk-orta-lisesi ve din adamları mektepleri
4. Yabancıların (Almanya, Avusturya, İtalya, Fransa, İngiltere, Bulgar ve Amerikan) Kolejleri.

Bir tarafta medrese tarzı eğitim, bir tarafta Batı tarzı eğitimin yapılması, öğretimde ikiliğe neden olmuş ve bu okullardan yetişenler arasında medreseli-mektepli mücadelesi baş göstermiştir (Ertan, 2011, s. 195). Yabancı okullar ve azınlık okullarının

yanı sıra medrese-mektep ikiliği de Osmanlı Devleti'nin ve toplumun ilerlemesine büyük engeller çıkarıyordu. Osmanlı aydınları bu ikiliğin ve ayrılığın zararlarını görmüşler ancak gerekli tedbirler alınamamıştır (Akyüz, a.g.e, s. 309-310).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da çok kötü olarak nitelenebilecek bir miras devralmıştı. 1923lerde Türkiye'de okuma yazma oranı %10'lar düzeyinin de altındaydı. İlköğretimde okullaşma % 20 civarındaydı. Orta öğretim daha da kötüydü (Akyüz, a.g.e, s. 327). Cehaletin böylesine yaygın olduğu bir toplumda Atatürk'ün ortaya koyduğu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkma ve sonsuza kadar yaşama hedeflerine ulaşmak olanaksızdı (Öztürk, 2005, s. 238).

Milli mücadele hareketinin başarıyla sonuçlanmasından sonra çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak isteyen Mustafa Kemal, bu amacını gerçekleştirmek için ülkede köklü devrim hareketlerine girişti. 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile Türkiye, yalnızca yeni bir siyasal düzeni benimsememiş, yönünü de değiştirmiştir. Doğulu bir toplum olmaktan, Batılı bir toplum, çağdaş bir toplum, uygar bir toplum olmaya karar vermiştir. Çağdaş toplumun harcı da çağdaş eğitimidir. Atatürk ve arkadaşları Cumhuriyetin kurulmasından sonra ilk ve en büyük devrimi; eğitim alanında gerçekleştirmişlerdir. Bu devrim 3 Mart 1924'de Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ve uygulamaya konulmasıdır (Adem, 2000, s. 38). Bu kanunla eğitimdeki ikiliğe son verilmiş ve bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Öğretim Birliği Yasası ile Türk milli eğitimi, dogmatik yapıdan demokratik bir yapıya kavuşmuştur. Mahalle mektepleri ve medreseler kapatılmıştır. Çağdaş okulların geliştirilmesine ve tüm ülkede yaygınlaştırılmasına ivme kazandırılmıştır. Misyoner okulları, MEB'in gözetim ve denetimi altına alınmıştır. Belki de en önemlisi, Öğretim Birliği Yasası ile dini eğitimden laik eğitime, dogmatik eğitimden çağdaş ve bilimsel eğitime geçilmiştir (Adem, 2000, s. 38; Akyüz, a.g.e, ss. 329-330; Ergün, 1982, ss. 50-54).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ülkedeki tüm okullar laik yapıya dönüştürülmüş, ülkedeki tüm kadınların eğitimden yararlanmalarına olanak sağlanmış, eğitimdeki laik yapılandırma ve programlarda sağlanan birlik ile Türk Milleti'ne çağdaş uygarlık yolu açılmış, eğitim kurumlarında medreseli ve mektepli ayrımı son bulmuştur (Gelişli, 2005, s. 12). Ayrıca toplumun din adamı ihtiyacını göz önünde bulunduran

Cumhuriyet, bu tarihten sonra yeterli sayıda imam ve hatip mektepleri açmıştır. 1924-1925 eğitim öğretim yılında 26 adet imam ve hatip mektebi bulunurken, izlenen politikaların bir sonucu olarak, bu tarihten sonra imam ve hatip mekteplerinin sayıları hızla azalmış ve 1930'da da kapatılmıştır (Ünsür, 1995, s. 91).

Kurulan yeni devletin bilime dayalı çağdaş laik ve milli özellikler taşıması gerektiğini düşünen Mustafa Kemal, bu konuda öğretim birliğinin önemini daha Milli mücadele yıllarında vurgulamıştı (Yılmaz, 1998, ss. 200-201).

Cumhuriyetle birlikte kadın eğitimine önem verilmiş, bu alanda büyük gelişme sağlanmış ve karma eğitime geçilmiştir. Kurtuluş Savaşının kazanılması ve 1938'e kadar Atatürk'ün varlığı, tüm halka ve öğrencilere, kendilerine ve geleceğe güven duygusu ve büyük bir şevk vermiş, kız erkek tüm öğrenciler bir meslek sahibi olarak topluma yararlı olabilmek için büyük çaba harcamışlardır. İlkokul öğretmenlerinin maaşları 1948'de yerel yönetim bütçelerinden çıkarılıp Devlet bütçesinden ödenmeye başlamıştır. Bir süre, köy için eğitim ve öğretmen konusunda önemle durulmuş, bazı uygulamalara girişilmiştir. Atatürk ilkelerine bağlı, laik, aktif, yeni bir insan tipi yetiştirmek eğitimin en önemli amaçlarından biri olmuştur. Özellikle 1940'lara kadar halk eğitimine önem verilmiştir (Akyüz, a.g.e, ss. 327-329).

II. Dünya savaşının sona ermesini izleyen 1946 yılı Türkiye için bir dönüm noktası olmuştur. Savaşın sonuçlarının yarattığı iki kutuplu dünya ekseninde Türkiye Batı bloğu içinde yer alırken, Amerika merkezli bu bloğun tüm argümanlarını da benimsemiştir. Türkiye'nin 1940'lı yılların ikinci yarısındaki gelişmelerini tek başına ortaya çıkan bu yeni dünya düzeni belirlemese de, etkileri de önemli olmuştur (Bozkurt, 2007, s. 309). Ekonomide "pazar ekonomisi"nin ağırlığını hissettirmesi, tarımda makineleşme, kentleşme, iç göç, nüfus artışı gibi faktörler eğitim politikalarını da etkilemeye başlamıştır. Daha sonraki yıllarda yaşanan ortaöğretimin büyümesi, İmam Hatip okullarının ve yabancı dilde eğitim yapan okulların yaygınlaşması hep bu toplumsal dönüşümle açıklanabilir (Gök, 1999, s. 6).

CHP'den ayrılan muhalif bir grup 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti adında yeni bir parti kurdu. DP, CHP gibi Atatürk İlkelerine ve devrimlere sahip çıktığını açıklasa da özellikle laiklik konusunda izlediği ılımlı politikasıyla CHP'den ayrılıyordu.

Demokrat Parti, Köy Enstitülerine kesinlikle karşıydı. Daha da önemlisi ise dini eğitimin serbest bırakılmasını savunuyordu. Atatürk döneminde, o günkü koşulların etkisiyle dinin eğitim üzerindeki etkisi kırılmıştı. Aşırı dinci ve muhalif gruplar bu duruma tepkiliydiler, ancak tepkilerini dile getirecek cesareti de kaybetmişlerdi. DP, dini eğitimin tekrar serbest bırakılması gerektiğini dile getirince toplumun çeşitli kesimlerinden büyük destek aldı. DP'nin aldığı desteği gören CHP her ne kadar dini eğitim alanında bazı adımlar atsa da bu CHP'nin iktidarda kalmasına yetmedi. DP, halkın büyük desteğini alarak, 1950 seçimlerini kazandı ve iktidarı CHP'den devraldı. DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte eğitim politikalarında büyük değişimler yaşandı. Karşı devrim olarak nitelendirilebilecek adımlar arka arkaya atılmaya başlandı (Kılıç, 2008, s. 162).

Dış politikada Sovyet yayılcılığı ve komünizmi engellemek ve batı ile işbirliğini genişletmek isteyen DP, Türkiye'nin NATO'ya girmesiyle beraber özellikle ABD ile sıkı işbirliği içine girmiştir. Bu işbirliği kendini eğitim alanında da göstermiş, ABD eğitim sistemi örnek alınmıştır. Çeşitli eğitim kademeleri için ABD'li eğitim uzmanlarından raporlar alınmış Türk eğitimciler ABD'ye gönderilmiştir. Kurulan üniversitelerde de ABD'den yardım alınmış ve model olarak seçilmiştir (Yüce, 2008, s. 214).

CHP'nin büyük bir kültür hareketi olarak gördüğü ve halkın eğitiminde önemli rolü olduğuna inandığı halkevleri DP iktidarının henüz ilk yılında kapatıldı. DP tarafından CHP fikirlerini yaymakla suçlanan halkevleri ile birlikte, bu döneme ait kültür birikimi yok olmuştur. Halkevlerinin kapatılmasıyla CHP'ye önemli bir darbe vurduklarına inanan DP yöneticileri halkevlerinden sonra, köy enstitülerine yönelik hareket içine girmişleridir. Henüz iktidara gelmeden “*öğretmen yetiştirmede birlik*” sloganını ilke edinen DP nihayet köy enstitülerini 1954 yılında kapatarak bir CHP yapısına daha son vermiştir (Yüce, 2008, s. 228). Bu uygulamalar eğitim alanında onarılmaz yaralar açmıştır.

Askeri müdahale ile noktalanın Demokrat Parti döneminde eğitime bağlanan umutlar sönmüş, çağdaş eğitimin yaygınlaşması beklenirken kökleşen Kemalist eğitim felsefesi terk edilmiş, oy kaygılarıyla plansız ve hesapsız okullar açılmış ve Köy Enstitüleri de kapatılarak, eğitime büyük darbe vurulmuştur. Çok partili yaşam, ne yazık

ki, halka ve kitleye dönük köklü adımlar için bir fren olmuştur. Gösterişe dönük bu eğitim uygulamaları daha sonraki dönemlerde de sürüp gitmiştir. İmam Hatipler tekrar açılırken, “dinsiz yönetimden kurtulma” gibi demagojik temellendirmeler de bu dönemin göze çarpan olumsuzluklarıdır. Halkevlerinin ve Köy Enstitülerinin kapatılması, öğretmenlerin “solcu ve muhalif” olarak yaftalandırılması ve eğitim işlerinin kısa vadeli politik kaygıların kurbanı olması DP döneminin en dikkat çeken özellikleridir. Her şeye rağmen sağduyulu kimi bakanlar ve yöneticiler eğitimdeki yozlaşmayı kısmen de olsa engelleyebilmişlerdir (Sakaoğlu, 2003, s. 259).

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi Amerika’ya olan bağımlılığı azaltmasa da demokratik ve ileriye açık 1961 Anayasası’nı Türkiye’ye kazandırdı. Bu süreçte üniversite en özgür ve demokratik dönemini yaşadı. Bilimde ve düşüncede özgürlük, üniversite bilincini ve özgürlüğünü pekiştirdi. Düşünce ve yayın özgürlüğünden yararlanma hızla gelişti. Silahlı kuvvetler, Atatürk düşüncesini ısrarla, bilinç ve kararlılıkla savunan bir güç oldu. Türkiye’nin çözülememiş altyapı-üstyapı çelişkisinin açmazına, artan gelir dağılımı dengesizliklerine ve sınıfsal çelişiklere, bunlara koşut olarak eğitimde fırsat eşitsizliklerinin neden olduğu toplumsal, siyasal, ekonomik sorunlara 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 askeri müdahaleleriyle çözüm olanağı aranmaya çalışıldı.

1960 sonrası eğitim sorunları bu dönemde giderek büyüdü. Genel eğitimin, nicelik ve nitelik düzeyi gitgide düştü. Üniversiteye giriş sınavı engelini bir türlü aşamayan Türkiye’de her yıl üniversite kapılarında lise çıkışlı öğrenci sayılarında yığılmalar yaşandı. İşsizlik oranının yüksek boyutlara ulaştığı bir ülkede gelecek kaygılarıyla dolu gençlerin sayısı hızla artması en önemli sorunların başında gelmektedir. Genel ve mesleki teknik eğitim arasında ikilem ve uzaklaşma varlığını korumaktadır. Okullaşma ve öğretmen dağılımındaki nicelik ve nitelik yetersizlikleri, her gün büyüyen oranda kendini hissettirmektedir. Bu dönemde, öğretmen yetiştirme alanında kalıcı çözümler yerine geçici ve günübirlik uygulamalar dikkat çekmektedir. 12 Eylül sonrası eğitim politikalarında felsefe dersleri ve öğretimi, özgür ve bilimsel düşünce ve sanat sürekli dinsel ideolojinin baskısı altında varlığını sürdürmeye çalışmıştır (Topses, 1999, ss. 21-22).

Halkın gözünde din adamı yetiştiren okul konumundan çıkan İmam hatip okulları sürekli tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmaların bir parçası da din derslerinin tekrar okutulmaya başlanmasıdır. Atatürk döneminde okul programlarından çıkarılan din dersleri, Milli Eğitim Bakanlığı'nın, 1 Şubat 1949 tarihli bir genelgesi doğrultusunda 4 Kasım 1950 tarihinden itibaren okul programlarına dahil edilmiştir (Tanilli, 1994, s. 71).

7 Kasım 1982 tarihinde halkoyuna sunulurken kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'yla da Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulması zorunlu hale gelmiştir (Gökaçtı, 2005, s. 130). Böylece din dersleri anayasal bir güvenceye kavuşmuştur. Bununla beraber din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin ilk ve ortaöğretimde zorunlu olarak okutulması, beraberinde bu dersleri verecek yetişmiş insan gereksinimi de ortaya çıkarmıştır. Böylece İmam Hatip okullarının yaygınlaştırılmasına bir gerekçe daha yaratılmıştır (Tanilli, a.g.e, s. 78).

Türk eğitim sisteminin en önemli sorunlarından biri de zorunlu ilköğretim uygulamalarında yaşanmaktadır. Atatürk döneminde ilköğretime olan ilginin diğer dönemlerde en azından pratik düzlemde devam ettiğini söyleyemeyiz. İlköğretimle ilgili birçok kez planlar yapılmışsa da bunların gerçekleştirilmesi çoğu zaman olanaklı olmamıştır. Örneğin 24 Haziran-4 Temmuz 1974 tarihleri arasında toplanan 9. Milli Eğitim Şurasında temel eğitimin, 7-14 yaş arasındaki çocukları kapsamaya kararı alınmış, ancak bu karar birkaç okul dışında uygulanamamıştır.

Hükümetler, her ne kadar girişimlerde bulunmasalar da 53. ve 54. hükümetler örneğinde olduğu gibi, zorunlu ilköğretim konusunda söz vermeye devam etmişlerdir. Ta ki ordunun bu meseleye el atmasına kadar. 28 Şubat 1997'de toplanan Milli Güvenlik Kurulu zorunlu eğitim uygulamasında büyük bir adım atarak zorunlu eğitimin kesintisiz sekiz yıla çıkarılması kararını almıştır. Bu kararın 55. hükümet döneminde uygulanmaya başlanmasıyla eğitimde birçok gelişme yaşanmaya başladığını söyleyebiliriz.

Yukarıda da belirtildiği gibi yeni Türk devletinin kuruluşuyla beraber eğitim Atatürkçü felsefeye oturtulmuş her alanda olduğu gibi bu konuda da devrim niteliğinde gelişmeler yaşanmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile beraber din eğitimi bu bağlamda din

dersleri ve Kur'an kursları, din adamı yetiştiren okullar sürekli gündemi meşgul etmiştir. Medreselerin kapatılmasından sonra İmam Hatip okulları açılmış, bir süre sonra da kapanmıştır. Bu sorunlar Atatürk döneminde büyük ölçüde çözümlenmişti. Çok partili hayata geçişle beraber 1946 sonrasında Atatürkçü felsefeye dayalı eğitimden tavizler verilmiştir. Bu süreç, yani bu gerileme sonraki yıllarda da artan bir ivmeyle devam etmiştir. Din eğitimi İmam Hatipler, Kur'an kursları ve zorunlu eğitimin süresinin artırılması konularında 28 Şubat 1997 kararlarına kadar sivil hükümetlerin cesaret edemediği somut adımlar Silahlı Kuvvetlerin baskısıyla hayata geçirilmeye başlandı.

Bu çalışmada 28 Şubat sürecinin Türk eğitim sistemine etkileri ve bu süreçte iktidar ve muhalefet partilerinin tutumları ele alınmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı ve kapsamı Türk eğitim sistemindeki tüm değişimleri ortaya koymak değil, bu değişimleri ana hatları ve özü itibariyle vermektir. Çünkü 28 Şubat 1997 tarihinden günümüze geçen süre olayın tarihsel olarak sonuçlarının net olarak ortaya çıkması için yeterli bir süre değildir. Ayrıca post pozitivist paradigmanın vurguladığı gibi, gerçeklik karmaşıktır, her parça bütünün bir ilintisidir ve çoğu zaman değişkenlerin yarattığı neden ve sonuçlar birbirinin içerisinde bulunmaktadır. Bu nedenlerle 28 Şubat kararları içinde Türk eğitim sistemini ilgilendiren temel konular bu çalışmada ele alınmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM I

EĞİTİM İLE TOPLUMSAL KURUMLAR İLİŞKİSİ

1.1. Eğitim ve Toplum

Eğitim, çok farklı şekillerde tanımlanan bir kavramdır. Eğitim kavramı ilk tanımlandığı dönemlerde genellikle soyut ve pedagojik bir bakış açısıyla sınırlanmıştır. Toplumsal mücadeleler ile sarsılan modern dönemlerde hem toplumsal hem de siyasal koşullar eğitim kavramının tanımlanmasında daha belirleyici ve etkili olmuştur. Bir başka ifadeyle eğitimi bilinç, yeti, haz, zihin gibi daha çok felsefi ve psikolojik alanla ilgili kavramlarla ortaya koyan tanımlamalar, daha sonra yerini toplumsallaşma, kültürlenme, ideoloji, siyasal iktidar ve toplumsal sınıf gibi kavramların kullanıldığı, tarihsel ve toplumsal bağlamı dikkate alan yeni tanımlamalara bırakmıştır (İnal, 2004, s. 35). Bu sürecin devamında eğitimle ilgili olarak toplumu oluşturan unsurlar arasında farklı bakış açıları ortaya çıkmıştır. Güven (2000) eğitimcilerin, yöneticilerin ve öğretmenlerin eğitim kurumlarını aydınlatıcı bir araç olarak gördüğünü, işverenlerin iş yaşamı için yeterli bilgi ve beceriye sahip bireyler yetiştiren kurumlar olarak ele aldığını, buna karşın ailelerin ise çocuklarının geleceğini daha iyi bir yere getirme konusunda bir araç olarak gördüğünü belirtmektedir.

Toplumu oluşturan her kesimin eğitimden beklentisi farklılaşmaktadır. Bu durum tarihsel süreç açısından ele alındığında da yine her toplumun eğitime bakışı ve eğitim anlayışında farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında kültürün önemli etkisi görülmektedir. Çünkü dünyada kültürler birbirinden son derece farklıdır (Tezcan, 1997, s. 104).

Örneğin eski Türklerde Dede Korkut Hikâyeleri'nde karşımıza çıkan eğitim anlayışında, geleneksel yaşamın uçsuz bucaksız geniş ovalarda göçebelik biçiminde olması, kız ve erkek çocukların özellikle bedensel eğitime önem verilmesini doğurmuştur. Ayrıca Dede Korkut Hikâyeleri'nde kadının büyük bir önemi ve saygın bir konumu bulunmaktadır. Tüm bu özellikler erkekler ile kadınların aynı düzeyde hak

ve yetkilere sahip olduğunu, aynı eğitim ve öğrenimi gördüklerini göstermektedir¹ (Küken, 2001, s. 122).

Aristokratik yapıdaki kent devletlerinden (siteler) oluşmuş olan Eski Yunan'da ise eğitim anlayışında Platon'un etkisi ön plana çıkmaktadır. Platon, Yasalar adlı eserinde eğitimin anne karnında başlaması, tüm toplumsal sınıflar için eğitimin zorunlu olması ve hatta kölelerin dahi ilköğretimden geçirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Şenel, 2004, s. 162). Platon'a göre, bir kimse hangi alanda yetenekli ve iyi ise, çocukluğundan başlayarak onun üzerinde durmalı, kendisini yetiştirmeli ve eğitim neyin iyi, neyin kötü olduğunu belirleyen yasalar tarafından yapılmalıdır² (Yetkin, 2005, s. 113). Ayrıca, toplumun farklı karakter ve ruh yapısına sahip insanlar tarafından oluştuğu düşüncesinden hareketle toplumdaki eşitsizliğin doğal olduğunu ve bu eşitsizliğin de ancak eğitimle³ giderilebileceğini vurgulamıştır (Karaköse, 2007, s. 53). Ülken (1967) Platon'u ilk eğitimci, ilk pedagog olarak adlandırırken, Aristo'nun pedagojisini ise Platon'un pedagojisini zamanının toplumsal şartlarına göre indirebildiği için daha realist olduğunu belirtmektedir (Ülken, 1967, s. 30).

Ortaçağ boyunca Platon'un eğitim görüşü, kimi yüzeysel değişikliklerle kilise okullarında, manastırlarda, İslam dünyasında, medreselerde egemenliğini sürdürmüş, 17. yüzyılda Descartes'le başlayan akılcı dönemde ve hatta günümüzde bile bu etkisini göstermiştir (Yıldırım, 1987, s. 54). Ancak, V. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla kadar süren Ortaçağ, iktisadi ve toplumsal açıdan feodal yaşam koşullarıyla belirginleşmiş ve bu dönemde kültür geriliğinin kaynağı aşırı kilise baskısından, toplumun feodal beylikler olarak aşırı parçalanmışlığından ve bireylerin toprağa sıkı sıkıya bağlılığından kaynaklanmıştır (Küken, 2001, s. 78).

¹ Kışlalı (2003), bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Türklerin İslam dinini kabul etmeden önceki dinleri olan Şamanizm'in en önemli özelliklerinden birisi, kadına verdiği değerdir. Bu değer, neredeyse bir kadın-erkek eşitliği yaratabilecek kadar önemlidir. Örneğin, İran'ın İslam öncesi dini olan "Zerdüşt"lük, kadını kötü, kirlili, şeytanın yansıması sayarken; Şamanizm'de kadın "kutsal"dır. Türklerin dinlerini değiştirdikten sonra da kadına bakışları hiçbir zaman Arap ve İran benzeri olmamıştır (s. 128).

² Russel, Platon'un bu yaklaşımını eğitimi savaşı amaçlarla düşünmek olarak niteleyip eleştirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Yetkin, 2005, s. 115)

³ Platon'un eğitime bu denli önem vermesinin temelinde, onun devlet anlayışının yattığını söyleyebiliriz. Çünkü Platon'a göre devlet; ruh ve beden olarak iyi yetişmiş akıllı/bilge insanlar tarafından yönetilmelidir (bkz. Platon, 2003, s. 94).

Bu süreç içerisinde insanın eğitilmişlik olgusunun önemi de artmıştır. Çünkü eğitilmişlik, insanın sağlıklı gelişmesi, geçimini sağlaması, mutlu yaşaması, toplumda kendine bir konum elde etmesi ve düşüncelerini anlatması için gereklidir. Bu gereklilikten dolayı insanlar, eğitim için para harcayarak okullar açıp eğitim sistemini kurarken, devlet yurttaşlara eğitim olanakları sunma görevini yüklenmiş ve böylece eğitim toplumsal bir kurum haline gelmiştir (Başaran, 1996, s. 49).

Eğitim kurumu, toplumun sınıfsal yapısı ve bu yapı içinde yer alan çıkar grupları ile onların düşünsel ve ideolojik etki alanına da girmiştir. Eğitim kurumlarında ne tür insan gücünün yetiştirileceği, meşru görülen hangi değer ve bilgilerin öğretileceği, hangi ideallerin aktarılacağı, diğer kurumların⁴ etkilemesi ve çoğu zaman da belirlenmesi altında gerçekleşir (İnal, 2004, s. 39). Tüm bunlara ek olarak, insanın özünden kaynaklanan temel bir faaliyet olarak eğitim, yine onun özünün diğer bir açılımı olan toplumla son derece karşılıklı bir etkileşim içerisinde, biyo-psiko-sosyolojik karakterde bir araçtır ve aynı zamanda insanın içinde yaşadığı toplumun sosyal yapısında meydana gelen değişimlerden⁵ etkilenir, bizzat reformlara yol açmak bakımından da sosyal yapıyı etkiler, hatta değiştirir⁶ (Kafadar, 1997, s. 17). Çünkü eğitim salt bilgi aktarmak değil aynı zamanda, bir yaşam biçimi oluşturmaktır (Türkoğlu, 1997, s. 2). Eğitimi bu temel hedefi doğrultusunda düşündüğümüzde eğitimin bir kültür nakli niteliği bulunmakla birlikte; pratikte irdelendiğinde ise eğitimciler açısından bir sanat niteliği de taşımaktadır (Küken, 1996, s. 16). Dolayısıyla süreç bir tasarım niteliği taşımakta ve eğitimi, toplumların yaşam biçimini etkileyen belirgin ve önemli bir faktör yapmaktadır. Bu bilgiler ışığında eğitim, bütün diğer toplumsal, ekonomik, yönetsel ve siyasal gelişmeler için ön koşul olarak savunulmaktadır (Kaya, 2009, s. 11).

Bir toplumsal sistem, çeşitli kurum ve kuruluşlarla bunlar arasındaki ilişkilerden oluşur ve her sistem; hangi toplum ya da ulus için kuruluyorsa, o toplumun gerçeğinden hareket etmek zorundadır. Çünkü o gerçeğe dayanmayan ve ondan hareket etmeyen sistem kısa zamanda bozulur, o toplumun köhneyip gerilemesine ve hatta yıkılmasına

⁴ Örnek olarak; siyasal partiler, parlamentolar, hükümet, ordu (silahlı kuvvetler) vb. verilebilir.

⁵ Kaynağını Weber'den alan görüşe göre, değişme ideolojik alanda başlar ve sıra ile örgütsel ve teknolojik alanlara ayrılır (Kongar, 1995, s. 303).

⁶ Eğitimin sosyal yapıyı bu denli etkilediği göz ardı edilmeyecek bir gerçektir. Ancak Karakaya, eğitimin kendisindeki değişimin eğitimdeki yeniliklerle birlikte öğretmen yetiştirme süreçlerine önem verilmediği takdirde kağıt üzerinde taslak durumunda kalabileceğini ve pratikte bir değişim yaratmayacağını savunmaktadır (Karakaya, 2003, s. 9).

neden olabilir (Sönmez, 1998, s. 67). Her ülke kendi kültüründen kuvvet alır, kendi tarihi örf ve adetlerinin kalıntılarında sıyrılıp bugünkü varlığını kuran geleneğine dayanır ve bu nedenle de “milli” ve insanidir (Ülken, 1967, s. 6). Eğitim sistemi ile toplum sistemi arasındaki ilişki ve eğitim sisteminin toplum gereksinimlerine bağlı olarak değişmesi toplumların özelliği olarak açıklanır. Çünkü insanın tarih yapma rolünün eğitim ilişkileri üzerine temellenmesi, insani geleneklerin eğitimin ürünü olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır (Akgündüz, 1994, s. 229).

Bu gerçeklerden hareketle eğitim, toplumun temelidir ve toplumsal sistemler ile buna bağlı kurumlarının devamının da ön koşuludur. Hangi sistem benimsenir ya da uygulanırsa uygulansın, mevcut yapının devamı ve bunun korunması için başvurulacak ilk yol eğitim olacaktır.

1.2. Eğitim, Politika ve Ekonomi

Eğitim uzun zamandır bir siyasal savaş alanı olmuş ve günümüzde de bütün toplumların, akademik ve politik seviyede ilgi alanıdır (Giddens, 2005, s. 489). Bu durum özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için, öncelikli kalkınma ve modernleşme problemi olarak ele alınmaktadır (Koçer, 2008, s. 237). Dolayısıyla eğitim-politika etkileşimi, yirmi birinci yy’da da artarak devam etmektedir. Buradan hareketle politika kavramına değinmemiz gerekecektir.

Politika; devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü olarak tanımlanabilir. Devlete ait işler içerisinde eğitim şüphesiz en önemliler arasındadır. Bu nedenle politika ile ilişkisini göz ardı etmek mümkün değildir. Çünkü eğitim işlerini yüklenen devletler, ilke ya da prensipleri doğrultusunda eğitim politikaları geliştirmişler ya da üretmişlerdir. Sönmez (1998) eğitim-politika ilişkisini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“Her devlet; doğal olarak kendi politik anlayışını, yeni yetişen kuşaklara aktarmak ve benimsetmek ister. Bunu genellikle okullar ve yetişekler yoluyla yapar. Bu açıdan eğitim, resmi ideolojinin genç kuşaklara aktarılma süreci olarak tanımlanabilir. Bir devletin anayasası, onun uzak hedeflerini, politik felsefesini yansıtır. Örneğin, Demokratik, laik, sosyal adaletçi, çoğulcu parlamenter sistemi ve hukuk devletini savunan bir anayasa, bu hedefleri her bir yurttaşta kazandırmak

için, eğitim kurumlarını devreye sokar. Hedef davranışları, içeriği, eğitim ve sınama durumlarını buna göre düzenler; çünkü bu tür değerler, onun varlığını sürdürmesi için gereklidir ve istendiktir. Eğer komünist, sosyalist, faşist, aristokratik, monarşik, oligarşik ya da teokratik bir devlet kurulmuş ya da kurulacaksa, temele alınan düşünceyi her bir kişiye kazandırmak için, eğitim kurumları bir araç olarak kullanılır; yetişekler buna göre düzenlenip işe koşulur.”

Sönmez, eğitim-politika ilişkisini açıklarken, “resmi ideoloji”, “politik felsefe” gibi kavramları ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca, resmi ideoloji ya da politik felsefe ile eğitim ideolojisi arasında bir paralellik olduğunu belirtmektedir.

Tanilli (1994) ise eğitime sınıfsal açıdan yaklaşmakta ve eğitim ideolojisini bu doğrultuda yorumlamaktadır. Ona göre, her eğitim sınıfsaldır ve iktidardaki sınıfın damgasını taşır. Dahası, eğitim toplumun üyesi olan bireyi toplumun bilgi, değer ve davranış ilkelerine göre biçimlendirmeyi hedeflediğinden, toplumda ağırlıklı olan düşünce, yani egemen olan sınıfın istediği doğrultuda biçimlenir ve gelişir.

Güven (2000) eğitim ideolojisini; bir ülke, devlet, millet, siyasal parti ya da siyasal grup tarafından benimsenen, amacı belirli siyasal hedefler olan ve siyasal, sosyal, ekonomik olayları, kurumları bu amaçlara göre yorumlayan düşünceler bütünü olarak nitelendirmiş ve eğitim ideolojisini oluşturmada etkili olan iç ve dış etmenleri aşağıdaki gibi açıklamıştır.

İç etmenler:

- a) Çevresel etmenler (ekonomik, fiziksel, sosyal ve demografik),
- b) Siyasal etmenler, siyasal gruplar, rejimler, otoriteler,

Dış etmenler:

- a) Uluslar arası gelişmiş güçler-askeri ve siyasal güçler,
- b) Uluslar arası işbirliği, yardım ve baskı grupları

Yukarıda açıklanan faktörler bir bütün olarak kabul edildiğinde doğrudan ya da dolaylı olarak eğitim ideolojisini etkilemektedir. Çünkü ideoloji; insanın doğa, toplum

ve tarihteki yerini içeren sistematik bir düşünceler setidir. Bu bağlamda eğitim sistemleri, ideolojilerin etkisiyle sürekli değişen ve şiddetli ideolojik çatışmalara maruz kalan geniş bir toplumsal yapının parçası olmuş ve eğitim kurumları ideolojik çatışmaların gerçekleştiği bir arena haline gelmiştir (İnal, 2003, s. 49).

Eğitim ve politikanın yanında kalkınma ve ekonomiyi de ele almamız gerekir. Çünkü eğitim ve politika arasındaki ilişkiye değinirken, bunların ekonomi ile bağının göz ardı edilmesi doğru olmayacaktır. Kaya'ya (2009) göre kalkınma ortamının yaratılmasında eğitimin ve eğitim politikasını saptayan hükümetlerin rolü çok önemlidir ve bir kamu hizmeti olarak eğitim; sadece ondan doğrudan doğruya yararlanan bireyi değil, tüm toplumu etkilemekte ve bununla birlikte de daha yaygın, daha nitelikli bir eğitim, daha olumlu bir ekonomik kalkınmaya, sosyal-siyasal gelişmeye yol açar. Bu sürecin başlangıcı olarak endüstri devrimini almamız uygun olacaktır. Çünkü endüstri devrimi toplumu ve toplumsal kurumları hızlı ve köklü bir biçimde değiştirmiş, bunun sonucu olarak da yeni gereksinimleri dikkate alan yeni eğitim anlayışı hayata geçirilmiştir (Küken, 1996, s. 12).

Tüm toplumlarda toplumsal değişimin temelinde şimdiye kadar belirttiğimiz çeşitli anlayışlar ve faktörler vardır. Ancak bu durum, endüstri devriminden itibaren değişmeye başlamış ve yeni birtakım anlayışlar ortaya çıkmıştır. Bu konuda en önemli görüşlerden biri Marx'ın ekonomik temelli yaklaşımıdır. Marx'a gelinceye kadar, Auguste Comte de dahil olmak üzere, toplumsal değişimin temelini, toplumbilimine öznellik veren düşünce ve kanaatlerin oluşturduğu görüşü yaygındı. Ancak Karl Marx, toplumsal değişimin temelini ekonomik altyapıyı ve politika dahil tüm toplumsal bilimlerde özneliğin yerine nesneliği koymuştur. Marx ayrıca, siyaset ve hukuk gibi üstyapı kurumlarının da ekonomik altyapı üzerinde bir etki yaptığını, karşılıklı bir etkileşim söz konusu olduğunu vurgulamıştır (Kışlalı, 2003, s. 26).

Siyasal kurumlar eğitim politikalarını ekonomik sistemler ve üretim biçimleri üzerine kurarlar. Bu bağlamda ekonomik sistemle eğitim arasındaki ilişki Sönmez tarafından aşağıdaki başlıklarla açıklanmaktadır.

- *Hem ekonomi hem de eğitim birer açık sistemdir ve birbirlerine bağlıdırlar. Birindeki değişme ve gelişme diğerini de etkiler ve değiştirir.*

Örneğin kurulan bir fabrika eğitim sistemini etkiler; çünkü o fabrikada çalışacak insanlardan istenen beceriler, eğitim sisteminin hedeflerini, içeriğini, eğitim ve sınav durumlarını değiştirir. Aynı şekilde eğitim sisteminden yetişen kişiler de yetişmişlik düzeylerine göre ekonomik sistemi yeni düşünce ve görüşleriyle, ya da tutarsız davranışlarıyla etkiler, kurumun kar ya da zarar etmesine neden olabilir.

- *Ekonomik sistem, eğitim sisteminin gereksinim duyduğu mali kaynakları, araç-gereç donanımları sağlar: Bina, atölye, işlik, laboratuvar, spor salonu ve bunların yapımına ürünleriyle katkıda bulunur. Örneğin, eğitim sisteminde görev alan öğretmen, yönetici, hizmetlilerin maaşları, eğitim ve öğretimle ilgili bina, laboratuvar vb. için yapılan harcamalar hep ekonomik sistemle ilgilidir. Ayrıca okuldaki eğitim ortamında işe koşulan araç-gereç ve donanım, bina yapımında kullanılan malzemeler ekonominin ürünüdür.*
- *Ekonomik sistem, araştırma, inceleme, deney gözlem vb sonucu elde edilen yeni bilimsel bilginin uygulanmasını, yaşama geçirilmesini sağlayabilir. Bu açıdan ekonomi, eğitim sisteminin bir bakıma uygulama alanıdır.*
- *Eğitim, ekonomik sisteme geçerli ve güvenilir, uygulanabilecek çağdaş bilimsel bilgi sunar. Böylece ekonomik sistemin etkili ve verimli işlemesini, kendisini yenileyip geliştirmesini sağlayabilir; çünkü ekonominin temel öğelerinden biri de bilim ve teknolojidir.*
- *Eğitim, ekonominin gereksinim duyduğu nicelik ve nitelikte üretici ve tüketiciyle, ekonomiye yeni ufuklar açabilecek yaratıcı ve uygulayıcı insanlar yetiştirebilir.*
- *Eğitim tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe çalışacak, ortaya konan her türlü ürünü tutarlı kullanıp tüketecek, etkili yeni ürünler ve üretim yolları bulup kullanacak kişiler yetiştirmekle, ekonomiye büyük hizmetler getirebilir. Bunun tersini yapan bir eğitim sistemi, ekonominin gerileyip çökmesine, yıkılmasına neden olabilir. Örneğin; çağdaş, yeni bilim ve teknolojiyi yaratmayan, uygulamayan ekonomik sistemler yıkılmaya başlamıştır. Ayrıca tarım, sanayi ve hizmet sektörünün gereksinim duyduğu insanı, nicelik ve nitelik açısından yetiştirmeyen bir eğitim*

sistemi, ekonominin gelişmesini engeller, aynı zamanda emek, zaman ve sermayenin boşa gitmesine neden olabilir. Böyle bir sistem, toplumsal barışın bozulmasını, devlet düzeninin karmaşaya itilmesini hızlandırabilir.

- *Eğitim, insana yapılan en verimli ve etkili, uzun vadeli bir yatırımdır; çünkü ekonomik, toplumsal ve politik sistemle ilgili yani kültürel sistemin tüm öğelerini kurup işleten, onaran, bozan, yıkan, yeni yapılar bulan, yaratan, tüm bunları değerlendiren insandır (Sönmez, 1998, s. 64-66).*

Ekonomik sistem ve eğitim arasındaki yapısal ilişki, tüm kurumsal sistem içinde birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak yorumlanabilir. Bu nedenle nitel ve nicel tüm özellikleriyle eğitim ve ekonomi birbirine bağlı ve bağımlı olarak toplumsal sistem içindeki yerini almaktadırlar.

1.3. Eğitim, Ordu ve Siyaset

Toplumsal kurumların en önemli parçalarından biri de ordu ya da silahlı kuvvetlerdir. Ordu kavramı ile ilgili farklı tanımlar bulunmakla birlikte, her ülkenin, sistemin ve milletin orduya bakışı farklılıklar göstermektedir.

Ordu kavramı, toplumlar için hem vazgeçilmez, desteklenmesi gereken, demokrasinin koruyucusu olarak hem de demokrasinin karşıtıymış gibi karşısında olunması gereken çelişkiler ve karmaşalar yapısını da ifade eder. Orduyu temel işlevi açısından ele aldığımızda, ülkesinin ya da müttefik ülkelerin toprak bütünlüğüne yönelik saldırı ve tehdit ortaya çıktığında bu tehlikeleri önlemek ve ülke bütünlüğünü korumak olarak tanımlanabilir (Yıldız, 2007, s. 19). Bu tanım Türkler için de geçerli olmakla birlikte, bilinen bir gerçektir ki Türklerin yaşamında ordunun büyük bir rolü ve önemi vardır. Orta Asya'dan bu yana devlet yönetiminde ordunun nüfuzunun var olduğu söylenebilir. Büyük Hun İmparatoru Mete Han'ın düzenli ordu teşkilatını kurması, silahlı kuvvetleri devlet organizasyonunda, bozkır yaşam kültürünün de etkisiyle, merkezi bir konuma oturtmuştur (Kafesoğlu, 1998, s. 281).

Bozkır Türk devletlerinde, hemen her Türk savaşçı durumunda olduğundan ve askerliğe özel bir meslek gözüyle bakılmadığından, Türk ordusunun, diğer bütün

kavimlerden en büyük farkı ücretli olmayışı ve daimiliğidir (Kafesoğlu, 1992, s. 205). Bu da ordunun merkezi yapıdaki öneminin ayrı bir ifadesidir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ordu çeşitli aşamalardan geçmiştir. Örneğin, III. Selim zamanında kurulan Sekban-ı Cedid ve Eşkinci Ocağı, Yeniçerilerin karşı koymaları nedeniyle başarılı olamamış ve 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra bugünkü modern Türk ordusunun temelini oluşturan Asakir-i Mansure- i Muhammediye adıyla yeni bir ordu kurulmuştur (Ünal, 2002, s. 80).

Ordunun hekim ihtiyacını karşılamak amacıyla 1827'de İstanbul'da Şehzadebaşı'nda bugünkü Askeri Tıbbiye'nin çekirdeği sayılan Tıbhane- i Amire açılmış, yeni orduya Avrupa harp sanatını bilen piyade ve süvari subayları gerektiğinden 1834'te İstanbul'da Maçka kışlasında Fransa'daki Saint – Cyr askeri okulu örnek alınarak kurulan ve bugünkü Harp okulumuzun temelini oluşturan Mekteb-i Ulum-i Harbiye açılmıştır (Kuran, 1992, s. 495).

Görüldüğü gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nda da batı model alınarak kurgulanan modernleşme hareketinde ordu merkeze alınmış ve bu batılılaşma organizasyonundan oldukça etkilenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun batıya uyum çabalarından ilk etkilenen kurum olan ordu, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda da güç ve destek alınan belirleyici etken olmuştur. Dahası, devrimlerin gerçekleştirilmesinde ve yerleştirilmesinde yine ordunun gücünden faydalanılmıştır. Ancak, tek partili dönemde ordunun “siyaseti yönlendiren” bir güç olduğunu söylemek olanaksızdır (Atay, 1998, s. 70). Bunun en önemli nedenlerinden biri orduya bağlı kişilere siyasetin yasaklanmış olduğu gerçeğidir. Bir başka ifadeyle, Cumhuriyet'in kurulmasıyla, siyasal hayat askeri bürokrasiden arındırılmış ve askeri bürokrasi, sivil bürokrasinin denetimine girmiştir (Hongur, 2006, s. 21). Ordu mensuplarına siyaset her ne kadar yasaklanmış olsa da, ordu siyaset kurumu üzerindeki ağırlığını her zaman korumuş, hükümetlerin, iktidarı ordu ile paylaşmak veya tamamen orduya bırakmak durumunda kaldığı dönemler de olmuştur.

Bunun nedenleri içinde birçok siyasal ve sosyolojik gerçeği sıralamak mümkünse de, bu, temelde “siyasal iktidar” kavramında saklıdır. Nitekim siyasal iktidar; en genel, en kapsamlı, en üstün, toplumu oluşturan bireyler üzerinde zor

kullanma tekeline sahip bir yapıdır (Kışlalı, 2003, s. 109). İktidar biçimi siyaset sahnesinde sergilenmektedir. Eğer siyaset oyununda, oyunun kuralları üzerinde uzlaşma sağlanamazsa meydana gelen boşluğu bir “güç” olarak ordu doldurur (Atay, 1998, s. 2).

“İktidar” kavramının doğası gereği, siyasi arenada ordu ve siyasal iktidar arasından birtakım çatışmaların olması kaçınılmazdır. Söz konusu, temelini anayasadan ve Türk Silahlı Kuvvetleri iç hizmet kanunundan⁷ alan Türkiye Cumhuriyeti’ni koruma ve kollama görevi olunca, hükümetlerin ideolojik tutumları da göz önüne alındığında, bu çatışma daha net bir şekilde belirginleşmektedir.

Türkiye’deki ordu-iktidar ilişkisini (dünya kamuoyu için de) önemli kılan, iktidarın “siyasal iktidar” olarak ortaya konmasıdır. Çünkü siyasal iktidarı elde etmenin yolları güç kullanmak, itibarlı olmak ve otorite olmak olarak düşünüldüğünde, Türk ordusunda bu üç niteliğin de bulunması durumu, özel ve öznel kılmakta, aynı zamanda ordu başta güvenlik konusu olmak üzere pek çok alanda sahip olduğu bilginin niteliği nedeniyle görüşü merak edilen bir otorite olarak kendini kabul ettirmektedir (Yıldız, 2007, s. 28).

Ordunun varoluş gerekçesi, devleti korumak ve ülke topraklarını savunmak olarak nitelendirilirse, toplumdaki hiçbir kurum ordu kadar ulusal bağımsızlığı tek başına temsil edememiş ve ordu aynı zamanda ulusun içinden doğan bir kurum olduğundan ulusun özgün kimliğini de sembolize etmiştir (Güler, 2006, s. 29). Yıldız’a (2007) göre, Türkiye’de ordunun “rejimin kurucusu, koruyucusu ve kollayıcısı” olarak tanımlanması orduyu “iyiliksever otorite” olarak kabullenmenin ifadesidir. Bu noktadan hareketle ordu, tüm tartışmaların dışında öncelikle “ocak” olarak tanımlanır. Halkın orduya duyduğu güvenin temelini oluşturan nedenlerden birini bu sözcükte bulmak olanaklıdır.

Kongar (2003), asker-siyaset ilişkilerinde, tarihten gelen ve günümüzde de geçerliliklerini koruyan bazı gerçeği aşığadaki gibi özetlemektedir:

⁷ TSK’nın iç hizmet kanununun 35. maddesine göre; Silahlı Kuvvetlerin vazifesi; Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti’ni korumak ve kollamaktır (<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.4.211&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=askerlik.28.02.2011>).

- 1) *Türkiye Cumhuriyeti, Batı demokrasileri gibi endüstrileşme sonucunda değil, bir bağımsızlık savaşı sonucunda kurulmuş bir ulus devlettir. Dolayısıyla tarihsel köklerinde ve geleneğinde endüstrileşme değil, tam tersine endüstrinin kaçırılması, bunu telafi etmeyi amaçlayan tepeden inme ideolojik devrimcilik ve onun ardındaki asker gücü vardır.*
- 2) *Batıdaki demokrasiyi Kur'an sermaye ve işçi sınıflarının, onu koruyan ve geliştiren gücü Türkiye'de olmadığı için, Cumhuriyet'in kuruluşundan neredeyse günümüze kadar, bu çağdaş sınıfların demokrasiyi koruma ve geliştirme görevini askerler üstlenmiştir.*
- 3) *Aslında bu tarihsel süreç, yani askerlerin demokrasiyi kurma, koruma ve geliştirme görevleri, çok partili düzene geçildikten sonra serbest seçimlerle gerçekleştirilen iktidar değişikliği ile sona erebilirdi. Fakat 1950 yılında, tarihte eşi olmayan bir biçimde mevcut tek parti diktatörlüğüne kendi iradesiyle son vererek, iktidarı serbest seçimlerle muhalefete teslim eden İsmet İnönü'nün ardılları (halefleri), yani ondan sonra ülkeyi yöneten Demokrat Parti, ülkedeki demokrasiyi geliştirmek yerine, tek parti yönetimini taklit ederek, rejimi yozlaştırdı, temel hak ve özgürlüklere dayalı demokrasiyi, çoğunluğun diktatörlüğüne çevirdi (Cumhuriyet, 26 Mayıs. 2003, s. 3).*

Birçok nedenden ötürü Türkiye'de modern Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül askeri müdahaleleri ve bir de "post modern darbe" olarak nitelendirilen 28 Şubat kararları gerçekleşmiş, kuşkusuz, bu müdahaleler siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel ve eğitimsel birçok sonucu da beraberinde getirmiştir.

Özellikle eğitimi ilgilendiren sonuçlarına kısaca baktığımızda, 27 Mayıs askeri müdahalesi sonrası hazırlanan 1961 anayasasının 120. maddesiyle üniversiteler anayasal kurum haline gelmiş, idari ve bilimsel açıdan da özerk kurumlar olmuşlardır. Ayrıca yapılan bu anayasa değişikliğinden sonra Üniversiteler Kanununda da değişikliğe gidilmiş ve 20 Haziran 1973 tarihli ve 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu kabul edilmiştir (Yalçın vd., 2002, s. 150).

12 Mart ve 12 Eylül sonrası özellikle Yeşil Kuşak teorisi/projesi çerçevesinde iktidar sahipleri eğitimin dinselleşmesi için ciddi adımlar atmış, özellikle İmam Hatip

okullarının yaygınlaştırılmasıyla eğitim kurumlarında ve buradan yetişenlerin devlet yapısı ve kurumları içinde etkin olmalarının önü açılmıştır.

Yine Kongar'a göre "12 Eylül yönetimi, ülkeyi anti-komünist bir yapıda yeniden biçimlendirmek ve iktidarı sivillere devrettikten sonra da uzunca bir süre, örneğin, en az on yıl, bu yeniden biçimlendirilmiş yapıda söz sahibi olmak istiyordu. Bu nedenle de yeni bir anayasa yapma girişiminden bile önce eğitime el attı. Bir yandan üniversitelerin yapısını (özgür ve bağımsız yönetim biçimini ve bilim insanlarını tasfiye ettikten sonra) dinci ve milliyetçi personel ile yeniden biçimlendirirken, öte yandan İmam-Hatip okullarından üniversitelere doğrudan geçişi kolaylaştırıp genelleştirerek, ülkenin geleceğini belirlemek açısından en etkili önlemleri aldılar. (Bugün gerek üniversitemizde gerekse de orta öğretimde yaşanan-türban da dahil-sorunların pek çoğunun kaynağı 12 Eylül yönetiminin bu müdahalesidir" (Cumhuriyet, 7 Temmuz 2003, s. 3).

Fakat eğitim konusunda 12 Eylül'ün etkilerinden geri kalmayacak kadar fazla değişme (tüm askeri müdahaleler de dahil), 28 Şubat'ın eğitimle ilgili kararları sonucunda yaşanmıştır. 12 Eylül sonrası Türkiye'de eğitimin dinselleştirilmesi doğrultusunda atılan adımların önü 28 Şubat'ta alınan kararlar ile kesilmek istenmiş, ilköğretimin zorunlu olması ve sekiz yıla çıkarılmasıyla da Türk eğitim sistemi ile Türk eğitim tarihinde yeni bir dönem başlamıştır.

II. BÖLÜM

28 ŞUBAT'A GİDEN SÜREÇ

2.1. Refah-Yol Hükümeti'nin Kuruluşu

12 Eylül darbesi sonucu ortaya çıkan siyasal iklimin etkisiyle 1980 ve 1990'larda sağ-muhafazakâr partiler sandıkta önemli başarılar elde etmişlerdi. Bunlardan Refah Partisi 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde dikkate değer bir oy oranı almıştır. % 19,1 oy alan RP, 61 ilden 22'sinde, 15 büyükşehirden altısında belediye başkanlığını kazandı (Ertuğrul, 2008, s. 164). Yerel seçimlerden sonra 1995 yılında yapılan genel seçimlerde de Refah Partisi az farkla da olsa yine birinci parti olmuştur. Tablo 1'de 1995 genel seçim sonuçları verilmiştir.

Tablo 1

Türkiye Geneli 1995 Yılı Milletvekili Seçim Sonuçları

Sıralama	Parti Adı	Oy Oranı (%)	Toplam Oy (Milyon)	Milletvekili Sayısı
1	RP	21.38	6.012.450	158
2	ANAP	19.65	5.527.288	132
3	DYP	19.18	5.396.000	135
4	DSP	14.64	4.118.025	76
5	CHP	10.71	3.011.076	49
6	MHP	8.18	2.301.343	
7	HADEP	4.17	1.171.623	
8	BAĞ.	0.48	133.895	
9	YDH	0.48	133.889	
10	MP	0.45	127.630	
11	YDP	0.34	95.484	
12	İP	0.22	61.428	
13	YP	0.13	36.853	

Kaynak: (http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=12).

Tablo 1’de görüleceği üzere RP, oyların %21,4’ünü alarak 158, ANAP % 19,65’ oyla 132, DYP % 19,18 oyla 135, DSP 14,64 oyla 76, CHP ise 10,49 oy alarak 49 milletvekili ile Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde temsil olanağı bulmuştu.

Seçim sonrası koalisyon arayışları başladı ve seçimden beş gün sonra, 30 Aralık 1995 günü Mesut Yılmaz, o zamanlar fazlasıyla yanlı ve yanlış bulunan, “*Çiller Refah’la hükümet kurabilir.*” açıklamasını yaptı. Erbakan, ANAP’la koalisyondan yanaydı, ancak ANAP’ta da RP ile koalisyon kurulmasına karşı olanların istifa tehditleri dillenmişti (Donat, 1999, s. 18). Hükümet kurma sürecinin başında Erbakan bir ortak bulamamış, Yılmaz’ın başkanlığında ANAP ile DYP birlikte (ANAYOL) bir hükümet kurdu. Fakat Anayasa Mahkemesi güven oylamasında yeterli oyların sağlanamadığı yönünde karar verince ve ANAP’ın Çiller’in yolsuzluklarıyla uğraşmakta olduğunun duyulmasıyla, ANAYOL hükümeti 6 Haziran 1996’da sona erdi (Akşin, 2008, s. 169). Bu durum 27 Haziran tarihli Cumhuriyet Gazetesi’nde: “*DYP lideri Çiller, RP ve ANAP’la aynı anda pazarlık yapıyor*” başlığıyla özetlendi (Cumhuriyet, 27 Haziran 1996, 1). Fakat Çiller son bir hamle yaparak Mesut Yılmaz’dan Yüce Divan garantisi istedi. Bu isteği reddedilince de Erbakan ile anlaştı ve DYP’nin katılımıyla 28 Haziran 1996’da yeni hükümet kuruldu (Arcayürek, 2003, s. 591).

Yeni hükümet üzerine değişik görüşler ve yorumlar yapılmıştır. Hatta dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile gazeteci Cüneyt Arcayürek arasında şu ilginç konuşma geçmiştir:

- *Süleyman Demirel: Bu adam (Erbakan) Başbakan olmadı. Onu biri başbakan yaptı.*
- *Cüneyt Arcayürek: Çiller?*
- *Süleyman Demirel: Tabii. Bugüne kadar RP’nin kötü bir parti olduğunu anlattı. Şimdi bu partinin ve Erbakan’ın iyi olduğunu anlatacak ve buna inanlar kavattır, kavat! İçeride ve dışarıda inananlar. Ben Necmettin Erbakan’ı iyi tanırım. İlkesi yoktur. Tipik bir adamdır. İki de (Çiller’le Erbakan) her şeye razıdırlar. Erbakan tek renklidir. Öteki? (Çiller) denizkızı gibi. Üstü kadın, altında kocası, çifttir, çifti! Sonunda yerler birbirlerini (Arcayürek, 2003, s. 601).*

Demirel; Erbakan ve Çiller'i bu şekilde eleştirirken Arcayürek de bunlara ek olarak RP-DYP hükümetini aşağıdaki net sözlerle nitelendirmiştir.

“DYP desteğinde ya da ortaklığında, Refah Partisi hükümetinin iki yüzü oluşuyor. Birinci yüzü, bu hükümetin erdemsiz bir pazarlığın sonucunda ortaya çıkmasıdır. Halkın bu ortaklığa “Örtülü Mercüme Hükümeti” adını şimdiden takması, boşuna değildir. Yolsuzluk dosyalarının yükü altında ezilen Sayın Tansu Çiller, kendisini kurtarmak için Refah Partisiyle zoraki bir hükümet kurmak, daha doğrusu Sayın Necmettin Erbakan'a sığınmak durumunda kalıyor. Mayasında yolsuzluk dosyalarını örtbas etmek pazarlığı yatan bir hükümetin daha işin başlangıcında “şaibe” altında kalacağı açıktır. Olayın ikinci yüzü daha da ilginçtir. Refah, Sayın Çiller'in yolsuzluk dosyalarını şantaj silahı gibi kullanmış; ancak Sayın Erbakan'ın kuşkulu mal varlığını gözden kaçırmak fırsatını da bu kapsamda yakalamıştır. Ne var ki “dinci parti”nin sandıktan birinci olarak çıktığı da unutulmasın!...” (Arcayürek, 2003, s. 606).

RP-DYP hükümetinin kuruluşu manşetlere “Erbakan başbakan, Refah iktidarda” olarak yansıdı. Görüldüğü gibi basın Erbakan'ı ve Refah partisini ön plana çıkarıyordu. Çünkü İslamcı bir parti koalisyon yoluyla da olsa iktidara gelmişti. 1969 yılında ilk kez meclise giren Erbakan da tam 27 yıl sonra başbakan olmuştu (Milliyet, 29 Haziran 1996, s. 1).

2.2. Refah Partisi ve İdeolojisi

Türkiye’de İslamcılık ve Siyasal İslam uzun bir tarihsel geçmişe sahip olup 19. yy’ın sonunda Padişah II. Abdülhamit tarafından desteklenmiş ve ayrımlanabilir bir akım olarak 1908’den sonra ortaya çıkmıştır (Mardin, 2007, s. 24). Siyasetteki temel çıkış noktaları ise batılılaşmaya tepkidir. İslamcılara göre; Batılılaşma hareketleri sonucu toplumda kökleri bulunmayan batılı kurumların getirilmesiyle, kurumlar ile toplumdaki sosyo-kültürel yapı açık bir tezata düşmüş, bu da Osmanlı toplumunda bir kültür ikileşmesi yaratmış ve ülkenin giderek parçalanmasını bu yeni kurumların varlığına bağlayan geniş bir muhalefet, dini esaslara dayanarak bütün suçu şeriattan ve dinden uzaklaşmakta bulmuştur (Yücekök, 1974, s. 67).

Osmanlı İmparatorluğu'nda böyle bir akımın ortaya çıkması doğaldır. Çünkü modernleşmeci tarih yazınında da sürekli vurguladığı üzere, modernleşme süreci geleneksel olan ile modern olanın karşıtlığı üzerine kurgulanmıştır. Bu bağlamda bir yanda geleneksel değerlere sahip eski bir toplum, diğer yanda ise modern değerleri benimsemiş yeni bir toplum bulunmaktadır (Gökçaftı, a.g.e, s. 52).

Cumhuriyet'le birlikte tamamen batılı çağdaş değerlere sahip toplumsal kurumlar yaratılmışsa da bu çelişki 1945 sonrası artarak devam etmiştir. Siyasal arenada da en büyük çatışma, geleneksel ile modern olanın arasındadır. Dolayısıyla gelenekçiler ve modernistler olarak iki ayrı siyasal çizgi ortaya çıkmıştır. Gelenekçiler sağcı muhafazakâr partiler içinde yer alarak çoğu zaman iktidarı paylaşırken, modernistler CHP etrafında muhalefeti oluşturan kesim olmuşlardır⁸. Bu nedenle 1950'lerde DP popülist kır partisi olarak, CHP elit aydınların desteklediği kent partisi olarak nitelenmiştir (Ahmad, 1996, s. 56).

1960'lar sonrasında "Milli Görüş" akımının hem toplumda hem de siyasette önemli bir yer edinmeye başladığı görülmektedir. Bu akımın en önemli lideri olarak Necmettin Erbakan öne çıkmıştır. Necmettin Erbakan siyasi hayatına meslek odalarında başlamış, 1966 yılı başında Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Sanayi Dairesi Başkanlığı yapmış, 1966 yılı sonunda ise bu teşkilatın Umumi Kâtipliğine getirilmiştir. 1968 yılı Mayıs ayında Türkiye Odalar Birliği İdare Heyeti üyeliğine, 1969 Mayıs ayında ise Türkiye Odalar Birliği Başkanlığına seçilmiştir. Erbakan, 1969'da Konya'dan bağımsız milletvekili seçilmiş, 1970'de Milli Nizam Partisini kurarak ilk genel başkan olmuş, 1971'de Milli Nizam Partisinin kapatılması üzerine 1973'te kurulan Milli Selamet Partisinin genel başkanlığına getirilmiştir 1987'de ise Refah Partisinin başına geçmiştir (Erbakan, 1975, s. 8).

"Milli Görüş" hareketi Erbakan'ın şahsında kimlik bulmuştur. Erbakan'ın siyasi önderliğini yaptığı "Milli Görüş" hareketi pek çok açıdan üzerinde durulması gereken bir olgudur. Etimolojik açıdan bakacak olursak "milli" sözcüğü millet kelimesinin kökü olan "milla" sözcüğünden türemiş olup, "kutsallık atfedilmiş bir kitaba inanarak bir araya gelmiş insanların oluşturduğu topluluk" olarak nitelenmekle birlikte daha çok dini

⁸ CHP'nin muhalefette kalmasının birçok nedeni olabilir. Bu nedenler arasında konjonktürel durumlar da etkilidir. Örneğin, II. Dünya Savaşı sonrası yeni düzen, 1970'lerdeki petrol bunalımı vb.

bir sözcük olarak kullanılmaktadır. Benzer şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nda da "milla" kökünden türeyen millet kelimesi, dini cemaat anlamına gelmekte ve Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki azınlıkları, etnik kökenleri bakımından değil, dini yönünden ayırmaktadır (Teazis, 2010, s. 52).

Sina Akşin de bu gerçeği şu şekilde ifade ediyor: "*Erbakan, izlediği çizgiye "milli görüş" adını veriyor. Milli sözcüğü bugün ulusal anlamına geliyor ama daha eski zamanlarda dinsel cemaat anlamında kullanılıyordu. Erbakan ve izleyicilerinin hangi anlamda kullandıklarından insan pek emin olamıyor. Erbakan'ın son partisinin adı (Saadet) bildiğimiz mutluluk anlamında da olabilir, "Asr-ı Saadet"teki (Peygamberin zamanı) anlama da bir gönderme olabilir*" (Akşin, 2008, s. 170).

Erbakan'ın kendi ifadesiyle "milli" kavramına yüklediği anlam dini bir nitelik göstermektedir. Erbakan, Milli Şuur'u tanımladığı ifadelerinde, milletlerin varlıklarının devamı için dini, tarihi, içtimai, iktisadi ve kültürel unsurların ortak bir şekilde milli şuurunu meydana getirmesi gerektiğini söyler ve ilk sıraya da din olgusunu yerleştirir (Erbakan, 1975, s. 9). Milli Görüşün düşünsel temelleri de doğal olarak bu çizgide şekillenmiştir. Milli Görüş adıyla bilinen bu düşüncenin temellerinden bir tanesi İslam-Türk değerlerinin, İslami değerlerin ağırlıklı, egemen olduğu bir devlet düzeni kurma amacıdır ve bu görüşe göre toplumun harcı ve devletin omurgası, İslam'a dayalı olmalıdır (Teazis, 2010, s. 55).

Milli Görüş hareketinin geleneksel tarzı; bazı tarihsel nedenlerin de katkısıyla, İslami/İslamcı misyonun Erbakan'ın şahsında kişiselleşmesini ve onun kontrolü altındaki genel merkezin idaresi altında tekelleşmesini ifade eder. Bunun doğal bir sonucu olarak, Erbakan ve onu temsil eden yakın çevresinin; hareketin tabanı ve siyasal alanda görünür olan seçkinleri ile kurduğu ilişki ağının temel unsuru itaattir. İtaate dayanan bu hiyerarşik ilişki biçimi, ataerkil ve duygusal bir söylemle meşrulaştırılmıştır. Bu gibi nedenler Milli Görüş hareketinin açık ve belirli bir dava etrafında değil, kişiler etrafında toplanmış bir hareket olduğunu gösterir (Çınar, 2005, ss. 88-89). Kaldı ki Milli Görüş çizgisinde kurulan tüm partiler aynı niteliği taşımıştır.

Bu doğrultuda kurulan ilk parti Milli Nizam Partisidir. Mili Nizam Partisinin büyük Kongresi 24 Ocak 1971'de Ankara'da yapılmış ve 857 delegenin katıldığı büyük

kongrede, Erbakan oybirliği ile Genel Başkanlığa seçilmiştir (Akın, 2000, s. 30). MNP, iktidardaki AP'nin kentlerde büyük sanayi ve ticaret, kırlarda tarım burjuvazisini destekleyen politikasına tepki olarak doğarken, taşra burjuvazisinin küçük imalatçı ve esnafın sözcülüğünü üstlenerek “milliyetçi ve mukaddesatçı Türkiye” diye tanımlanabilecek bir düşünceden hareket etmiştir (Özdemir, 2008, s. 259).

“Milli Görüş” ekonomik ilke olarak hem kapitalizm hem de komünizme karşı olarak nitelendirdikleri “adil düzen”i benimsemiştir. Bu hareketin ilk partisi olan MNP, “batı özentiliğine” tamamen karşı olduğunu ve karşı duracağını belirtirken, yerel ve milli olanı savunduklarını açıklamıştır (Akgül, 2007, s. 394).

Milli Nizam Partisi Anayasa Mahkemesinin kararı ile 20 Ocak 1971'de kapatılmıştır. Kapatılmasına neden olan etkenlerin başında partinin marşı gelmektedir. Bu marşın bir bölümü şu şekildedir:

*Herkes duyacak, bilecek
Saklanmaz, gayrı bu gerçek,
Yaprak, yaprak, çiçek, çiçek,
Tek yol İslam yazacağız* (Akın, 2000, s. 31).

11 Ekim 1972'de Milli Nizam'ın devamı olarak Milli Selamet Partisi kurulmuş, 1973 genel seçimlerinde ülke genelinde % 11,8 oy almıştır. MSP gelişmiş illerde ülke ortalamasının altında oy alırken, az ve orta gelişmiş illerde ortalamanın üzerinde oy almıştır. Bu sonuçlar MSP'nin asıl gücünü Anadolu'dan aldığını göstermektedir (Şen, 1995, s. 21).

Kuruluşundan 1 yıl sonra 10 Ekim 1973'te yapılan seçimlerde MSP 52 milletvekili çıkarmış ve Erbakan, seçimler için şunları söylemiştir:

“Milli Selamet Partisi, seçimlerde hiçbir ülkede, hiçbir partiye nasip olmayan büyük bir zafer kazanmıştır. MSP'nin 52 parlamenterle Millet meclisine girmesi bütün dünyanın ilgisini toplayan büyük hadise olmuştur. Bu Milli Selamet Partisinin temsil etmekte olduğu zihniyetin, milletimizin bu

fikre gösterdiği ilginin, tabii neticesi olarak değerlendirilebilir” (Akın, 2000, s. 34).

1973 seçimleri sonrası CHP-MSP hükümeti kurulmuştur. Bu süreç içerisinde bazılarına göre MSP, ekonomik yoksulluk ve ezilmişliklerini dine sığınarak gidermek isteyen halk kesimlerinin partisiydi ve aynı zamanda CHP ile MSP’yi destekleyen sosyal ve ekonomik sınıf ve tabakalar hemen hemen aynı idi (Akşin, 2008, s. 270). Gerçekten de MSP’nin az gelişmiş bölgelerden ve yoksul kesimlerden yüksek oy aldığı görülmüştür. Bu durum Tablo 2’de gösterilmiştir (Şen, 1995, s. 20).

Tablo 2

1973 Seçimleri Verilerine Göre İllerin Gelişmişlik Düzeyi Açısından Oyların Partilere Göre Oransal Dağılımı

İl Kategorileri	CHP	AP	MSP	DP	CGP	DİĞER
Gelişmiş	38.6 %	32.3 %	8.4 %	10.3 %	3.8 %	6.6 %
Orta Gelişmiş	30.5 %	32.1 %	13.7 %	13.6 %	5.5 %	4.6 %
Az Gelişmiş	27.5 %	23.4 %	15.4 %	12.8 %	7.4 %	13.5 %

Tablo 2’den de anlaşılacağı üzere illerin gelişmişlik düzeyi arttıkça CHP’nin, azaldıkça da MSP’nin oy oranlarının yükseldiği görülmektedir. Böyle bir dağılımın o dönemdeki sosyo-ekonomik durumu ortaya koyduğu gibi gelecekte yaşanacak siyasal gelişmelerin ön habercisi sayılabılırdi.

1973 seçimleri sonrasında kurulan CHP-MSP koalisyonu çok uzun ömürlü olamadı. Bunda temel etken olarak birkaç olayı sıralayabiliriz. Örneğin, iki parti arasındaki ilk anlaşmazlık (daha önceki koalisyonlarda olduğu gibi) af konusunda çıktı. Kamuoyundaki genel eğilim doğrultusunda 12 Mart Döneminde çeşitli nedenlerle suçlanarak cezalandırılanlar hakkında geniş kapsamlı bir af yasası çıkarılmasında iki parti anlaşmıştı ancak bazı MSP milletvekilleri yasanın mecliste görüşülmesi sırasında Türk Ceza Kanunu’nun 141 ve 142. maddelerinin af dışında bırakılması için muhalefetle işbirliği yaptı (Ertuğrul, 2008, s. 123). Bunlara bir de petrol krizi ve Kıbrıs bunalımı çerçevesinde çıkan anlaşmazlıklar eklenince Ecevit istifasını verdi. Böylece CHP-MSP koalisyonu sona ermiş oldu. Ancak MSP daha sonra birinci ve ikinci

Milliyetçi Cephe hükümetlerinde yer almayı başarmıştı. Bununla birlikte diğer partiler gibi MSP de 12 Eylül sonrası kapatılan partiler arasında yerini aldı.

Milli Görüş akımı, MSP'nin kapatılmasının ardından 1983'te Refah Partisinin kurulmasıyla Türk siyasi hayatında yeniden yer almaya devam etti. Refah Partisi çok çeşitli açılardan tanımlanabilir. Refah Partisi öncelikle kökleri Osmanlı'da filizlenmeye başlayan, Cumhuriyet'le duraklama dönemine giren, soğuk savaş sonrasında oluşan uluslararası konjonktürle birlikte genişleme ve yayılma olanağı bulan İslamcılık temelinde şekillenmiş bir parti olarak tanımlanabilir. Aydın (2002) Refah Partisini, şeriatçılığın modern koşullarda yeniden üretilmiş ifadesi olarak tanımlarken, niteliklerini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“Tüm demokratımsı söylemine rağmen Refah, başka hiçbir partiyle kıyaslanamayacak denli totaliter bir partidir. Bu durum örgütsel yapısından değil, doğrudan ideolojisinin önsel karakterinden kaynaklanmaktadır.” (Aydın, 2002, s. 138).

Refah Partisinin toplumda ciddi destek bulmasının nedenleri arasında; geleneksel ideolojisine ve tabanına rağmen kendini modern ve şehirli bir parti olarak üretmesi, sistemin bunalımından üreyen sorunlara karşı oluşan tepkinin en etkin çekim odağı olmayı başarabilmesi ve şeriatçılığı bu bunalımın çözüm önerilerinin dolaylı ifadesi haline getirebilmesi olarak özetlenebilir (Aydın, 2002, s. 142).

Davison (2002) da bu genel çerçevede dönemin iç siyasasının başka bir boyutunu vurgulamaktadır. Davison'a göre 1980'den sonra Türk siyasetinin İslami içeriği genişlemiş, darbe liderleri yeni anayasada din eğitimini zorunlu hale getirmişler ve iktidar partisi yetkilileri istikrarı sağlamak ve sola meydan okumak için dayanışmacı popülist bir “Türk-İslam” sentezi oluşturmuşlardır. 1983'ten sonra ise, çok partili yönetimin kurumları, siyaseti, Türk siyasi kültürünün laik ve dinci yönlerinin ortak olarak ifade edileceği biçimde yapılanmasını sürdürmüşlerdir. Bu yapılanma içerisinde Refah Partisi de önemli bir rol oynamıştır. Bir bakış açısına göre, 12 Eylül darbesi ve ANAP hükümetlerinden sonra büyük beklentilerle iktidara gelen DYP-SHP koalisyonunun yarattığı büyük hayal kırıklığı ve SSCB'nin yıkılmasıyla solda yaşanan şaşkınlık ve sağa kayma eğilimi RP'nin hızla büyümesinin ön koşullarını hazırlamıştır (Özgan, 2008, s. 47).

28 Şubat sonrası İkinci İrtica Brifinginde Tümgeneral Fevzi Türkeri de Milli Görüş ve tarikatların büyümesinin temel nedenleri olarak; Diyanet İşleri'nin pasif, yönetmekten ve yönetilmekten yoksun kadrosunun, yurt içinde ve yurtdışında görev yapmamasından ortaya çıkan boşluğun doldurulması olarak göstermektedir (Çiçek, 1997, s. 37). Bu durum, tarikatların ve Milli Görüş Teşkilatı gibi kurumların hızla büyümesine ve belirli kitleleri tamamen kontrol altına almasına olanak sağlamıştır.

Refah Partisi Erbakan'ın "Milli Görüş" adlı eserinde açıkladığı üzere, Batı medeniyetine karşı açık bir tavır almaktadır. Erbakan, eserinin önsözünde "Milli Görüş sahiplerinin batı taklitçiliğine asla iltifat etmeyeceğini, batıcılığın yanlış ve Türkiye'yi geri bırakan, bununla birlikte Türkiye'yi küçük düşüren bir zihniyet olduğunu belirtmiştir (Erbakan, 1975, s. 10). Buradan hareketle, Erbakan'ın ve siyasi çizgisinin, bütün politikalarını bu temel üzerine kurduğunu söyleyebiliriz. En çok da ekonomi alanındaki görüşleri bunu açık bir şekilde göstermektedir. Erbakan Müslüman memleketlerle ortak pazarın Türkiye'yi kısa zamanda güçlendireceğini söyleyerek şunları ifade etmiştir:

"Doğu memleketleriyle, tarihi ve kültürel bağlarla bağlı olduğumuz Müslüman memleketlerle Ortak Pazar kurmamız Türkiye'ye ekonomik bakımdan çok büyük kazançlar getirir." (Erbakan, 1975, s. 266).

Anlaşılacağı üzere, Türkiye yalnızca siyasi alanda değil, ekonomik alanda da yüzünü tamamen doğuya dönecekti. Bunun en somut örneğini Müslüman Topluluklar Birliği (MTB) göstermektedir. İslamcı yazarlardan Akgül, bu birliğin İslam Konferansı ve Arap Birliği gibi kuruluşların etkisiz ve çaresiz kalması üzerine oluşturulduğunu ifade edip, MTB içerisindeki en önemli kuruluşları aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

- Türkiye'de gelişen ve güçlenen Milli Görüş hareketi
- Cezayir'deki Selamet Cephesi
- Ürdün Müslüman Kardeşler Partisi
- Mısır'daki Müslüman Kardeşlerin ılımlı ve olumlu sayılan kanadı
- Sudan'daki İslami Cephe partisi
- Pakistan'daki dindar partilerin oluşturduğu İslami İttihat

- Malezya'daki Cemaat-i İslamiye Partisi
- Filipinler'de İslami Kurtuluş partisi
- Afganistan'daki Mücahit Liderler İttifakı
- Gannuşi liderliğindeki Tunus İslami Diriliş hareketi
- Fas, Yemen, Rusya ve Çin'deki organizeli İslami güçler
- Irak'taki Suriye Müslüman Kardeşler Teşkilatı ve eski Suriye Cumhurbaşkanı Hafız Emin'in içinde bulunduğu cemiyet (Akgül, 2007, s. 147).

MTB ileride kurulacak D-8'in de ön adımlarını oluşturmuştur. D-8 (Developing Eight) Türkiye, İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya'dan oluşan ekonomik işbirliği ve Müslüman ortak pazarı projesidir ve Erbakan önderliğinde kurulmuştur.

Refah Partisi bu projeyi ilk açıkladığında adı M-8 idi ancak Mısır'ın dine dayalı bir örgüt kurmaktan rahatsızlık duyması üzerine "M", "D"ye çevrilmiştir. Örgütün değişik amaçları vardı. Bunların arasında demokrasinin, iktisadi gelişmenin, ticari ilişkilerin özendirilmesi göze çarpıyordu. Başlıca kurulu da Dışişleri Bakanları Kurulu'ydu (Akşin, 2008, s. 171). Örgütün bayrağında da altı yıldız bulunmaktaydı. Bu yıldızlar altı temel ilkeyi nitelendirmekteydi:

- 1- Savaş değil, barış
- 2- Çatışma değil, diyalog
- 3- Çifte standart değil, adalet
- 4- Üstünlük değil, eşitlik
- 5- Sömürü değil, işbirliği
- 6- Baskı ve tahakküm değil, insan hakları, hürriyet ve demokrasi (Akgül, 2007, s. 289).

Ancak Erbakan'ın D-8 Projesi ümitsiz vaka olarak değerlendiriliyordu. Çünkü D-8, gelişmekte olan ülkelerden oluşuyordu ve hiçbiri özellikle ekonomi konusunda pek parlak durumda değildi. En az bunun kadar önemli olan bir başka gerçek ise, bu

ülkelerin ticaretlerini batıyla yapıyor olması ve kendi aralarındaki ticaretin pek de önemli ölçüde olmamasıdır (Milliyet, 15 Haziran 1997, s. 9).

Sonuç olarak, bu kuruluşların ekonomik bir amaç taşıdığı açıktı. Fakat bu kuruluşlar pek de rasyonel temeller üzerine kurulu değildi. Genelde batıya alternatif bir oluşum kurma çabasının bir ürünüydü. Tüm bunlar Türkiye'nin Milli Görüş çizgisiyle, özellikle de Refah Partisinin çalışmaları doğrultusunda eksenini doğuya doğru kaydırmakta olduğunun göstergesiydi.

2.3. Refah-Yol Hükümetini 28 Şubat'a Götüren İç Siyasi Nedenler

Refah-Yol hükümeti büyük tartışmalar içerisinde kurulmuş bir hükümetti. Bu tartışma ortamı içerisinde medya, ordu ve siyasiler arasında önemli çatışmalar ortaya çıkıyordu. Yolsuzluk iddiaları, Yüce Divan tehditleri, medya ve hükümet arasındaki çekişmeler, asker ve siyasiler arasındaki sürtüşmeler ülke gündemini belirlemekteydi. Hükümetin ve özellikle Refah Partililerin köktenci söylemleri ve eylemleri bu tartışma ortamını siyasi arenada bir savaşa dönüştürüyordu. Susurluk olayı gibi karanlık olayların ortaya çıkışı, başbakanlık konutunda tarikat liderleri ve şeyhlerine verilen iftar yemeği, Taksim ve Çankaya'ya cami yapılması tartışmaları, Kudüs gecesi ve Sincan'da tankların yürümesi Refah-Yol'u 28 Şubat'a götüren iç siyasi nedenlerin kilometre taşlarını oluşturmaktadır.

Türk siyaseti gerek Refah-Yol'un kuruluş sürecinde gerekse de kurulduktan sonraki dönem içinde oldukça gerilimli günlere sahne oluyordu. Özellikle Refah Partililerin radikal söylemleri bu yaşananlara tuz biber ekliyordu. Örneğin, dönemin Refah Partili Kayseri Büyük Şehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe, bir 10 Kasım günü aşağıdaki açıklamayı yapmıştı.

“Refah Partili bakanlar bile kendi dünya görüşlerini bakanlıklarına yansıtıyorlar. Bu sabah ben de, resmi görevim, sıfatım nedeniyle bir törene katıldım. Süslü püslü görünüşüme bakıp da laik olduğumu sakın sanmayın. İnancımıza saygı duyulmadığı, sövüldüğü bir dönemde, içim kan ağlayarak, bugünkü törenlere katıldım. (...) Bu düzen değişmeli, bekledik, biraz daha bekleyeceğiz. Gün ola, harman ola, Müslümanlar içlerindeki hursu, kini, nefreti eksik etmesin.” (Ertuğrul, 2006, s. 175).

Bu sözler üzerine Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi, jet hızıyla Karatepe’yi “halkı, din farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik etmek” suçundan bir yıl hapis ve 420.000 lira ağır para cezasına çarptırdı. Refah Partisi Genel Başkan Yardımcısı Şevket Kazan’ın Şükrü Karatepe’yi hapishanede ziyaret etmesi ise sert tepkilere neden oldu. Ancak Kazan daha sonrasında Karatepe için verilen mahkûmiyet kararının kendilerini bağlamayacağını, cezaların şahsi olduğunu açıklamasını yaptı (<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1997/10/10/13261.asp>, 1997).

Sert söylemler bununla da kalmıyordu. Birkaç ay sonrasında yaşanan Susurluk olayı sonrası toplumda “temiz siyaset-temiz toplum” sesleri yükselmeye başlamıştı. Bu amaçla yapılan “sürekli aydınlık için bir dakika karanlık eylemleri” sonrası Refah Partili Adalet Bakanı Şevket Kazan, “bir dakika karanlık” eylemine destek verenler için “*Mumsöndü oynuyorlar*” ifadelerini kullanınca hem toplumda hem de muhalefette büyük bir infial yarattı (Milliyet, 13 Şubat 1997, s. 1).

Dündar da Hürriyet’teki köşesinde Refah Partisi’nin iktidara gelmesiyle hoşgörüsüz, hırçın ve kavgacı portrelerin ortaya çıktığını, Başbakan Erbakan’ın Susurluk Çetesi ve Bir Dakika Karanlık Eylemi için yaptığı değerlendirmelerin acıklı ve gülünç izler bıraktığını ve partiyi gülünç duruma düşürdüğünü söylüyordu (Hürriyet, 09 Mart 1997, s. 17). Gerçekten de Refah Partisi meşruiyetini kendi kendine sulandırmıştı. Demirel de “*rejim beklentileri yüzünden devletin yönetilmesi sıkıntılı hale geldi, siyasi otorite dinlenmez oldu.*” diye kaygılarını dile getiriyordu (Milliyet, 18 Şubat 1997, s. 1). Hürriyet gazetesinin 22 Nisan’daki manşeti de bunu net bir şekilde ortaya koyuyordu. Manşet, iplerin iyice elinden kaçırılan hükümetin sadece adının kaldığını, iç ve dış politika ile ekonomi yönetiminin Cumhurbaşkanı, komutanlar ve bürokratların eline geçtiğini söylüyordu (Hürriyet, 22 Nisan 1997, s. 1).

Susurluk kazası 3 Kasım 1996’da gerçekleşmiş ve siyasi tarihin en önemli krizlerinden birine yol açmıştır. DYP Şanlıurfa Milletvekili Sedat Bucak, İstanbul Kemalettin Eröge Polis Okulu Müdürü Hüseyin Kocadağ, Mehmet Özbay sahte kimlikli Abdullah Çatlı ile Melahat Özbay sahte kimlikli Gonca Us’un içinde bulunduğu otomobil kaza yapmış, kazada Bucak yaralı olarak kurtulurken diğerleri hayatlarını kaybetmişlerdi. Kaza, ertesi günlerde gündeme oturmuştu. “Devlet-mafya-siyaset”

tartışmaları başlatan kaza çarpık ilişkileri gözler önüne sermiş ve basında “Büyük Çürümüşlük”⁹ olarak manşetlere çıkmıştı (Milliyet, 5 Kasım 1996, s. 1).

Susurluk olayı devlette sarsmadık kurum bırakmamış ve Cumhurbaşkanı Demirel, medyanın “Susurluk Zirvesi” adını verdiği bir zirve yapmak zorunda kalmıştır. Zirve sonunda yapılan açıklamada; “*Devletimize ve demokratik rejimimize güvenin korunması, kamuoyundaki huzursuzluğun giderilmesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin her türlü zan ve ithamdan arındırılması amacıyla demokratik kurallar içinde ve devletin kendi kurumları kanalıyla tüm iddiaların üzerine varılması, bütün tetkik, tahkik ve yargı mekanizmalarının görevlerini sürdürerek kısa sürede sonuç alınması, buna göre gerekenin yapılması ve her türlü aksaklığın giderilmesi hususunda mutabakata varılmıştır. Bu konuların bir an evvel aydınlığa kavuşması hususunda bakanlıkların ve bütün kurumların hukuk devleti kuralları içinde adalete yardımcı olması, gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne dokunulmazlıkların kaldırılması yoluyla adalete yardımcı olmasının tavsiyesine karar verilmiştir*” denilmiştir. Susurluk olayı, Söylemez Çetesi ve benzeri olaylarda zaman zaman askeri personelin adının da geçmesi üzerine Genel Kurmay da bir açıklama yapmak gereği duymuştur (Şahin, 1997, s. 10).

Susurluk skandalı ve sonuçları, halkın temiz siyaset-temiz toplum taleplerinin daha sık ve ısrarlı bir biçimde dile getirilmesine neden olurken “aydınlık için bir dakika karanlık eylemi”ne güç katmıştır. Susurluk olayı¹⁰nun patlak vermesiyle kutsal devlet-devlet baba ve onun temsil ettiği kurumlar artık halkın gözünden düşmeye başlamış ve halkın tepkisi “aydınlık için 1 dakika karanlık” sloganıyla ampullerin söndürülüp yakılması şeklinde olmuştur (Teazis, 2010, ss. 75-77).

Koalisyonun iki ortağı bu süreçte birbirlerine verdikleri destekten vazgeçmemiş ancak DYP lideri Çiller’in hakkındaki gensoru önergelerinin oylanmasından sonra RP’ye karşı tutumunda bir sertleşme gözlenmiştir (Hongur, 2006, s. 43). Diğer taraftan İç İşleri Bakanı Mehmet Ağar’a istifa etmesi yönünde yapılan baskılar da DYP’yi bir hayli zor durumda bırakmıştır. Hatta Ağar bu konuda yaptığı açıklamada “*İstifa edersem, pislikleri kabul etmiş olacağım, etmesem bunları gizliyorum sanacaklar*”

⁹ Dönemin DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, “*Siyasal Kurumların görevi devletteki çürümeye karşı somut çözümler üretmektir.*” şeklinde konuşuyordu (Zaman, 6 Kasım 1996).

¹⁰ Teazis’e göre Susurluk olayı 3 Kasım 2002 seçimlerinde iktidara gelen AKP’yi halkın gözünde meşrulaştıran olayların başında gelmektedir.

diyerek kendi içinde bulunduğu durumu da ortaya koymuştur (Milliyet, 8 Kasım 1996, s. 1).

Büyük tartışmalar altında kurulan Refah-Yol hükümeti Susurluk olayıyla beraber eleştiri oklarının hedefi olmuş ve hükümetin yıpranmasında büyük bir etken olmuştur. Toplumsal açıdan da büyük bir dalgalanmaya neden olan bu olay kriz ortamının oluşmasına katkıda bulunmuştur.

11 Ocak 1997 günü Başbakan Necmettin Erbakan başbakanlık konutunda tarikat liderleri ve şeyhlerine bir iftar yemeği düzenledi. “Hoca cemaatlerin gönlünü aldı” olarak nitelendirilen iftar yemeğine İsmail Ağa Cemaatinden Mahmut Osmanoğlu, Emin Acar Hoca, Diyanet İşleri eski başkanı Sait Yazıcıoğlu, Lütfü Doğan, Yeni Asya Grubu lideri Mehmet Kutlular, Süleymancılar cemaati lideri Kemal Kaçar, Erzincanlı şeyh Mehmet Naif, Adalet Bakanı Şevket Kazan, devlet bakanları Mehmet Altınsoy, Sacit Günbey, Lütfü Esengün, Tarım Bakanı Musa Demirci, Fethullah Gülen’i ve cemaatini temsilen Zaman gazetesi sahibi Alaattin Kaya katılmıştır (Milliyet, 12 Ocak 1997, s. 14).

Konuttaki iftar yemeği siyasi havayı bir anda germiştir. Çünkü bu, Cumhuriyet tarihinde görülmuş ya da kabul edilebilecek bir olay değildir. Dolayısıyla tepkiler de gecikmemiş, irtica ve laiklik tartışmaları yeniden alevlenmiştir. CHP Genel Sekreteri Adnan Keskin de Başbakanlık konutundaki iftar yemeği ile ilgili Meclis’e bir soru önergesi vermiştir. Ayrıca Keskin başkanlığındaki CHP heyeti Başbakanlık Konutundaki iftardan dolayı Başbakan Erbakan’ı kınayarak Başbakanlık Konutu’nun önüne siyah çelenk bırakmışlardı (Zaman, 14 Ocak 1997, s. 10).

Ayrıca gündemde yer alan konular arasında türban krizi, karayoluyla Hacca gitme ve kurban derilerinin toplanması krizleri yaşandı. Taksim ve Çankaya’ya cami yapılması ile Ayasofya’nın camiye çevrilmesi projeleri ise siyasetin kontrolden çıkması doğrultusunda tabloyu daha da kötü bir hale getirdi. Sivillerin, özellikle Refah Partililerin bu denli köktenci (fundamental) düşünce ve eylemleri Cumhuriyet Türkiye’sinin özellikle toplum ve asker nezdinde kabul edilmesi mümkün görünen durumlar değildi.

27 Ocak 1997’de RP’nin Kayseri’deki etkinlikleri sırasında bazı üniformalı partililerin bulunması üzerine, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasasının 4. kısmında yer alan 94. madde gereği siyasi partilerin “üyeleri ve personel için üniforma niteliğinde kıyafet veya kol bağı ve benzeri alametler” ihdas edilmesini, kullanılmasını ve “herhangi bir kimseye veya topluluğa, güvenlik kuvvetlerinin görev ve yetkilerini üstlenmesi” görevini vermesini ve bu hareketlere izin verilmesini yasaklaması karşısında; partinin buna sebebiyet vermesi nedeniyle Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş partiden bilgi istemiş ve Kayseri İl Teşkilatı bu süreç sonunda istifa etmiştir

31 Ocak’ta Sincan Belediyesi tarafından “Kudüs Gecesi” düzenlendi. Gecede İran Büyükelçisi’nin varlığı ve konuşması ile sahnelenen görüntüler medyadan ve kamuoyundan büyük tepki aldı ve olayın boyutları giderek genişledi (Şahin, 1997, s. 12).

MGK Eski Genel Sekreteri Tümgeneral Suat Eren Kudüs gecesiyle ilgili olarak aşağıdaki açıklamayı yapıyordu:

“Yankılarının nereye kadar, hangi boyutlara ulaşacağını kestirmeden, böyle bir gecenin düzenlenmesinin sonuçları işte karşınıza çıktı. Bu sadece belediye başkanlığının maruz kaldığı bir sonuç değil. Ülkenin de yaşadığı gerilimlere yeni gerilimler eklenmesi açısından fevkalade önemli olarak ele alınması gereken bir konu olmuştur. Nitekim sonuç yargıya kadar intikal etmiş ve ülke çeşitli çalkantılara ve gerginliklere de neden olmuştur.”
(Cevizoğlu, 1998, s. 19).

Sincan Belediyesi Başkanı Bekir Yıldız kamuoyunda olayların çok çarpıtıldığını dile getirerek olaylarda o kadar da büyütülecek bir şey olmadığını savunuyor (Zaman, 5 Ocak 1997, s. 8) ve suçu basına atarak “Sağolun, sizin sayenizde bunlar oldu” diyordu (Zaman, 6 Ocak 1997, s. 9).

Kudüs Gecesinin düzenleyicisi olan Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız’ın Oktay Ekşi ile aralarında geçen konuşma da çarpıcı bir nitelik taşımaktadır. Yıldız’ın Ekşi’ye yönelik; “Sizin virüs olarak gördüğünüz insanlar vücudunuza girdi, ateşiniz yükseldi, başınız ağrımaya başladı, mideniz bulanmaya başladı, bunun çözümü nerede?

Biz biliyoruz ki bir iğne yeseniz, ateşiniz düşecek, fakat bir karış çocuk gibi hoplamaya başladınız. Ben iğne yemem kardeşim, bunun tedavisi bu. Bunun başka yolu yok. Ama Oktay abi işinize gelse de gelmese de, yüz üstü yatıracağız, kollarınıza-bacaklarınıza basarak bu enjekteyi yapacağız” (Cevizoğlu, 1998, s. 34) sözleri RP'lilerin niyetlerini açıkça ortaya koyuyordu.

Bu gelişmeler üzerine, “Sincan Olayı” olarak adlandırılan, tankların meydanlara indiği eylem gerçekleşmiştir. Sabahın erken saatinde tankları gören Sincanlılar, “darbe” olduğunu sanarak şaşkınlık yaşamışlardır. Sedat Ergin bu olayı tüm ayrıntılarıyla köşesine taşımıştı. Ergin'den bu olay aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

“3 Şubat Pazartesi günü öğleden sonra Etimesgut Zırhlı Birlikler Eğitim ve Tümen komutanlığına siyasi tarihimize Sincan Tankları olarak geçecek olan son derece gizli bir emir geliyor. Emirde komutanlığa bağlı tankların ertesi sabah ilçe meydanına çıkarak bir gövde gösterisi yapması isteniyor. Bu harekâtın amacı Sincan meydanına dikilen çadırı yıkmaktı. Komutanlar o gün, Fırtına Harekâtının ilk somut emrini veriyordu: “O çadır yerle bir edilecek.” Operasyon Genel Kurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'nın bilgisi dahilindeydi. Talimata göre, tanklar meydana girecek; bu arada tanklardan biri manevra yaparken çadıra kazara çarpıp devirecekti. Emir öğleden sonra Zırhlı Birlikler Eğitim ve Tümen Komutanlığına, bir zarf içinde iletildi. Ancak aynı saatlerde Refah Partisinin üst düzey yetkilileri de aynı konuyu konuşuyorlardı. Refah Partili yetkililer Sincan Belediyesine “çadırın kaldırılması” talimatını verdi ancak Zırhlı Birlikler komutanının Refah'ın bu kararından haberi yoktu. 4 Şubat sabahı günün ilk ışıklarıyla birlikte 15 tank, 20 kariyer, askeri cip ve reolardan oluşan konvoy Etimesgut'tan Sincan'a doğru yola çıktı. Güzergâh, Sincan geçildikten sonra Akıncı Dördüncü Ana Jet Üssü yanındaki Yenikent tatbikat alanıydı. Ancak konvoydaki tanklardan ikisi Sincan meydanından geçerken burada kalıp gruptan koptular. Askeri yetkililer daha sonra “tankların bozulduğunu” açıklayacaklardı. Tankların neden meydana bozulduklarını tahmin etmek güç değildi. Hedef, Sincan Meydanındaki çadırı ama çadır artık meydana değildi çünkü belediye çadırı söktürmüştü. Bozulan tanklar öğleden saatlerinde Sincan'dan ayrıldılar. Genel Kurmay Başkanlığı, Anadolu Ajansına yaptığı açıklamada Sincan'dan geçişin daha önceden planlanmış rutin bir tatbikat olduğunu, bu tatbikatların altı ayda bir yapıldığını duyurmuştur” (Hürriyet, 25 Ağustos 1997).

2.4. Refah-Yol Hükümetini 28 Şubat'a Götüren Dış Siyasi Nedenler

Refah-Yol hükümeti döneminde “Türkiye, İran mı olacak?” tartışmaları had safhaya çıkmıştır. İran’la yakın ilişkiler birçok kesimi tedirgin ediyordu. Ayrıca Erbakan’ın Mısır, Libya ve Nijerya gezileri gibi gelişmeler de sürecin kilometre taşlarını oluşturmuştur. İrtica ve laiklik ekseninde süren tartışmalar ise Türkiye’deki yeni siyasi dönemin de başlangıcı sayılacaktır. Ayrıca bölgede Müslüman ülkelerle gerçekleşen ticari ve ekonomik yakınlaşma da sürecin bir diğer boyutuydu.

Başbakan Necmettin Erbakan 2-7 Ekim 1996 tarihleri arasından Mısır, Libya ve Nijerya’yı ziyarette bulundu. Afrika’ya yapılan bu ziyaret basında geniş yer buluyor ve tepkiler de beraberinde geliyordu. Milliyet gazetesi, bu geziyi manşetten “*İnat Gezisi Başladı*” başlığıyla duyurdu. Haberde “*Afrika seferine kararname skandalıyla çıkan Başbakan Erbakan, Türkiye’yi dağ gibi sorunlarla baş başa bıraktı ve Mısır’a uçtu.*” deniliyordu (Milliyet, 3 Ekim 1996, s. 1).

Tepkinin büyüğü Erbakan’ın Libya ziyaretinde geldi. Bu gelişme basında “*Kaddafi Şoku*” olarak yer aldı. Ziyaretin ikinci gününde Kaddafi’nin Sirt’teki çadırında Erbakan’a PKK yanlısı tutum sergileyerek aşağıdaki açıklamayı yapması Türk heyetini şok etti: “*Türkler Kürtlere eziyet etmekten vazgeçmeli. Bu bölgede bu güneşin altında Kürtler de yer almalı... Genel olarak Türkiye’nin dış politikasından memnun değiliz. Çünkü bizim düşmanımız olan Siyonist İsrail’le 1949’dan beri ilişki içindesiniz. Bizim düşmanlığımız arttıkça sizin ilişkileriniz o oranda gelişiyor. Arap ülkeleri, kardeş Türkiye’den bu ilişkilerin kesilmesini beklemektedir... Terörün kaynağı ne olursa olsun, isterse Kürtler, isterse İran olsun, yine karşıyız. Ben burada konuşurken Kürt milletinden bahsediyorum. Ortadoğu’da bu güneşin altında Kürtler de yer almalıdır (Kürdistan yerini almalıdır)*” (Milliyet, 6 Ekim 1996, s. 21).

Erbakan Kaddafi’nin bu sözlerini yumuşak bir şekilde geçiştirdi. Ancak diplomatik olarak durum farklı şekilde seyretti. Bu açıklama üzerine üzerine Türkiye, Trablus’taki büyükelçisini geçici olarak geri çağırdı. Erbakan ise eleştirilere gayriciddî bir şekilde “*bir üflerim eleştiriler yok olur*” diye yanıt veriyordu. İktidar ortağı Çiller ise “*Kaddafi kalkmış bizim birlik ve beraberliğimize laf ediyor. Ona söyleyecek tek bir*

sözümüz var. Herkes kendi tarihini ve haddini bilsin.” diyerek sert bir çıkış sergiliyordu (Zaman, 8 Ekim 1996, s. 1).

Dönemin CHP Genel Başkanı Deniz Baykal da, Libya lideri Muammer Kaddafi'nin Türkiye'yi hedef alan konuşmalarından Başbakan Necmettin Erbakan'ı sorumlu tutarak, *“Kaddafi, Erbakan'ın şahsında Türkiye'yi azarlamıştır, Türkiye buna layık değildir.”* diyordu (Zaman, 8 Ekim 1996, s. 1). İslamcı çevreler Erbakan'ın Libya gezisini olumlu olarak değerlendirmekteydi. Onların görüşüne göre, gezi sonucunda Türk müteahhitlerine olan borçların önemli bir kısmı peşin alınmış ve 300 trilyonluk yeni inşaat ihalesi anlaşmaları yapılmıştı (Akgül, 2007, s. 303). Ancak gezinin siyasi olarak faturası ağır olmuştur.

Türkiye-İran ilişkileri özellikle İran İslam Devrimi sonrası sıkıntılı bir sürece girmiştir. İran'ın rejim ihracı politikaları ve Türkiye aleyhine teröre verdiği destek Türkiye-İran ilişkilerini gergin bir noktada tutmuştur. Hatta Orgeneral Çevik Bir, *“İran, terörist devlet muamelesi görmelidir.”* diyordu (Milliyet, 21 Ocak 1997, s. 1). Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya da *“Yillardır devletin geleceği için birinci tehdit PKK terörü idi. Ancak güvenlik güçleri görevini yaptı ve PKK olayı kontrol altına alındı. Aşırı dinci akımlar ise bugün, PKK tehdidinden daha büyük bir tehlike haline geldi”* ifadelerinde bulundu (Milliyet, 25 Ocak 1997, s. 1). Ancak Erbakan hükümetinin tutumu bu paralelde değildi. Buna karşın ordu da tutumunu her geçen gün sertleştiriyordu. Sonunda 11 Haziran 1997'deki irtica brifinginde de Genel Kurmay Başkanlığı İstihbarata Karşı Koyma ve Güvenlik Daire Başkanı Tümgeneral Fevzi Türkeri tarafından gazetecilere karşı verilen ve kamuoyunda *“irtica brifingi”* olarak bilinen toplantıda İran için aşağıdaki ifadeler kullanılıyordu:

“İran, şeriat esaslarına dayalı bir rejimin Türkiye'de kurulması için planlı olarak maddi ve manevi her türlü desteği sağlamaktadır. Bu çerçevede; terör eylemleri de icra eden radikal İslamcı gruplardan Hizbullah, Selam ve İslami Hareket örgütlerinin İran tarafından yönlendirildiği ve üst düzey yöneticilerinin İran'da eğitildiğine dair tespitler mevcuttur. Bir örnek olmak üzere, yakalanan bir İslami hareket militanı, verdiği ifadede “İran'da eğitildiğini ve Türkiye'deki İranlı diplomatlarla ilişki kurduklarını beyan etmiştir. İran, Türkiye'de eylemlerde bulunan İslami terör örgütü militanlarına maddi destek, pasaport ve İran'da

barınma imkânları vermektedir. Yakalanan bir Hizbullah terör örgütü militanı açıklamasında; “Tahran’a dönen Ankara büyükelçisi Ali Rıza Bagari’nin Türkiye ile İran arasındaki tüm bağlantıyı sağladığı, elçinin ayrılışından sonra Ankara’daki bu görevi İstanbul’da bulunan İran başkonsolosunun üstlendiğini, kaçaklara para ve pasaport sağlandığını, İran’da barınma ve bütün ihtiyaçlarının karşılanması için görevlilere talimat verdiğini ifade etmiştir” (Şahin, 1997, s. 117).

Çiller de İran’ın irticai teröre verdiği destekle ilgili: *“İran’ın Türkiye’nin en önemli meselesi olan PKK ve toprak mücadelesinde Türkiye’nin yanında değil, adeta karşısında olduğunu ve PKK yanlılarını topraklarında beslediğini.”* vurgulamaktaydı (Zaman, 8 Ekim 1996, s. 1).

İran’ın Türkiye’de irticai kesime verdiği destekten Genel Kurmay belgelerinde de açıkça bahsedilmektedir. Genel Kurmay belgelerinde; İran’ın özellikle basın yoluyla icraa ettiği propaganda ile irticai kesime destek vererek Türkiye’nin iç işlerine müdahale ettiği vurgulanmaktadır. Belgelere göre 4 Mayıs 1997 tarihli Tahran Times gazetesinin verdiği haberde Türkiye için *“Generaller kısa sürede halkı bastırabilirler, ama uzun sürede Cezayir’de ortaya çıkan olay Türkiye’de de tekrarlanabilir”* ifadesi kullanılmıştır (Çiçek, 1997, s. 45).

2.5. Tarihi Milli Güvenlik Kurulu Toplantısı ve 28 Şubat Kararları ve Sonucu

28 Şubat’taki Milli Güvenlik Kurulu toplantısı Türk siyasi tarihine 28 Şubat Kararları olarak geçen büyük bir siyasi savaşa sahne olmuştur. Ancak Ocak ayındaki toplantı 28 Şubat’taki toplantının adeta bir ön provası niteliğindedir. Donat, toplantıda yaşananları aşağıdaki gibi aktarıyor:

27 Ocak Pazartesi, Çankaya MGK toplantısı.

Cumhurbaşkanı:

-Gündemi biliyorsunuz.

Oramiral Erkaya:

-Bir hususu arzedebilir miyim?

Cumhurbaşkanı:

-Buyrun Güven Paşa.

Oramiral Erkaya:

-Görüyorum ki benim önerdiğim konu yine gündemde yok.

Cumhurbaşkanı:

-İrtica konusu üzerinde gereken uyarılarda bulunuyorum ve buna devam edeceğim. Laik, demokratik, sosyal hukuk devleti olan Türkiye'ye kimse başka bir rejimi getiremez.

Oramiral Erkaya:

-Efendim sizin tavrınız ve gayretlerinizi biliyoruz. Ancak ciddi endişelerimiz var.

Cumhurbaşkanı:

-Nedir?

Oramiral Erkaya:

-Laik, demokratik, sosyal hukuk devleti sadece söylemle olmaz. Söylemin yanında eylem de gerekir. Sizin söylem ve eyleminiz aynı. Ama "farklı olanlar" da var.

Cumhurbaşkanı:

-Yani?

Oramiral Erkaya:

-Hükümet mevkiindekileri kastediyorum. Söylemde "laik düzen." Ama ya eylem? Eylem, Anayasaya saygıyla olur. Yasaların uygulanmasıyla olur. Yasalar askıya alınırsa kaos doğar. Bugün hukuk dışı eylemler vardır.

Cumhurbaşkanı:

-Açık konuşmanızı rica ediyorum. Neden bahsediyorsunuz?

Oramiral Erkaya:

-Sayın başbakanın ve sayın yardımcısının bazı davranışlarının mevcut hukuk düzeni ile bağdaşmadığını düşünüyorum.

Cumhurbaşkanı:

-Güven Paşa, sizin önerinizi MGK gündemine alacağım.

Oramiral Erkaya:

-Teşekkür ederim, ancak bugün bir hususu daha arzedeceğim.

Cumhurbaşkanı:

-Evet.

Oramiral Erkaya:

-Sayın Başbakan Yardımcısı “siyaset, dinin hizmetindedir” diye bir beyanda bulundular. Bunu tekzip etmediler. Üstelik defalarca tekrarladılar. Sayın Cumhurbaşkanım eğer Anayasanın 14. ve 24. maddeleri yürürlükten kalkmadıysa, siyaset dinin hizmetine giremez. Bu beyan, Anayasayla uyuşmuyor.

Cumhurbaşkanı:

-Sayın Erkaya...

Oramiral Erkaya:

-Dahası var Sayın Cumhurbaşkanım. Sayın Başbakan, Ramazan münasebetiyle iftar yemeği düzenliyor. Nerede? Başbakanlık Konutunda. Kimlere? Şeyhlere... Tarikat Liderlerine.

Cumhurbaşkanı:

-Evet.

Oramiral Erkaya:

-677 sayılı yasa kalkmadıysa, 2596 sayılı yasa varsa, Anayasamızın 14 ve 24. maddeleri yürürlükteyse, Sayın Başbakan bunu yapamazlar. Ben burada bir “davetiye” çıkarmak istiyorum.

Cumhurbaşkanı:

-Ne daveti?

Oramiral Erkaya:

-Herkesi, yeminine sahip çıkmaya davet ediyorum. Eğer başbakan, bakanlar, milletvekilleri, kürsüde yemin etmişlerse, yeminlerinin arkasında dursunlar. Liderleri yeminlerinden sapmamaya davet ediyorum. MGK üyesi olarak da, bir sade vatandaş olarak da bunu beklemek benim hakkım değil mi?

Cumhurbaşkanı:

-Tabi.

Oramiral Erkaya:

-Sayın Cumhurbaşkanım, liderlik için sadece söylem yeterli değildir. Söylemin, eylemle desteklenmesi gerekir. Eğer söylem ve eylem birbirini tutmuyorsa, toplum o lidere saygı duymaz. Güven hiç duymaz. Üzülerek arz ediyorum ki bugün böyle bir durum vardır (Donat, 1999, s. 634). Ocak ayındaki toplantı bir hesaplaşmanın olacağını gösteriyordu. Başkentte siyasi atmosfer iyice gerilmişti.

28 Şubat 1997 günü Cumhurbaşkanı Demirel'in başkanlığında toplanan MGK tarihindeki en uzun toplantılardan birini yapıyordu. Çankaya Köşkü'nde saat 15.10'da başlayan toplantı saat 23.55'te sona erdi. Sekiz saat kırk beş dakika süren toplantıya; Başbakan Necmettin Erbakan, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller, Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan, İçişleri Bakanı Meral Akşener ile Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ahmet Çörekçi, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman ve MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç katıldı. Toplantıda Mit Müsteşarı Sönmez Köksal, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Onur Öymen, Emniyet Genel Müdürü Alaaddin Yüksel, Olağanüstü Hal Bölge Valisi Necati Bilican ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Necdet Seçkinöz, Genel Kurmay İstihbarat Başkanı Korgeneral Çetin Taner ile MGK Genel Sekreter Başyardımcısı Korgeneral Necdet Timur da hazır bulundu (Hürriyet, 28 Ağustos 2011).

Toplantıya İrtica konusundaki hassasiyetleri ve ciddi hazırlıklarından dolayı askeri yetkililere teşekkür ederek başlayan Başbakan Erbakan'ın övgü dolu sözlerle yaptığı yumuşak konuşması askerlerin yumuşamasını sağlayamadı. Aksine askerler, Erbakan'ın kendi demeçleri ile Erbakan'a yüklendiler (Zaman, 2 Mart 1997, s. 11).

Toplantı hükümet ile askerler arasında sert tartışmalara sahne oldu. Oramiral Erkaya devletin bütünlüğüne yönelik tehlikeden söz ederek, “*Hükümet mevkiindekiler toplumu bizden olan ve olmayan diye ikiye ayırır mı?*” diye sordu. Cumhurbaşkanı Demirel'in “*var mı?*” sorusuna Erkaya parmağını Erbakan'a uzatarak “*Var Sayın Cumhurbaşkanım, bizzat Sayın Başbakan söylüyor.*” dedi (Donat, 1999, s. 616).

Uzun süren toplantının ardından Milli Güvenlik Kurulu Kararlarında aşağıdaki gibi alındı.

- 1) Milli Güvenlik Kurulu, 28 Şubat 1997 günü Sayın Cumhurbaşkanı Başkanlığında Başbakan, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı, Milli Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı, Kuvvet Komutanları, Jandarma Genel Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri'nin iştirakleri ile aylık olağan toplantısını yapmıştır.
- 2) Kurulun bu toplantısında, esasları ve nitelikleri Anayasada belirlenmiş Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletimizi ve cumhuriyet rejimimizi yıkmak, onun yerine bir siyasal dini düzen kurmak amacıyla yürütülen yıkıcı faaliyetler ve yapılan beyanlar ile, bunların oluşturduğu tehdit ve tehlikeler gözden geçirilerek değerlendirilmiştir.
- 3) Yapılan bu değerlendirmeler sonucunda;
 - a) Ülkemizde şeriat hukukuna dayalı bir İslam Cumhuriyeti kurmayı hedefleyen grupların, Anayasanın tanımladığı demokratik, laik ve sosyal hukuk devletimize karşı çok yönlü bir tehdit oluşturduğu,
 - b) Cumhuriyet ve rejim aleyhtarı aşırı dinci grupların laik ve anti laik ayrımı ile demokratik, laik ve sosyal hukuk devletini güçsüzleştirmeye yeltendikleri,

- c) Türkiye’de laikliğin sadece rejimin değil, aynı zamanda demokrasinin ve toplum huzurunun da teminatı ve bir yaşam tarzı olduğu,
 - d) Devletin yapısal özünü oluşturan sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleri anlayışından vazgeçilemeyeceği, yasalar göz ardı edilerek yapılan çağ dışı uygulamaların takipsiz kalmasının hukukun üstünlüğü ilkesi ile bağdaşmayacağı hususunda görüş birliğine varılmıştır.
- 4) Bu görüş ve değerlendirmeler sonucunda:
- a) Türkiye’de Şeriat hukukuna dayalı bir İslam Cumhuriyeti kurmayı amaçlayan aşırı dinci grupların, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olan Cumhuriyetimize karşı oluşturdukları çok yönlü tehdidin önlenmesi amacıyla: EK-A’daki tedbirlerin kısa, orta ve uzun vade içerisinde alınmasının Bakanlar Kuruluna bildirilmesine,
 - b) 2945 Sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanununun 9. maddesine uygun olarak, MGK Genel Sekreterliği tarafından: EK’te belirtilen tedbirlere ilişkin Bakanlar Kurulu Kararları ile Bakanlar Kurulu Kararı haline getirilmeyen uygulamaların sonuçları hakkında belli süreler içerisinde Başbakan, Cumhurbaşkanı ve MGK’na bilgi verilmesi kararlaştırılmıştır.

Karar; Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Necmettin Erbakan, Genel Kurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller, Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan, İçişleri Bakanı Meral Akşener, Kara Kuvvetleri Komutanı Hikmet Köksal, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ahmet Çörekçi ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman tarafından imzalanmıştır (Hürriyet, 28 Şubat 2011).

Genel Sekreter Hava Orgeneral İlhan Kılıç imzasıyla Bakanlar Kuruluna bildirilen Milli Güvenlik Kurulu’nun 28 Şubat 1997 tarih ve 408 sayılı kararının 12

sayfa ve 18 maddeden oluşan EK-A olarak bahsedilen rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınması gereken tedbirler ise aşağıdaki gibi olmuştur.

- 1) Anayasamızda cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan ve yine anayasanın 4'üncü maddesi ile teminat altına alınan laiklik ilkesi büyük bir titizlik ve hassasiyetle korunmalı, bunun korunması için mevcut yasalar hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanmalı, mevcut yasalar uygulamada yetersiz görülüyorsa yeni düzenlemeler yapılmalıdır.
- 2) Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Millî Eğitim Bakanlığı'na devri sağlanmalıdır.
- 3) Genç nesillerin körpe dimağlarının öncelikle cumhuriyet, Atatürk, vatan ve millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması bakımından:
 - a) 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurttta uygulamaya konulmalı.
 - b) Temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kur'an kurslarının Millî Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- 4) Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılâplarına sadık, aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü, milli eğitim kuruluşlarımız, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır.
- 5) Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan dini tesisler belli çevrelere mesaj vermek amacıyla gündemde tutularak siyasi istismar konusu yapılmamalı, bu tesislere ihtiyaç varsa, bunlar Diyanet İşleri Başkanlığı'nca incelenerek mahalli yönetimler ve ilgili makamlar arasında koordine edilerek gerçekleştirilmelidir.
- 6) Mevcudiyetleri 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmeli, toplumun demokratik, siyasi ve sosyal hukuk düzenininin zedelenmesi önlenmelidir.

- 7) İrticai faaliyetleri nedeniyle Yüksek Askerî Şûra kararları ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nden (TSK) ilişkileri kesilen personel konusu istismar edilerek TSK'yi dine karşıymış gibi göstermeye çalışan bazı medya gruplarının silahlı kuvvetler ve mensupları aleyhindeki yayınları kontrol altına alınmalıdır.
- 8) İrticai faaliyetleri, disiplinsizlikleri veya yasadışı örgütlerle irtibatları nedeniyle TSK'dan ilişkileri kesilen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında istihdamı ile teşvik unsuruna imkân verilmemelidir.
- 9) TSK'ya aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için mevcut mevzuat çerçevesinde alınan tedbirler; diğer kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite ve diğer eğitim kurumları ile bürokrasinin her kademesinde ve yargı kuruluşlarında da uygulanmalıdır.
- 10) Ülkemizi çağdışı bir rejimden ve din istismarının sebep olabileceği muhtemel çatışmadan korumak için İran İslam Cumhuriyeti'nin ülkemizdeki rejim aleyhtarı, tutum ve davranışlarına mani olunmalı, bu maksatla İran'a karşı komşuluk münasebetlerimizi ve ekonomik ilişkilerimizi bozmayacak, fakat yıkıcı ve zararlı faaliyetlerini önleyecek bir tedbirler paketi hazırlanmalı ve yürürlüğe konulmalıdır.¹¹
- 11) Aşırı dinci kesimin Türkiye'de mezhep ayrılıklarını körüklemek suretiyle toplumda kutuplaşmalara neden olacak ve dolayısıyla milletimizin düşmanca kamplara ayrılmasına yol açacak çok tehlikeli faaliyetler yasal ve idari yollarla mutlaka önlenmelidir.
- 12) T.C. Anayasası, Siyasi Partiler Yasası, Türk Ceza Yasası ve bilhassa Belediyeler Yasası'na aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa zamanda sonuçlandırılmalı ve bu tür olayların tekrarlanmaması için her kademedede kesin önlemler alınmalıdır.
- 13) Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye'yi çağdışı bir görünüme yöneltmek uygulamalara mani olunmalı, bu konudaki kanun ve Anayasa Mahkemesi kararları taviz verilmeden öncelikle ve özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında titizlikle uygulanmalıdır.
- 14) Çeşitli nedenlerle verilen, kısa ve uzun namlulu silahlara ait ruhsat işlemleri polis ve jandarma bölgeleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli, bu konuda

¹¹ Kararlar yayınlandığında bu madde dış politikayı etkileyeceği için bir süre gizli tutulmuştu.

kısıtlamalar getirilmeli, özellikle pompalı tüfeklere olan talep dikkatle değerlendirilmelidir.

- 15) Kurban derilerinin, mali kaynak sağlamayı amaçlayan ve denetimden uzak rejim aleyhtarı örgüt ve kuruluşlar tarafından toplanmasına mani olunmalı, kanunla verilmiş yetki dışında kurban derisi toplattırılmamalıdır.
- 16) Özel üniforma giydirilmiş korumalar ve buna neden olan sorumlular hakkında yasal işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalı ve bu tür yasadışı uygulamaların ulaşabileceği vahim boyutlar dikkate alınarak, yasa ile öngörülmemiş bütün özel korumalar kaldırılmalıdır.
- 17) Ülke sorunlarının çözümünü "Millet kavramı yerine ümmet kavramı" bazında ele alarak sonuçlandırmayı amaçlayan ve bölücü terör örgütüne de aynı bazda yaklaşarak onları cesaretlendiren girişimler yasal ve idari yollardan önlenmelidir.
- 18) Büyük Kurtarıcı Atatürk'e karşı yapılan saygısızlıklar ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki 5816 sayılı kanunun istismar edilmesine fırsat verilmemelidir (Çiçek, 1997, s. 29-31).

MGK toplantısı ile alınan bu kararlar basında günlerce manşetlerden inmedi. 1 Mart günü Cumhuriyet gazetesi "*Muhtıra Gibi Tavsiye*" başlığıyla çıkıyordu. Milliyet gazetesi haberinde tarihi olayı "*9 Saatlik Zirvede Rejime İnce Ayar*" olarak nitelendiriyordu. Hürriyet gazetesi ise "*Tarihi Karar*" başlığını atmıştı ve iç sayfasında "*Ne darbe ne şeriat*" başlığını kullanmıştı. Gazete, haberin alt başlığında Erbakan'ın toplantıdaki sözlerine yer veriyordu. Erbakan, tavsiye kararlarının bildiride madde madde ifade edilmesinden rahatsızlık duyduğunu belirtiyordu. Bununla ilgili olarak Erbakan, "*Tabanımızda rahatsızlık yaratan birtakım konular var. Bunların tek tek dökümlü bir şekilde verilmesi bizi müşkül durumda bırakabilir. Bunları detaylı bir şekilde vermeyelim, genel ifadelerle yetinelim. Biz buradan gereken mesajı aldık. Bu samimi toplantıdan dolayı teşekkür ederim. Bizim rahatsız olduğumuz şey şudur: Türkiye'de laiklik din düşmanlığı şeklinde anlaşılıyor. Bizim en çok rahatsız olduğumuz husus budur. Metinde buna hassasiyet gösterilsin*" diyordu (Hürriyet, 1 Mart 1997, s. 24).

Cumhurbaşkanı Demirel de bildiride sivri ifadelerden kaçınılmasını istedi. Erbakan da "*Tabanıma karşı mesulüm. Bunu tabanıma izah edebilmem mümkün*

değildir.” diyerek kararı imzalamamakta direniyordu. DSP lideri Ecevit ve CHP lideri Baykal da Erbakan’a “*Ya laik devleti içinize sindirin ya da çekilin.*” diyordu (Hürriyet, 4 Mart 1997, s. 1).

MGK toplantısı sonrası Erbakan, partisinin il başkanları, il müfettişleri ve teşkilattan sorumlu milletvekilleri ile birlikte yaptığı toplantıda “*Demokratik sisteme yönelik sözler etmeyin, tartışmalar oluşturmayın*” talimatı verdi (Zaman, 2 Mart 1997, s. 11). Ancak siyaset bambaşka bir süreci başlatmıştı.¹²

Sonunda 5 Mart Çarşamba günü Çiller, son çare olarak “*hükümetten çekilme*” kartına başvurdu ve Başbakan odasında yapılan konuşmada Erbakan’a şöyle dedi: “*Partimden ve askerlerden yoğun baskı var. Biz hükümetin devamı için bütün fedakârlıkları yapıyoruz. Siz de kendi üzerinize düşen fedakârlığı yapın. İmzalamayacaksınız hükümetten çekildiğinizi açıklayınız.*” Erbakan da daha sonra bir öneri getirdi: “*İmzalarınız, ancak MGK kararlarını Meclis’e getirip, genel görüşmede tartışalım.*” Çiller önce kabul etti fakat hem partisinden hem askerlerden gelen tepki üzerine MGK kararlarını TBMM’ye getirmekten vazgeçti, Erbakan da 5 Mart Çarşamba günü direnişine son verdi ve kararları imzaladı (Hürriyet, 27 Ağustos 1997, s. 1).

Bu süreçte askerler ile Erbakan arasındaki hava bir türlü yumuşamadı. Nitekim Erbakan RP’lilere hitaben “*MGK’da dokuz saat içinde Türkiye’nin bütün meseleleri görüşülmüş, kurul üyelerinin bütün konularda tam bir fikir birliği içinde olduğu görülmüştür.*” sözlerine Tümgeneral Erol Özkasnak, “*Türk Silahlı Kuvvetleri, Atatürk’ün kurduğu laik cumhuriyete ve onun temel ilkelerinin hayata geçirilmesine inananlar ve buna gönül verenlerle uyum içindedir. Bunların dışında hiç kimseyle uyum içinde değildir ve olamaz da*” diye karşılık veriyordu (Hürriyet, 3 Mart 1997, s. 1).

Bu müdahale kamuoyunda diğer askeri müdahalelerden farklı olarak “*postmodern darbe*” olarak isimlendirildi. 12 Mart’ın paşalarından Muhsin Batur da “*Türkiye demokratikleşemedi, darbeler demokratikleşti.*” diyerek 28 Şubat’ı “*Şeffaf*

¹² Zaman Gazetesinden Hüseyin Gülerce bu süreçte iktidara yönelik bir eleştiri yapıyordu. 28 Şubat süreci için, “*Bu durumun demokrasi ve siviller adına onur kırıcı olduğu açıktır. Ancak kabahatin büyüünü; herhalde yine sivillerin uzlaşmaz tavırlarında, lider sultasına dayalı siyaset anlayışlarında ve Meclis’te anlaşarak ve uzlaşarak demokratikleşme yönünde Anayasa değişikliklerine ve uyum yasaları çıkartmaya gitmemelerinde aramak gerekir*” diyordu (Zaman, 3 Mart 1997, s. 11).

Darbe” olarak nitelendiriyordu (Milliyet, 15 Haziran 1997, s. 24). Dönemin Adalet Bakanı Şevket Kazan ise “*Darbenin postu, modern mi olur? Darbe, darbedir*” diyordu (http://us.zaman.com.tr/us-tr/newsDetail_getNewsById.action?load=detay&newsId=46381&link=46381). Demokratik Türkiye Partisi Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk da MGK kararlarını “*12 Mart Muhtırası*” olarak değerlendiriyordu (Zaman, 2 Mart 1997, s. 11).

İsmet Berkan’ın aktardığına göre, Tümgeneral Erol Özkasnak da 28 Şubat için “*darbe olur mu hiç? 21. YY’ın ordusu, elbette 21. yüzyıla uygun hareket edecek. Darbeler geride kaldı.*” diyordu. Birkaç gün sonrasında da dönemin Genel Kurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir 28 Şubat kararlarını “*postmodern darbe*” olarak nitelendirmiştir (<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=73236>).

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Tuncer Kılınç da 27 Şubat 2007’de NTV’de Can Dündar’ın hazırladığı “Neden” adlı programda Dündar’ın “*Bu bir darbe miydi sizce? Bir askeri müdahale miydi? Alıştıklarımızdan farklı da olsa ve bugünkü sonuçlarına baktığınızda, iyi ki yapılmış, doğrusu yapılmış diyor musunuz?*” şeklindeki sorusuna aşağıdaki gibi yanıt vermiştir:

“Evet, doğrusu yapılmış diyorum. Ancak bir darbe değildir, siyasetin kendi içerisinde karar alabilmesi için bir ortam hazırlanmıştır. Sonuçta buna darbe demek mümkün değildir ve alınan karar doğrudan doğruya Sayın Erbakan’ın o gün almış olduğu karar kendi inisiyatifiyle olmuştur. Kimse yakasından tutulup efendim bir yere hapsedilmemiştir, kimseye öyle bir baskı siyasi yapıdaki insanların hiçbirisine böyle bir efendim müdahale söz konusu değildir. Dolayısıyla bir ortam hazırlanmıştır. Bu ortam içerisinde siyasetle uğraşanlar o gün yapmış oldukları yanlışları idrak etmişlerdir. Belki yapılan yanlışları bir bakıma silahlı kuvvetler camiası ortaya koymak ve onları hatırlatmak açısından bir işlem yapmıştır. Olmasaydı belki bu radikal davranışlar laik Türkiye Cumhuriyetine çok daha fazla sıkıntılar yaratabilirdi. Sıkıntı daha büyümeden zannediyorum ki tedbir alınmıştır” (<http://www.candundar.com.tr/index.php?Did=4564>).

Darbe tartışmaları gündemden hiç düşmüyordu. Bu konuda özellikle iktidarın önemli kaygıları vardı. Bu konuyla ilgili Yavuz Donat’ın “*İhtilal olacak mıydı?*”

sorusuna dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya aşağıdaki gibi yanıt veriyordu:

“Çok açık konuşacağım, Türkiye’de artık darbeler dönemi kapanmıştır. İlerde de kimse bunu düşünmeyecektir... Türkiye bir tecrübeden geçti. Medyasıyla, askeriyle, üniversitesiyle, sendikasıyla, işveren kuruluşlarıyla, esnafıyla, akşam saat 21.00’de ışıkları söndüren halkıyla, Atatürkçü dernekleriyle, irticaya karşı yürüyüş yapan kadınıyla... Türkiye demokrasiyi başardı. Bu sivil toplumun zaferidir. Sivil kuvvetler, silahlı kuvvetlere ihtiyaç bırakmadı. Askerin istediği de zaten buydu” (Donat, 1999, s. 614).

28 Şubat, herkesçe farklı yorumlandı. Bunun nedeni belki de çok değişkenli bir süreç olmasıydı. Kongar 28 Şubat 1997’yi Berlin Duvarı’nın Türkiye’de yıkıldığı tarih olarak nitelendirmektedir. Çünkü 28 Şubat artık komünizm tehdidinin ortadan kalktığını ve asıl tehdidin irtica olduğunu ilan etmiştir (Kongar, 2000, s. 19). Mete’ye göre ise, Sovyet tehdidine ve Rusların sıcak denizlere inme rüyasına set çekmek isteyen ABD, Komünizm’in İslam düşmanlığını ve İslam’ın mutlak Komünizm karşıtlığını istismar etmenin aracı olarak “Yeşil Kuşak” örgütlenmesini gerçekleştirmiştir (Mete, 2007, s. 12). Yeşil Kuşak ya da siyasal İslam böyle bir proje çerçevesinde iktidara yerleşmiş, 28 Şubat da bunun kısa, orta ve uzun vadede tasfiyesi olarak gerçekleştirilmiştir. Alınan kararların sertliği düşünüldüğünde bu yoruma ulaşmak mümkün olacaktır. Ancak bu görüşe karşı olanlar da vardır. Ataklı, 28 Şubat’ı, *“bir darbe değil, irticayla mücadele adı altında siyasal İslam’ı egemen kılmak, planlanmakta olan Büyük Ortadoğu Projesi’ne Türkiye’yi hazırlamak.”* olarak değerlendirmektedir (Vatan, 7 Mart 2010, s. 18). Ancak her ne olursa olsun 28 Şubat Türkiye’deki yerleşik dengelerin sarsıldığı, siyasetin seyir değiştirdiği yeni bir ortam hazırlamıştır. Bu ortamda ordu başrolü üstlenmiş, sivil kurumlar da buna uyum sağlamak durumunda kalmıştır.

Tarihler 21 Mayıs’ı gösterdiğinde Milli Görüşçü üçüncü parti olan Refah Partisi’nin kapatılması süreci başladı. Dönemin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş “Anayasa’nın laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği” savıyla RP’nin sürekli kapatılması istemiyle dava açtı.

15 Haziran'a gelindiğinde de Refah-Yol'un üyeleri açık bir dille koalisyonun noktalandığını açıkladılar. 18 Haziran'da da Erbakan istifasını vermek zorunda kaldı. Cumhurbaşkanı Demirel de istifayı kabul etti. Böylece Erbakan'ın 355 günlük başbakanlık dönemi noktalanmış oluyordu.

Yeni hükümet tartışmaları çoktan başlamıştı. Demirel hükümet kurma görevini 19 Haziran'da ANAP lideri Mesut Yılmaz'a verdi. Yılmaz da hükümet kurma görevini aldıktan sonra "*Hükümeti 9 gün içinde kurarım ve kuracağım hükümet meclisten güvenoyu alacaktır.*" şeklinde konuşuyordu (Milliyet, 21 Haziran 1997, s. 1). 30 Haziran'a gelindiğinde 55. Cumhuriyet hükümeti ANAP-DSP ve DTP(ANASOL-D) ortaklığıyla kuruldu. Bülent Ecevit de hükümette başbakan yardımcısı olarak görev aldı.

Refah Partisi için açılan dava 16 Ocak 1998'de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılma kararıyla sonuçlandı. Milletvekilliklerinin düşürülmesinin yanında, Necmettin Erbakan, Şevket Kazan, Ahmet Tekdal, Şevki Yılmaz Hasan Hüseyin Ceylan ve İbrahim Çelik'e 5'er yıl süreyle siyaset yasağı getirildi. Anayasa Mahkemesi gerekçeli kararında; RP'nin türban konusundaki söylem ve eylemleri, Erbakan'ın 23 Mart 1983 günü TBMM'deki sözleri ile 13.04.1994 tarihinde Refah Partisi meclis grubunda yaptığı konuşma, Şevki Yılmaz'ın Rize Belediye Başkanı seçilmeden önce İstanbul'da yaptığı konuşma ve milletvekili seçildikten sonra 29 Kasım 1996'da yaptığı konuşma ile Hasan Hüseyin Ceylan'ın 14 Mart 1993'te Kırıkkale'de yaptığı konuşma, partinin kapatılması için gösterilen gerekçeler arasında yer aldı. (http://www.belgenet.com/dava/rpdava_g01.html). Böylece MNP ve MSP'den sonra Milli Görüşçü bir parti olan Refah Partisi de siyasetten men ediliyordu.

BÖLÜM III

28 ŞUBAT KARARLARI İÇİNDE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

3.1. Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim

Türk eğitim sisteminde büyük bir reform niteliği taşıyan sekiz yıllık kesintisiz eğitim kararı ile 6-14 yaş arasındaki çocuklar zorunlu eğitimden geçmeye başlamışlardır. Gerek sosyal gerek ekonomik açıdan birçok sonucu beraberinde getiren bu karar, eğitim sistemimizde birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Nitel ve nicel yönden birçok değişiklik geçiren eğitim sistemi, aynı zamanda eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak açısından önemli bir noktaya erişmiştir. Anayasanın 42. maddesinde de belirtildiği üzere, “kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz” ve “İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur” maddeleri ile İlköğretim ve Eğitim Kanununa göre “İlköğretim, öğrenim çağındaki çocuklar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır” denilerek yasal temelleri ortaya konulmuştur. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 26. maddesine göre de “Her şahsın öğrenme hakkı vardır. Öğrenim hiç olmazsa ilk ve temel safhalarında parasızdır. İlköğretim mecburidir.” denilmektedir (<http://www.unicef.org/turkey/udhr/gi17.html>).

Zorunlu eğitim konusunun Türk tarihindeki yerine baktığımızda uzun bir sürece sahip olduğunu görürüz. İlköğretim zorunluluğu ile ilgili ilk girişim, eğitimde ilk yenileşme döneminde II. Mahmut’un 1824’te yayınladığı bir fermanla gerçekleşir (Akyüz, a.g.e, s. 151). Ancak padişahın bu fermanı, refah seviyesinin düşmesi ve imparatorluğun eski gücünü yitirmesi ile işlev kazanamamıştır (Bilgin, 1998, s. 65).

Cumhuriyet’in ilanından hemen sonra kurulan hükümetler, okul çağındaki bütün çocukların ilköğretimden yararlanması için eğitimde fırsat eşitliği sağlamayı amaçlayan bir eğitim politikasıyla, bilgisizliği yok etmeyi hedef saymışlardır. İlköğretimin zorunlu olması ve devlet okullarında parasız olması 1924 Anayasasınının 87. maddesinde de yer almış ve böylelikle zorunlu ilköğretim Cumhuriyet döneminin başlangıcında anayasal bir zorunluluğa dönüşmüştür (Gelişli, a.g.e, s. 13). Böyle bir adım atılması çok önemlidir. Çünkü o dönemde köyde yaşayan nüfusun okur yazar oranı erkeklerde %17,

kadınlarda %4.2, ortalama %10.5'tir. Ayrıca kimi bölgelerde bu oran %1'lere kadar düşmekteydi (Tanilli, a.g.e, s. 48).

Cumhuriyet döneminde ilköğretim beş yıl olarak belirlenmiştir. Ancak köylerde bu süre 3 yıldır. Temmuz 1939'da I. Eğitim Şurasında tüm köy ilkokulları 5 yıla çıkarılmıştır (Akyüz, a.g.e, s. 346).

5 Ocak 1961 tarihli 222 sayılı "ilköğretim ve eğitim kanunu" ile ilköğretim okulları zorunlu ve zorunlu olmayan olarak ikiye ayrılmış zorunlu öğrenim süresi 7-14 yaşlarını kapsamıştır. Zorunlu olan okullar; ilkokul, tamamlayıcı kurslar ve özel eğitim okullarıdır. Zorunlu olmayan okullar ise, okul öncesi eğitim yapan okul ya da sınıflar ile zorunlu eğitim çağını geçmiş ve yetişkinlere açılacak kurslardır (Gelişli, a.g.e, s. 22).

222 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu"nda 12 Ekim 1983'te değişikliğe gidilmiş ve ilköğretim çağı 6-14 yaş olarak belirlenmiştir (<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html> 26.10.2011).

1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunuyla sekiz yıllık eğitime geçilmişse de uygulanamamıştır. Kanunda geçen "temel eğitim" ismi 16 Haziran 1983 tarih ve 2842 sayılı kanunla getirilen ek 1. maddeyle "ilköğretim" olarak değiştirilmiştir. Bu kanunda adı geçen "ilkokul" ve "ortaokul" ibareleri, 16 Ağustos 1997 tarih ve 4306 sayılı kanunun 8. maddesiyle "İlköğretim Okulu" olarak değiştirilmiştir (<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>).

4306 sayılı kanununun 3. maddesine göre; mecburi ilköğretim çağı 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsamaktadır. 9. maddesine göre de; "ilköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilkokul diploması verilir" denilmektedir (<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html>). Yani bu yasaya göre ilköğretim; ilkokul ve ortaokul olarak ya da 5+3 olarak ayrılmamış, öğrenim süresi kesintisiz olmak kaydıyla sekiz yıl olarak belirlenmiştir. Ayrıca 4306 sayılı yasa kapsamında;

- İlköğretimin 6., 7., ve 8. sınıf öğrenimini, ortaöğretim kurumları bünyesinde yapmakta olan öğrenciler ile mesleki eğitim merkezlerindeki öğrencilerin,

eğitimlerini bu kurumlarda tamamlaması ve 1997-1998 öğretim yılı başından itibaren bu sınıflara hiçbir şekilde öğrenci alınmaması, gibi düzenlemeler ve yenilikler uygulamaya konulmuştur (<http://www.meb.gov.tr/Stats/Apk2002/501.htm>)

- İlköğretimin 6.,7.,8. sınıf öğrenimini ortaöğretim kurumları bünyesinde yapmakta olan öğrenciler ile çıraklık eğitim merkezlerindeki öğrencilerin eğitimlerini bu kurumlarda tamamlaması ve 1997-1998 öğretim yılı başından itibaren bu sınıflara hiçbir şekilde öğrenci alınmaması,
- Bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan okulların hazırlık sınıflarında başarılı olan öğrenciler ile 1997-1998 öğretim yılında okumaya hak kazanan öğrencilerin zorunlu eğitimlerini bu okullarda tamamlaması,
- Milli eğitim sisteminin öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda her bakımdan yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenmesi, bu amaçla ortaöğretim kurumlarına eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıflarının konulabilmesi,
- İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edebilecek okul ve programlarının hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı ve iş hayatı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek, meslek seçiminde doğru karar vermelerine yardımcı olmak üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmaların yapılması,
- İlköğretim okulunu bitirenlerin bir mesleğe hazırlanması amacıyla, çıraklık dönemine kadar iş yerlerinde aday-çırak olarak eğitilmesi, çırak olabilmek için 14 yaşının doldurulması, 29.06.2001 tarihinde kabul edilen 4702 yasanın 9. maddesi gereğince, 19 yaşından büyük olanlara da çıraklık eğitimi olanağı sağlanması ve en az ilköğretim okulu mezunu olunması,
- Sekiz yıllık ilköğretim giderlerinde kullanılmak üzere 01.09.1997-31.12.2000 tarihleri arasında bazı işlem ve kâğıtlardan eğitime katkı payı alınması hükümleri getirilmiştir (http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=gorevlerimiz&id=ilk_ogretim).

İlköğretimin temel eğitim adıyla uzun bir süreci kapsamı hemen hemen her ülkede en önemli sosyal devlet hizmeti olarak görülmektedir. Türkiye’de de beş yıllık bir ilköğretim sürecinin asgari bilgilere ve yeterliliğe sahip yurttaşlar yetiştirmede pek

başarılı olmadığı anlaşılmıştır (Gelişli, a.g.e, s. 27). Bir başka gerçek ise, ilkokuldaki %98 okullaşma oranına rağmen ilkokulu bitirenlerin %73'ünün ortaokula kayıt yaptırıyor olmasıydı. Fakat bunlardan ancak %64'ü ortaokullardan mezun oluyordu. Yani sistem, ortaokuldan 8 yılda mezun ederken %36'lık bir kayıp veriyordu (Cordan, 1998, s. 26). Ayrıca 1990 nüfus sayımına göre Türkiye'de 6 ve daha yukarı yaş grubunda, okuma yazma bilmeyenler nüfusun yüzde 19,6'sını oluşturmaktayken, okuryazar nüfusun yüzde 73,6'sı ilkokul mezunu veya herhangi bir eğitim kurumunu bitirememiştir. Kadınlarda ise bu oran yüzde 81,6'dır (Çiçek, 1997, s. 60). Bu nedenlerle 4306 sayılı yasa ile Türkiye zorunlu eğitim süresini uzatma ihtiyacı duyulmuştur. Çünkü bu konuda Türkiye ile batılı ülkeler arasında önemli bir mesafe bulunmaktaydı. Hatta batılı ülkelerde ilköğretim 20. yy'a girerken hem mecburi hem de devlet ödevi haline gelmişti (Kafadar, 1997, s. 38). Yani batılı ülkeler bu durumun önemini yüz yıl önce görmüştür. Hatta İngiltere'de 1870 yılında devletin "okulların bakım ve kontrolü ve hatta yönetimini üzerine almak zorunluluğunu duymaya başlaması" ile 1876 yılında genel öğretim mecburiyeti kabul edildi ve mecburi öğretim süresi de 1893'te 12 yaşına kadar uzatıldı (Kafadar, a.g.e, s. 42).

Tablo 3

Avrupa Birliği Ülkeleri Zorunlu Eğitim Süreleri ve Yaş Grubu

Avrupa Birliği Ülkeleri	Zorunlu Eğitim Yaş Sınırı	Zorunlu Eğitim Süresi (yıl)
Belçika	6-18	12
Danimarka	7-16	9
Almanya	6-18	12
Yunanistan	6-15	9
İspanya	6-16	10
Fransa	6-16	10
İrlanda	6-15	9
İtalya	6-14	8
Hollanda	5-18	13
Avusturya	6-15	9
Portekiz	6-15	9
Finlandiya	7-16	9
İsveç	7-15	9
İngiltere	5-16	11

Kaynak: (MEB, 2001, s. 1).

Tablo 3'te görüldüğü üzere, Avrupa Birliği ülkeleri arasında zorunlu eğitimde alt yaş sınırı 5 iken, üst sınır ise 18'dir. Dolayısıyla, bu ülkeler arasında zorunlu eğitim

süresinin en uzun olduğu ülkeler Hollanda, Almanya ve Belçika olarak göze çarpmaktadır. Tablodaki bilgiler doğrultusunda, Avrupa Birliği ülkelerindeki zorunlu eğitim sürelerinin uzunluğu eğitime verilen önemi göstermesi açısından önemlidir.

Dünyanın başka kıtalarındaki ülkelerin eğitim sistemlerindeki zorunlu eğitim süreleri de farklılık göstermekle birlikte zorunlu eğitim sürelerinin azımsanamayacak kadar önemli olduğunu görebiliriz.

Tablo 4

Diğer Ülkelerdeki Zorunlu Eğitim Süreleri

Diğer Ülkeler	Zorunlu Eğitim Yaş Sınırı	Zorunlu Eğitim Süresi (yıl)
Mısır	6-14	8
Meksika	6-14	6
Arjantin	5-14	10
Brezilya	7-14	8
Şili	6-13	8
Çin	7-15	9
Endonezya	7-15	9
Güney Kore	6-15	9
Tayland	7-15	6
Hindistan	6-14	8
Avustralya	6-15	10
Türkiye	6-13	8

Kaynak: (MEB, 2001, s. 1).

Tablo 4'te görüldüğü üzere, diğer ülkelerdeki zorunlu eğitim sürelerinde alt yaş sınırına baktığımızda en düşük yaş sınırının Arjantin'de olduğu görülmektedir. Zorunlu eğitimin üst yaş sınırına baktığımızda 13 ila 15 arasında değiştiği görülmektedir. Ayrıca Türkiye'nin bu ülkeler arasında zorunlu eğitim süresi bakımından en düşük ülkelerden biri olduğu dikkati çekmektedir.

Eğitimde okullaşma oranı bakımında en yüksek seviyede bulunan ülkelerden biri olan Japonya'da da zorunlu eğitim süresi 9 yıldır. Japonya eğitim sistemi, ilk, orta (ikincil), üçüncül olmak üzere 3 kademedен oluşmaktadır. İlk kısım 6 yılı, ikinci kademe ya da ortaöğretim 3 yılı, alt-orta ve 3 yılı üst-orta (ya da lise) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Zorunlu eğitim 9 yıldır; yani alt-orta (ortaokul) sonuna kadar devam

zorunluluğu bulunmaktadır (Oktay, 1997, s. 232). Genel olarak baktığımızda, ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile zorunlu eğitim süreleri arasında paralellik olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü gelişmişliğin ön koşullarından biri de eğitim olgusudur.

3.2. Milli Eğitim Şuralarında Zorunlu Eğitim

17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında toplanan 1. Milli Eğitim Şurasında Cumhuriyet eğitiminin plan ve esasları ile her derece ve türdeki eğitim kurumlarının, yönetmelik ve programlarının incelenmesi konularının gündeme geldiği bu şurada Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel açış konuşmasında şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlar, kanaatimce bütün eğitim teşkilatı tam ve mükemmel bir uzviyet alabilmek için her uzvunun birbiriyle alakalı, birbiriyle münasebetli bir surette işlemesi gereklidir. Ortaokul öğretmenleri, ilkokuldan gelen çocukların zayıf olduklarını söylüyorlar. Lise öğretmenleri aynı şikâyetleri ortaokula yükletiyorlar. Üniversite ve yüksek okullar ise liseden gelen çocuklarımız şu ve bu noktalardaki kuvvetsizliğinde ısrar ediyorlar. İlkokula giren çocuğun içinde yaşadığı dar çevreyle başlayan bu şikâyet dairesi, burada kapanmış gibi görünür. Fakat aldanmamalıdır. Çünkü üniversitenin ve yüksek okulun verdiği mezundan da hayat şikâyet ediyor ve devre bu şikâyetin umumi hayat ve geniş çevreye dayanması ile kapanıyor. Mevcut öğretim bünyesini nasıl kuralıyız ki her parçası birbirinden haberli olarak işleyebilsin.” (MEB, 1939).

Hasan Ali Yücel’in bu konuşması eğitimde bütünlüğün vurgulanması açısından önemlidir. Özellikle ilkokulda aksakların yaşanması eğitim sistemini ve öğrencilerin bütün eğitim hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu şurada alınan en önemli karar üç sınıflı köy okullarının beş sınıfa çıkarılmasıdır (karar 1). Sonuç olarak tüm köy ilkokullarında öğretim süresi 5 yıla çıkarılmıştır.

04-14 Şubat 1953 tarihleri arasında toplanan 5. Milli Eğitim Şurasında gündem maddeleri arasında aşağıda verilen konular ön plana çıkmıştır:

- İlköğretim Kanunu tasarısının incelenmesi ve mecburi ilköğretimin planlanması,
- İlkokul programının yeniden gözden geçirilmesi,

- Yeni ilkokul yönetmeliği tasarısının incelenmesi,
- İlkokullara öğretmen yetiştirilmesi, öğretmen okulları köy enstitüleri yeni öğretim programı ve meslekte olgunlaşma konularının incelenmesi,
- İlkokul öğretmenlerini ilgilendiren diğer konular ve genel olarak ilköğretim sorunları.

Gündem maddelerinden anlaşılacağı üzere, bu şurada ilköğretim konusunun ön plana çıktığı görülmektedir. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri açış konuşmasında bu doğrultuda aşağıdaki açıklamaları yapmıştır.

“Şura bu içtımında, Türkiye’de ilköğretim mevzusunu müzakere edecektir. Milli eğitimimizin türlü meseleleri arasında ilköğretim birinci derecede ehemmiyeti haiz bulunmaktadır. Bu öğretimi cemiyet ve keyfiyet bakımından bir an evvel en ileri bir şekilde memleketin uzak köşelerine kadar yaymak mecburiyetindeyiz. İlköğretim teşkilatının mecburi ve ihtiyari olmak üzere iki kısma ayrılması uygun görülmüştür. Mecburi olanlar ilkokullarla yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar, özel eğitim ve öğretime muhtaç çocuklar için açılacak okullar olacaktır (...) Çeşitli sebeplerle henüz ilkokul açılmamış, birbirine yakın küçük köylerin bulunduğu yerlerde pansiyonlu ve yatılı ilkokullar gündüzlü bölge okulları açılması gezici öğretmenlikler ihdası derpiş edilmiş ve okulun faaliyetine istihsal hayatının icaplarına uydurmak üzere mevsiminde yayla, otlak ve bağlara taşınan köylerin okullarının da oralarda vazifelerine devam etmeleri dikkate alınmıştır” (MEB, 1953).

05-15 Şubat 1962 tarihleri arasında toplanan 7. Milli Eğitim Şurasında gündem maddeleri arasında birçok sorun yer almaktaydı. Bu sorunlar;

- İlköğretim
- Ortaöğretim
- Kız Teknik Öğretim
- Erkek Teknik Öğretim
- Ticaret Öğretimi
- Eğitimimizde Ölçme ve Değerlendirme
- Çeşitli Olgunluk İmtihanları
- Yüksek Öğretim

- Özel Okullar
- Dış Kültür Münasebetleri
- Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim
- Beden Eğitimi ve Sağlık
- Milli Savunma ile İlgili ve Eğitim ve Öğretim
- Eğitimi Vakıfları

Gündem maddeleri arasında zorunlu ilköğretim önemli bir yer tutmaktadır. 4 Ocak 1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra kurulan Planlama Kurulu İlköğretim Komitesinde kanunda tespit edilen konular üzerinde çalışılmış, ilköğretim alanına giren bütün meseleler etraflıca incelenmiş ve zorunlu ilköğretimin 1970 yılına kadar bütün yurttan yayılması ve gelişmesi için bir plan hazırlanmıştır. İlköğretim komitesinin raporu Koordinasyon Grubunun teklifi üzerine Bakanlıkça onaylanarak kararlar uygulanmaya başlanmıştır. Koordinasyon Grubu, ortaokulu; “ortaöğretimin ilk kademesi olarak, ilkokulu bitirmiş olan öğrencilerin genel eğitimlerinin yaş ve fikir seviyelerine uygun surette sağlanması ile görevli bir kurum” olarak tarif etmiştir (MEB, 1962). Bir başka ifadeyle, ilkokul ve ortaokul birbirinden ayrı olarak nitelendirilmiş ve orta öğretim iki kademe olarak belirlenmiştir.

28 Eylül-3 Ekim 1970 tarihleri arasında toplanan 8. Milli Eğitim Şurasında alınan kararlar arasında Türk Milli Eğitim sisteminin yapısı birbirine dayalı üç öğretim derecesi (ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim) olarak tanımlanmıştır. Şurada ilköğretim 5 Ocak 1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile düzenlenmiş, orta öğretim ilköğretime dayalı genel olarak 12-17 yaşlar arasındaki genel mesleki ve teknik her türlü eğitimleri kapsamakla birlikte, ilkokulu bitiren istekli her öğrencinin ortaöğretime devam etmek ve genel, mesleki ve teknik her türlü ortaöğrenim olanaklarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanması hakkı ön görülmüştür (Karar, 1-3-4-5) (MEB, 1970).

24 Haziran-4 Temmuz 1974 tarihleri arasında toplanan 9. Milli Eğitim Şurasında temel eğitimin kapsamı 7-14 yaş arasındaki çocukları içermektedir (M.E.T.K. Madde-22). Şurada “Temel eğitim okulları beş yıllık birinci kademe ile üç yıllık ikinci kademe eğitim kurumları olarak belirlenmiş ve birinci kademe sonunda ilkokul, ikinci kademe

sonunda temel eğitim diploması (ortaokul diploması) verilir denilerek (M.E.T.K. Madde-24) temel eğitim kurumlarının birinci ve ikinci kademeleri, bağımsız okullar halinde kurulabileceği gibi imkân ve şartlara göre birlikte de kurulabilir” denilmiştir (M.E.T.K. Madde-25). Ayrıca ders geçme düzeni ve kredi sistemi 1974- 1975 öğretim yılından itibaren deneme niteliğinde uygulanması ve sekiz yıllık okul programı denemesi sürdürülmesi kararı alınmıştır (Karar-91). Ancak ders geçme ve kredi sistemi ile sekiz yıllık eğitim uygulanma imkânı bulmamıştır (MEB, 1974).

23-26 Haziran 1981 tarihleri arasında toplanan 10. Milli Eğitim Şurasında temel eğitime giriş yaşı 7’den 6’ya düşürülmüş ve zorunlu eğitim 5 yıldan temel eğitimin tümünü kapsayacak biçimde 8 yıla çıkarılmıştır (Karar-15). Kırsal bölgelerde ya da nüfusu yetersiz olan yörelerde yerleşim yerlerinin bir temel eğitim bölgesi olacak biçimde örgütlenmesi (Karar-37) ve okul öncesi, temel eğitim birinci ve ikinci kademe ile ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştirilmesi kararları alınmıştır (Karar-38-39) (MEB, 1981).

18-22 Haziran 1988 tarihleri arasında toplanan 12. Milli Eğitim Şurasında ilköğretim (temel eğitim), genel ve mesleki ve teknik ortaöğretim, yüksek öğretime geçiş ve öğrenci başarısının değerlendirilmesi konuları görüşülmüştür. Şurada ilköğretim ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlar aşağıda sıralanmıştır.

Karar 1: İlköğretimin temel amacının öğrencilerin; temel seviyede hayat, vatandaşlık, matematik ve fen bilgilerini almaları, ahlaki değerleri benimsemeleri ve yaşamaları, içinde yaşadığı toplumun kültürünü tanımaları ve tarih fikrini geliştirebilmeleri, demokratik davranış kazanmaları, çeşitli yeteneklerini deneyerek, üst eğitim kademelerinden birini veya bir mesleği seçebilme olgunluğunu kazanmaları, şahsiyetli olmaları, çevreye ve topluma uyum sağlamaları için gerekli eğitim öğretim imkânlarını veren eğitim kurumları olarak düzenlenmesi.

Karar 2: Halen liselerin bünyesinde bulunan ortaokulların tamamen ilköğretim bünyesine alınması.

Karar 3: İlköğretime başlama yaşınının 72 ay (6 yaş) olarak belirlenmesi; ancak, velisinin isteğiyle “okul olgunluğu”na gelen çocukların da okula kaydının yapılması ve bunun yaş bakımından alt sınırın 66 ay (5.5 yaş) olarak tespit edilmesi.

Karar 4: Sekiz yıllık mecburi öğretime geçişin, bir program ve sistem bütünlüğü içinde uygulanması; VI. Plan dönemi sonuna kadar tedricen yaygınlaştırılması.

Karar 5: Mevcut ortaokulların, ilköğretimle bütünleştirilmesi.

Karar 8: İlköğretimde (sekiz yıllık) ortaöğretim kurumlarına geçişin, ilke olarak imtihansız sağlanması; ancak, talep çokluğu dolayısıyla, ilgili ortaöğretim programlarına geçişte sıralama imtihanı yapılabilmesi; talebin boyutlarına göre bu imtihanların okullarca veya merkezce uygulanması.

Karar 11: Sekiz yıllık ilköğretimin ortak ve aynı öğretim programına kavuşturulması; mevcut ilkokul, ortaokul farklılığının ortadan kaldırılması (MEB, 1988).

13-17 Mayıs 1996 tarihleri arasında toplanan 15. Milli Eğitim Şurasında zorunlu ilköğretim konusu ile ilgili tarihi kararlar alınmıştır. Şurada sert geçen tartışmalar sonucunda sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim 28'e karşı 58 oyla karara bağlanmıştır. Hatta Çetinkaya 15. Milli Eğitim Şurasının sekiz yıllık kesintisiz eğitimin önünün açılması için gerçekleştirildiğini savunmaktadır (Çetinkaya, 2005, ss. 86-88). 15. Milli Eğitim şurasında ilköğretimle ilgili alınan önemli kararlar aşağıda açıklanmıştır.

Karar 1: İl ve bilge raporlarında önerilen “temel eğitim” kavramı yerine başta anayasa ve diğer mevzuatta yer aldığı şekli ile “ilköğretim” kavramı kullanılmalıdır.

Karar 2: Yakın bir gelecekte 5-6 yaş okul öncesi eğitim, ilköğretim bünyesine alınmalı, ilköğretim kesintisiz sekiz yıllık olarak uygulanmalı, sekiz yıl sonunda tek tip diploma verilmeli, 9. sınıf liseye ya da mesleki eğitime yönlendirme yılı olmalı, böylece ilköğretimde zorunlu 2+8+1 sistemi oluşturulmalıdır (...) Uzun vadede zorunlu eğitim 18 yaşını kapsayacak şekilde düzenlenmelidir.

Karar 12: Küçük yerleşim yerlerindeki öğrencilerin 8 yıllık zorunlu ilköğretimden yararlanabilmeleri için taşınmalı, YİBO ve pansiyonlu okul sistemlerinden yararlanmalıdır.

Karar 13: İlköğretimde radyo ve televizyonla eğitim desteği sağlanmalıdır.

Karar 14: İlköğretimde derslikler standart hale getirilmeli, okullardaki araç ve gereçler öğretim programlarındaki ünitelerin içeriğine uygun hale getirilmelidir.

Karar 15: 8 yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasına geçilmeden önce ilköğretimin amaçları ve ders programları bütünlük ilkesine uygun olarak yeniden düzenlenmelidir (MEB, 1996).

28 Şubat 1997 tarihli Milli Güvenlik Kurulu Toplantısı sonrası zorunlu eğitimin kesintisiz sekiz yıla çıkarılması ve 18 ağustos 1997 sonrası uygulamaya geçilmesinden sonra 16. Milli Eğitim Şurasında bu kararların uygulanabilmesi konusunda yol gösterici kararlar alınmıştır. Bunlar:

Madde 14: İlköğretimin amaçlarına ulaşabilmesi ve orta öğretim sistemiyle gerekli bütünlüğün sağlanabilmesi için, teknoloji eğitimi programlarının yaşama aktararak bunların etkin biçimde uygulanması büyük önem taşımaktadır. Bu programlar ilköğretim sürecinde olabildiğince ağırlığı artırılarak sürdürülmeli ve alt sınıflardan başlamalıdır. Son yıllarda ise, öğrencilerin gerek toplum yaşamına gerekse daha ileri eğitim aşamalarına bilinçli yönelimlerini sağlamaya ilişkin olmalıdır. Bu bağlamda, yürütülecek programlarda ortak amaç, bir alanın gerektirdiği mesleki eğitimi vermek değil; aksine tüm meslek alanlarında geçerli olan teknoloji ve genel kültür öğelerini bir bütünlük içinde tanıtarak, bireyleri teknolojiyi bilen, tanıyan, uygulayan ve geliştiren insanlar olarak uyumlu ve tekin duruma getirmek olmalıdır.

Madde 27: İlköğretimin bütün sınıflarında meslek alanlarını tanıtıcı etkinliklere yer verilmelidir.

Madde 31: İlköğretimin bütün sınıflarında yaz dönemlerinde öğrencilerin kültür, beceri kazanmalarına ve yönelmelerine dönük kurslar açılmalıdır.

Madde 34: Sekizinci sınıflarda meslekleri tanıma ve yöneltmeye ağırlık verilmeli, öğrenciye en uygun olduğu düşünülen alan konusunda; öğrencinin kişisel dosyasındaki bilgiler, öğretmen değerlendirmesi, başarı notları dikkate alınarak, oluşturulacak tavsiye kararı ilköğretim dönemi sonunda öğrenci ve velisine bildirilmelidir.

Madde 42: İlköğretim sonrası eğitimde okullaşmayı artırmak amacıyla kız öğrencilere burs ve iş vererek, mesleki eğitim programlarına yönlendirme sağlanmalıdır. Öğrenci velilerine bazı özel teşvikler getirilmelidir (MEB, 1999).

3.3. Hükümet Programlarında ve Koalisyon Protokollerinde Zorunlu Eğitim

6 Mart-28 Haziran 1996 tarihleri arasında Mesut Yılmaz liderliğindeki ANAP ve Çiller liderliğindeki DYP'den oluşan 53. hükümet, programında ve koalisyon protokolünde eğitimle ilgili olarak aşağıdaki açıklamayı yapmıştır.

“Eğitimde, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, milli, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş; bilgili ilmi düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoşgörülü, sevgi dolu, laik ve çoğulcu demokrasiyi davranış haline getirmiş; kişisel sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılığı gelişmiş; bilgi ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek; kendi kendine yeterli ve güvenli; bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amacımızdır.” ([http:// www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP53.htm](http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP53.htm)).

53. hükümet, eğitimle ilgili hedeflerini bu şekilde sıralarken, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılacağı sözünü vermiştir. Aynı ifadeler 53. hükümetin koalisyon protokolünde de yer almıştır. Ayrıca öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre çeşitli meslek alanlarında eğitim görebilmeleri için, ilköğretimin ikinci kademesinde başlanmak ve ortaöğretimde yoğunlaştırılmak üzere, yönlendirme sistemine işlerlik kazandırılacağı belirtilmiştir.

28 Haziran 1996 ve 30 Haziran 1997 tarihleri arasında Necmettin Erbakan'ın başbakanlığında görev alan Refah-Yol hükümeti, hükümet programında ve koalisyon protokolünde eğitim konusuna yer vermiştir. 53. hükümet gibi 54. hükümet de zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılacağı sözünü vermiştir. Bununla birlikte, öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre çeşitli meslek alanlarında eğitim görebilmeleri için ilköğretimin ikinci kademesinde yönlendirme sistemine işlerlik kazandırılacağını söylemiştir ([http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/ HP54.htm](http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP54.htm)). Koalisyon protokolünde de aynı ifadelere yer verilmiştir. Ancak hükümet, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması için herhangi bir girişimde bulunmamış, daha önce de belirttiğimiz gibi, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması Türk Silahlı Kuvvetlerinin Milli Güvenlik Kurulunda dayatmasından sonra gerçekleşmiştir.

Refah-Yol hükümetinin dağılmasından sonra 30 Haziran 1997'da göreve gelen III. Yılmaz hükümeti olarak da adlandırabileceğimiz ANASOL-D hükümetinin gerçekleştirmesi gereken en önemli hedeflerden biri olan zorunlu eğitim, koalisyon

programı ve protokolünde yerini almış ve bu konunun üzerinde özenle durulmuştur. 55. Hükümet 8 yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretimin uygulamaya konulacağını ve sekiz yıllık ilköğretime geçilirken gerek mesleki ve teknik liseler bünyesindeki ortaokullara devam etmekte olan çocuklara çıraklık eğitimi gören çocukların kazanılmış haklarının korunacağını vurgulamıştır (<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP55.htm>). Zaten sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitimin Refah-Yol hükümeti döneminde uygulanabilmesi mümkün olmayacağından bu ancak ANASOL-D hükümeti döneminde uygulama olanağı bulabilirdi. Sonuç olarak sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim için gerekli altyapı bu dönemde oluşturulmaya başlanmıştır.

11 Ocak 1999-28 Mayıs 1999 tarihleri arasında görev alan ve azınlık hükümeti olarak nitelenen 4. Ecevit Hükümeti, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulaması konusunda kararlılığın devam edeceğini vurgulamıştır. Ecevit, mecliste sunduğu hükümet programında aşağıdaki ifadelerle yer vermiştir.

“Sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulamaları alanında, bir buçuk yılda büyük mesafe alınmıştır. Bu süre içinde, yalnız ilköğretimde değil, eğitimle ilgili birikmiş birçok sorunun çözümü yolunda da çok önemli gelişmeler sağlanmıştır. Hükümetimiz bu gelişmeleri kesin kararlılıkla sürdürecektir. Okul yapımı yatırımları, bu arada, özellikle, başlamış bulunan yatılı ilköğretim bölge okulları ile pansiyonlu ilköğretim okullarının tamamlanması çalışmaları hızlandırılacaktır.” (<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP56.htm>).

28 Mayıs 1999 ile 18 Kasım 2002 tarihleri arasında görev alan 5. Ecevit hükümeti hem hükümet programında hem de koalisyon protokolünde zorunlu eğitim üzerinde önemle durmuş ve sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulamasına devam edileceğini ve Türkiye’yi bilgi çağına hazırlamaya yönelik olarak zorunlu eğitim süresinin artırılmasının olanaklarının araştırılacağını açıklamıştır. Ayrıca, ilköğretim beşinci sınıfı tamamlayan öğrencilerin, kanuni temsilcilerinin talep etmesi durumunda, Diyanet İşleri Başkanlığı’nca yaz tatilinde açılan ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın denetim ve gözetimine tabi olan Kur’an kurslarına devam edebilmelerine olanak verici bir düzenleme yapılacağını söylemiştir (<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP57.htm>).

3.4. “Eğitimde Çağı Yakalama 2000” Projesi

Sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçildikten sonra yasal düzenlemelerin etkili bir biçimde uygulanabilmesi için çeşitli proje ve uygulamalar hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bunların başında, “Eğitimde Çağı Yakalama 2000” projesi gelmektedir.

“Eğitimde Çağı Yakalama 2000” projesi ile ilköğretimde;

- Yüzde yüz okullaşma oranına ulaşılması,
- Birleştirilmiş sınıf uygulamasına aşamalı olarak son verilmesi,
- Sınıf mevcutlarının 30’a indirilmesi,
- İkili öğretimden normal öğretime geçilmesi,
- İlköğretimde niteliğin yükseltilmesi hedeflenmiştir.

Hedeflere ilişkin politikalarla;

- Okul ve derslik sayısının artırılması,
- Taşımali ilköğretimin yaygınlaştırılması,
- Yatılı ilköğretim bölge okulları ile pansiyonlu bölge okullarının yatılılık kapasitelerinin artırılması,
- Yoksul öğrencilerin okul gereksinimlerinin karşılanması,
- Okullarda çağdaş ölçütlere uygun fizik altyapının sağlanması ve araç gereçlerle donatılması planlanmıştır (MEB, 2001, s. 68).

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu, İl Milli Eğitim Müdürleri seminerinin açılışında yaptığı konuşmada, bu proje ile Türk milletinin yıllardan beri süregelen beklentisinin gerçekleştirildiğini ve eğitimde çağdaş normları yakalamak ve kaliteyi yükseltmek için bu projenin yaşama geçirildiğini ifade etmiştir (BYEGM, 1999). Belirlenen hedef ve politikalar doğrultusunda öğrenci sayısındaki artış oranları da dikkate alınarak yapı-tesis, donatım, taşımali ilköğretim ve öğretim materyalleri konularında planlama çalışmaları yapılmıştır (<http://www.meb.gov.tr/stats/ist2000/5ba.htm>).

3.4.1. Temel Eğitim Programı (TEP)

Eğitimde Çağı Yakalama 2000 Projesine paralel olarak 4306 sayılı yasa dahilinde Temel Eğitim Programı (TEP) uygulamaya konulmuştur. TEP'in hedefleri, birçok etkinlikten oluşmakta, her biri, birçok hizmet bölümünü kapsamaktadır:

1. Temel eğitim kapsamının yaygınlaştırılması,
2. Temel eğitimin kalitesinin artırılması,
3. Program yürütme desteği,
4. İzleme değerlendirme (MEB, 2001, s. 87).

Bu programla, Türkiye'de ilköğretimin yaygınlaştırılması, kalitesinin artırılması ve okulların toplumun öğrenme merkezi haline getirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda hedefler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Sekiz yıllık ilköğretimdeki okullaşma oranını %86'dan %100'e çıkarmak,
- Okul öncesi eğitimde okullaşma oranını %7'den %16'ya çıkarmak,
- Okullarda ek kapasite yaratmak (3,5 milyon öğrenci için ek kapasite)
- Sınıf mevcutlarını 30'a indirmek,
- İkili öğretimi zaman içinde kaldırmak,
- Her öğrenciye en az bir yabancı dil öğretmek,
- Eğitimde bilgisayar teknolojilerinin kullanımını yaygınlaştırmak (Tüm ilköğretim okullarında bilgisayar laboratuvarı kurulması)
- Kırsal kesimdeki tüm okulların iyileştirilmesi (35.000 okul)

Programın toplam kaynak ihtiyacı 11,3 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Bu kaynak ihtiyacının büyük bir bölümünün öz kaynaklarla (özellikle 4306 sayılı yasa ile öngörülen eğitime katkı paylarından) finanse edilmesi planlanmış, programın bir bölümünün de dış kredilerle desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda, 25 Haziran 1998 tarihinde Dünya Bankası ile Temel Eğitim Projesi İkraz anlaşması (I. ve II. Faz) imzalanmış, bu anlaşmayla ilk etapta 600 milyon dolarlık bir kredi sağlanmıştır (MEB, 2007, s. 90). Ayrıca Temel Eğitim Programı kapsamında hizmet içi eğitimler düzenlenmeye başlanmıştır. Tablo 5'te bu program çerçevesinde katılımcı kitle, katılımcı sayısı, konusu ve yılları gösterilmiştir.

Tablo 5

Temel Eğitim Programı Kapsamında Düzenlenen Hizmet İçi Eğitimler

Hedef Kitle	Katılımcı Sayısı	Konusu	Yılı
İlköğretim Müfettişleri	1000	Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi alanlarında formatör yetiştirilmesi	2000
Bilgi teknolojisi koordinatörü öğretmenler	2058	Bilgi Teknolojisi Koordinatörlüğü	2000
YİBO ve PİO Yöneticileri	190	Sağlı, Beslenme, Temizlik, Demokrasi ve İnsan Hakları, Çocuk Psikolojisi, Rehberlik	2000-2001
Taşınmalı İlköğretim Uygulaması Yapan Okul Yöneticileri	198	Taşınmalı İlköğretim	2000-2001
Eğitim Yöneticisi Adayları	4000	Eğitim Yönetimi Programı	2000

Kaynak: (MEB, 2001, s. 93)

Tablo 5’te görüldüğü gibi, Milli Eğitim içerisinde yer alan çeşitli görevlerdeki personele Temel Eğitim Programı çerçevesinde hizmet içi eğitim verilmiş ve yeni sisteme uyum sağlamalarına odaklanılmıştır.

Tablo 6

4355-TU Sayılı Temel Eğitim Projesi Kapsamında 01.08.1998-25.09.2001 Tarihleri Arasında Projeye İlişkin Yapılan Harcamalar

Proje	Harcama Tutarı
İnşaat İşleri	61.356.744,76\$
Ekipman ve Materyaller	50.827.989,53\$
Danışmanlık Hizmetleri	5.001.451,33\$
Hizmet İçi Eğitim, Sosyal Faaliyetler ve Eğitim Gezileri	632.204,75\$
Materyaller, Yapılan İş ve Hizmetler	900.000,00\$
Depremden Etkilenen Öğrencilere Destek	9.389,70\$
Taşıma Hizmetleri	1.921.298,21\$
Toplam	120.649.078,28\$

Kaynak: (MEB, 2001, s. 96)

Tablo 6'dan da anlaşılacağı üzere, Temel Eğitim Projesi için en çok harcama taşıma hizmetleri için yapılırken, bunu okul yapımı ve ekipman temini için yapılan harcamalar izlemektedir. 2001 yılına gelindiğinde bu doğrultuda 2802 ilköğretim okuluna bilgi teknolojisi sınıfları kurulmuş ve MEB tarafından üretilen "Atatürk'ün Nutku ve Fotoğraflarla Atatürk" CD'lerinden 50 bin adet dağıtılmıştır. Bununla birlikte "Microsoft Office 2000" yazılımı da dağıtılmıştır. Ayrıca, 8 Aralık 1998 tarihinde uluslararası ihale ile alınan 3 bin 41 adet televizyon ve 4 bin 740 adet tepegöz bu okullara dağıtılmıştır (MEB, 2001, s. 90).

3.4.2. Taşınalı İlköğretim

Taşınalı ilköğretim; nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerinde, ilköğretim okulu bulunmayan ya da birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan ilköğretim okullarındaki öğrencileri, taşıma merkezi ilköğretim okullarına günü birlik taşımak, öğrencileri fırsat eşitliğinden yararlandırmak ve onlara daha nitelikli öğrenim olanağı sağlamak amacıyla yapılan bir uygulamadır. Bu doğrultuda, öncelikle yatılı ilköğretim bölge okulu ile pansiyonlu ilköğretim okuluna yerleştirilecek öğrenciler belirlenmesi, taşınması

ekonomik olmayan ve ulaşım koşulları elverişsiz olan yerleşim birimlerindeki öğrencilerin de bu okullara yerleştirilmesi ve yatılı kapasitesi doldurulduktan sonra taşınmalı ilköğretim kapsamına alınacak öğrencilerin planlamasının yapılması benimsenmiştir. Bu doğrultuda taşınmalı ilköğretim kapsamına alınacak okul veya yerleşim biriminin seçiminde; köy ve köyaltı yerleşim biriminde okul bulunmaması, doğal afet ve başka nedenlerle okul binasının kullanılmayacak derecede kusurlu olması, 1-3. sınıflarda toplam öğrenci sayısının 15'ten az olması, öğrenci taşınacak okul ve yerleşim biriminin taşıma merkezi ilköğretim okuluna uzaklığının en az 15 km olması gibi özellikler aranmıştır (MEB, 2001, s. 69-70). Tablo 7'de bu durumla ilgili genel bilgiler verilmiştir.

Tablo 7
Yıllara Göre Taşınmalı İlköğretim Sayıları

Öğretim Yılı	İl Sayısı	İlçe Sayısı	Merkez Okul Sayısı	Taşınan Okul Sayısı	Taşınan Öğrenci Sayısı	Taşınan Maliyeti (Bin)
1989-1990	2	-	5	12	305	950.000
1990-1991	9	35	78	258	3289	2.000.000
1991-1992	29	160	408	1094	18256	4.580.000
1992-1993	43	43	938	2371	53676	25.469.000
1993-1994	56	56	1653	4416	84263	182.600.000
1994-1995	57	57	1630	4683	74981	334.060.927
1995-1996	62	62	2182	5994	95554	716.418.024
1996-1997	64	64	2336	7502	120998	1.728.381.640
1997-1998	72	72	4803	18213	281833	10.216.554.986
1998-1999	75	75	5697	27081	521218	35.391.770.091
1999-2000	75	75	5633	27994	635041	74.231.037.000
2000-2001	76	76	5249	25967	607918	78.717.759.137
2001-2002	78	78	5375	27498	629796	122.748.294.884

Kaynak: (MEB, 2001, s. 73).

Tablo 7'de görüldüğü gibi, Taşınmalı ilköğretim kapsamına alınan il ve ilçe sayısında 1997-1998 öğretim yılı öncesine göre önemli bir artış görülmektedir. Taşınmalı ilköğretim kapsamında merkez okul sayısı 1997-1998 öğretim yılında bir önceki yıla göre yaklaşık iki katına çıkarken, taşınan okul sayısında 1997-1998 öğretim yılında bir önceki yıla göre yaklaşık iki buçuk kat artış gerçekleşmiştir. 1996-1997 öğretim yılında merkez okul sayısı 2336, taşınan okul sayısı 7502 iken; 1997-1998 öğretim yılında bu

sayı merkez okulunda toplam 4803'e, taşınan okul sayısında ise toplam 18.213'e ulaşılmıştır. Taşınan öğrenci sayısı ile ilgili bölümü incelediğimizde 1996-1997 öğretim yılında 120.988 iken, 1997-1998 öğretim yılında bu sayı 281.833'e yükselmiştir. 1998-1999 öğretim yılında bu sayı yaklaşık iki katına çıkarak 521.218'e ulaşmıştır. Taşınan maliyetine baktığımızda 1996-1997 öğretim yılında 1.728.381.640 TL iken, 1997-1998 öğretim yılında bu sayı 10.216.554.986 TL'ye ulaşmıştır. Devam eden yıllarda bu miktar katlanarak artmıştır.

1739 sayılı "Milli Eğitim Temel Yasası"nın 25. maddesi ve 222 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Yasası"nın 9. maddesi hükümleri gereğince; nüfusu az ve dağınık olan yerleşim birimlerinde bulunan ilköğretim çağındaki çocuklar ile maddi olanaklardan yoksun ailelerin çocuklarına çağdaş ortamlarda eğitim-öğretim vermek amacıyla yatılı ilköğretim bölge okulu (YİBO) ve Pansiyonlu İlköğretim Okulu (PİO) açılmıştır (MEB, 2001, s. 72). Tablo 8'de YİBO ve PİO'ların okul ve öğrenci sayılarındaki artışlar görülmektedir.

Tablo 8

Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ve Pansiyonlu İlköğretim Okulunda Okul ve Öğrenci Artışları

Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ve Pansiyonlu İlköğretim Okulunda Okul ve Öğrenci Artışları				
	Yatılı ilköğretim Bölge okulu (YİBO)		Pansiyonlu İlköğretim Okulu (PİO)	
	4306 Sayılı Yasadan Önce 1996-1997	4306 sayılı Yasadan sonra 2001-2002	4306 Sayılı Yasadan önce 1996-1997	4306 Sayılı Yasadan sonra 2001-2002
	Okul sayısı	147	280	27
Okul artış sayısı	133		211	
Artış Yüzdesi(%)	97.2		781.5	
Öğrenci Sayısı	73.709	137.294	15.723	141.154
Öğrenci Artış Sayısı	63.585		125.431	
Öğrenci Artış Yüzdesi	86.3		797.8	

Kaynak: (MEB, 2001, s. 73).

Tablo 8’de verilen bilgiler doğrultusunda; YİBO’ların sayısı 4306 sayılı yasadan önce 147 iken, bu sayı 4306 sayılı yasadan sonra yaklaşık iki katına çıkarak 280’e ulaşmıştır. YİBO’ların öğrenci sayısı da buna paralel olarak artış göstermiştir. YİBO’lardaki öğrenci sayısı 4306 sayılı yasadan önce 73.709 iken, 4306 sayılı yasadan sonra 137.394’e yükselmiştir. PİO’ların sayısı 4306 sayılı yasadan önce 27 iken, bu sayı 4306 sayılı yasadan sonra çok büyük bir artış göstererek 238’e ulaşmıştır. PİO’lardaki öğrenci sayısı 4306 sayılı yasadan önce 15.723 iken, 4306 sayılı yasadan sonra 141.154’e ulaşmıştır. Bu bağlamda, YİBO’ların ve PİO’ların hem okul hem de öğrenci sayılarında çok ciddi artışlar meydana geldiği ve böylece eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması açısından önemli bir aşama kaydedildiği söylenebilir.

3.4.3. İlköğretim Yatırımları ve Finans Kaynağı

Zorunlu eğitim süresinin sekiz yıla çıkarılmasıyla birlikte eğitimin çağdaş ölçütlere uygun ve nitelikli biçimde sunulması yönünde alınan karar sonucunda; Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Eğitimde Çağı Yakalama 2000 Projesinde belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi amacıyla, 1997 yılında 3 yıllık altyapı yatırım planlaması yapılmıştır. Bunun için gerekli olan kaynağın büyük oranda 4306 sayılı yasa gelirlerinden karşılanması öngörülmüş, ayrıca, 222 sayılı yasa gelirleri, Dünya Bankası İkrası, bağış ve yardımlar yoluyla oluşturulan kaynaklar da ilköğretim yatırımları için kullanılmıştır (<http://www.meb.gov.tr/stats/ist2000/b5a.htm>). Tablo 9’da Milli Eğitim Bakanlığı’nın bütçesindeki değişimler gösterilmektedir.

Tablo 9

Yıllara Göre GSMH İçinde MEB Bütçesi ve Oranı

Yıl	MEB Bütçesi (TL)	MEB Bütçesi'nin GSMH' ye Oranı (%)	MEB Bütçesi'nin Konsolide Bütçeye Oranı (%)
1991	17.532.939	2,76	13,24
1992	33.714.125	3,05	14,96
1993	62.725.057	3,14	12,79
1994	89.588.000	2,30	9,93
1995	152.501.000	1,94	8,84
1996	308.668.704	2,06	7,79
1997	680.610.326	2,32	8,45
1998	1.435.675.000	2,68	9,19
1999	2.481.260.578	3,17	8,83
2000	3.460.791.926	2,76	7,43

Kaynak: (MEB, 2004, s. 56-57).

Tablo 9'daki bilgilere göre, MEB bütçesinin GSMH içindeki oranı 1993 yılına kadar artarken bu yıldan sonra azalma eğilimine girmiş, 1996 yılında tekrar artmaya başlamış ve 1999 yılında en yüksek orana ulaşmıştır. MEB bütçesinin konsolide bütçe içindeki oranı 1991 yılından 1997'ye kadar azalırken, 1997 ve 1998 yıllarında artış göstermiş ve sonraki iki yılda azalma göstermiştir.

Tablo 10

Konsolide Bütçe Yatırımlarından MEB Yatırımlarına Ayrılan Pay

Yıllar	Konsolide Bütçe Yatırım Ödeneği (YTL)	MEB Yatırım Ödeneği	Konsolide Bütçe
			Yatırımlarında MEB Yatırımlarına Ayrılan Pay (%)
1996	251.053.771	38.153.000	15.20
1997	524.600.000	76.884.950.	14.66
1998	999.975.000	373.262.000	37.33
1999	1.410.000.000	408.341.000	28.96
2000	2.352.000.000	666.782.000	28.35
2001	3.500.000.000	779.855.000	22.28
2002	5.736.000.000	1.281.690.000	22.34

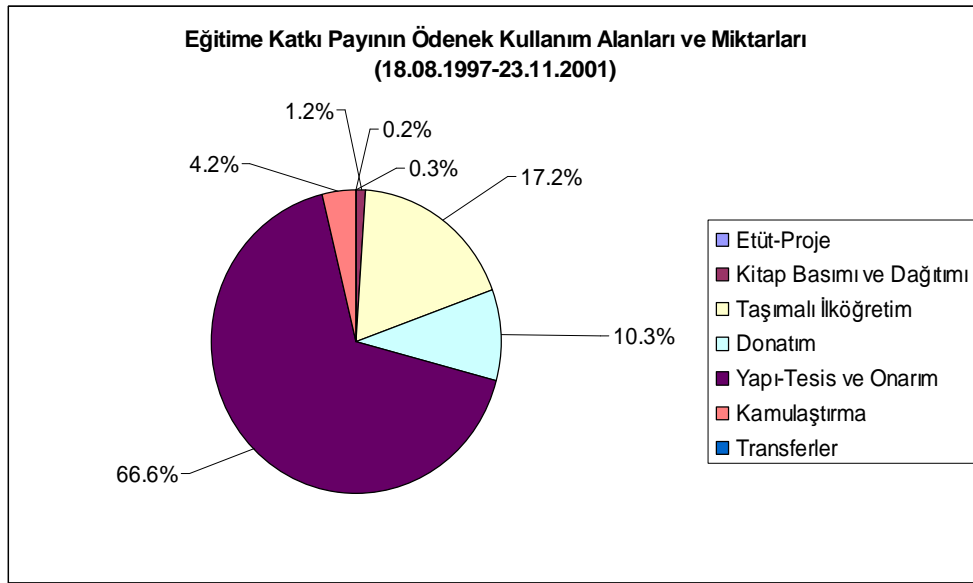
Kaynak: (MEB, 2006, s. 295).

Tablo 10'a göre, 1997 yılında MEB'in yatırım ödeneği 1996 yılına göre iki katından daha fazla miktara ulaşmıştır. Bunda en önemli etkenin sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesi ve eğitimde reform çabaları doğrultusunda ödenek gereksiniminin ortaya çıkması olduğunu söyleyebiliriz. 1998 yılındaki MEB Yatırım ödeneği 1997 yılına göre yaklaşık beş kat artmış ve bu miktar 2002 yılına kadar artarak devam etmiştir. Konsolide bütçe yatırımlarından MEB yatırımlarına ayrılan bütçe ise, 1998 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Ayrıca ilköğretim hizmetlerinde kullanılmak üzere sağlanan kaynaklar ise aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- 4306 sayılı kanunun geçici birinci maddesinde Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından yayın kuruluşlarının reklam gelirlerinden alınan pay kadar ayrıca hesaplanacak tutarda eğitim katkı payının RTÜK tarafından tahsil edilip daha sonra ilköğretim ve ortaöğretimin finansmanı için ilgili kuruma aktarılması,
- 488 sayılı kanun uyarınca bazı makbuz ve değerli kâğıtlar üzerinden alınan damga vergisinin %25'inin ilköğretime aktarılması,
- 492 sayılı kanun gereği tahsili yapılan harçlardan söz konusu kanunda belirtilen sınırlar dahilinde alınan harçların %25'inin ilköğretime aktarılması,

- 6802 sayılı kanun çerçevesinde tahsil edilen şans oyunları vergisinin %25'inin ilköğretime aktarılması,

Tüm bu gelişmelere ek olarak 4306 sayılı kanun, RTÜK, İMKB ve SPK'nın yapmış oldukları bazı özel faaliyetler nedeniyle elde ettikleri gelirlerin bir kısmının yine sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinde kullanılmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine özel ödenek olarak kayıt etmelerini emretmektedir. Sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim uygulamasıyla birlikte Eylül 1997'den itibaren "Eğitime Katkı Payı" ile vergi daireleri ve belediyelere ve gümrük idarelerine verilen beyannameler, sigorta prim bildirgeleri, motorlu taşıtların kayıt, tescil ve devirleri, Spor Toto, Spor Loto, Sayısal Loto ve at yarışı oyunları, uçak biletleri ve cep telefonları, silah taşıma ve bulundurma vesikaları, kara avcılığı ruhsat tezkereleri ve İMKB'nin bazı iş ve işlemleri ile diğer bazı kâğıt ve işlemlerden vergi alınmaya başlanmıştır (Şişman ve Taşdemir, 2008, ss. 120-121). Yukarıda açıklandığı gibi eğitime katkı payı dahilinde çeşitli şekillerde geniş bir kaynak yaratılmış ve bu kaynak eğitime aktarılmıştır. Bu kaynakların dağılımı Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. 18.08.2007-23.11.2001 yılları arasında eğitime katkı payının ödenek kullanım alanları ve miktarları (MEB, 2001, s. 79)

Şekil 1'de görüldüğü gibi, 18 Ağustos-23 Kasım 2001 tarihleri arasında eğitime katkı payının ödenek kullanım miktarlarına baktığımızda en yüksek harcamaların %66,6

ile yapı tesis ve onarımı için yapılmış, onu takiben, taşınmalı ilköğretim (%17,2) ve donatım (10,3) için de önemli harcamalar yapılmıştır.

3.5. İmam Hatip Okullarının Orta Kısımlarının Kapatılması

3.5.1. Tarihi Gelişimi ve İmam Hatip Okulları

Cumhuriyet'in ilanı sonrası yapılan devrimlerle tasfiye edilen medreseler, geçmiş dönemin değerlerinin en önemli taşıyıcılarından biri olarak görülüyordu. Cumhuriyet'i kuran kadrolar Osmanlı İmparatorluğu'nun, dolayısıyla Türk toplumunun geri kalmasındaki tek sorumlu olarak din (ya da din anlayışı) ve dini eğitimin verildiği kurumların başında gelen medreseleri görmekteydi. Bu anlayıştan ötürü de 1951 yılında açılan ve kısa zamanda yaygınlaşarak gelişen İmam Hatipler laik kesimin gözünde medreselerin devamı hatta tıpa tıp benzeri olarak değerlendirilmiştir (Gökacı, a.g.e, s. 19). Bu algının temelinde medreselerin tarihsel kökenleri ve işlevlerinin yattığı açık bir gerçektir.

Arapça bir kelime olan medrese, İslamiyet'in ilk dönemlerinde cami ve mescitlerin yanındaki dersane anlamına gelmekteydi. O devirdeki temel işlevi Kur'an'ı öğretecek ve namaz kıldırarak din adamlarını yetiştirmektir (Gürüz, 2003, s. 291).

Türkler Müslüman olduktan sonra Sünnilerin Şii'lere karşı mezheplerini daha güçlü savunmak için ortaya çıkan medrese kurumuyla tanıştılar ve medreseleri örgün eğitim kurumu olarak önce Selçuklular, ardından Osmanlı'lar benimsemişlerdir. Medreselerin her birinin kendine özgü örgütlenmesi ve eğitim niteliği varken, birleştikleri tek nokta, din eğitimi vermeleri ve bu dünya için değil, öbür dünya için insan yetiştirmeleriydi (Başaran, 1996, s. 11).

Osmanlı'da medreselerin etkinliği gerek devlet yönetiminde gerekse de toplumda çok fazlaydı. Medreseler bu etkinliğini, ulema, şeyhülislam, müderrisler gibi kişi ya da gruplarla sağlıyordu. Hatta bu etkinlik, şeyhülislamın padişah aleyhinde fetva bile verebilecek konuma getirmiş bu nedenle şeyhülislamdan özellikle yönetimin zayıf dönemlerinde çekinilmesine neden olmuştur (Akyüz, a.g.e, s. 75).

Gökaçtı'ya göre (2005) dini kurumların ve din adamlarının devlet ile özdeşleşmesi, onlara ayrıcalık vermiş, bununla birlikte dinin hayatın tüm evrelerindeki belirleyici tek unsur olması ve dinin hayatın tümünü kapsaması, din adamlarına toplum nezdinde itibar da vermiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle son yüzyıl içinde yaşanan gelişmeler sosyal, kültürel ve ideolojik alanlarda toplum bütünlüğünü ciddi boyutta tehdit eder duruma gelmiş ve Osmanlı eğitimi üç çeşit insan tipi yetiştiren bir yapıya bürünmüştü. Bunlar; yeni okullardan batı kültürü etkisinde, din ilerlemeye manidir anlayışı ile yetişen mektepliler; mekteplilere dinsiz gözüyle bakan medreseliler ile yabancı ve azınlık okullarından misyonerlik düşüncesi ile yetişenlerdi (Cebeci, 1996, s. 11). Ancak Misak-ı Milli sınırları içinde kurulan milli devlet haklı ve tutarlı gerekçesi olan Milli Maarif söylemi çerçevesinde İslami ayıklamalar millileşmenin de ötesinde köklü bir kültür ve kimlik değişimi anlamı taşıyordu (Cebeci, 1996, s. 116).

Çünkü modernleşmeci tarih yazımına göre, modernleşen toplumların ortadan kaldırdıkları ya da ortadan kaldırmaları bile bir şekilde etkisiz duruma getirdikleri değerlerin en başında din olgusu gelmektedir (Gökaçtı, a.g.e, s. 52). Modern Türkiye Cumhuriyeti de kuruluşu itibarıyla dinin siyasal ve toplumsal yaşamdan etkisini kırmak için her biri devrim niteliğinde uygulamalar ortaya koymuştur. Çünkü Osmanlı'daki yüzlerce yıllık geleneksel ve teokratik yapı genç Cumhuriyet'in hedef ve idealleriyle bir çelişki oluşturuyordu. Bu doğrultuda, 1923 aydınlanmasının altyapısını oluşturan eğitimin temel ilkeleri; ulusal, bilimsel, laik, karma ve uygulamalı olarak nitelendirilebilir (Adem, 2000, s. 16). Bu ilkelerin gerçekleştirilebilmesi için Tevhid-i Tedrisat (öğretimin birleştirilmesi) kanununun çıkarılması gerekiyordu. 3 Mart 1924'te çıkarılan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat kanunu ile aşağıdaki düzenlemeler getirilmiştir.

- Madde 1: Ülkedeki tüm bilim ve öğretim kurumları Maarif Vekâletine bağlanmıştır.
- Madde 2: Şeriye ve Evkaf Vekâleti ya da özel vakıflarınca idare edilen tüm medrese ve mektepler Maarif Vekâletine bağlanmıştır.
- Madde 3: Şeriye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekteplere ve medreselere ayrılan para Maarif bütçesine geçirilecektir.

- Madde 4: Maarif Vekâleti yüksek din uzmanları yetiştirmek için Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi, imam ve hatip yetiştirmek için de ayrı mektepler açacaktır (Akyüz, a.g.e, s. 330).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ülkedeki tüm okullar laik yapıya dönüştürülmüş, ülkedeki tüm kadınların eğitimden yararlanmalarına olanak sağlanmış, eğitimdeki laik yapılandırma ve programlarda sağlanan birlik ile Türk Milleti'ne çağdaş uygarlık yolu açılmış, eğitim kurumlarında medreseli ve mektepli ayrımı son bulmuştur (Gelişli, a.g.e, s. 12). Ayrıca toplumun din adamı ihtiyacını göz önünde bulunduran Cumhuriyet, bu tarihten sonra çeşitli sayıda imam ve hatip mektepleri açmıştır. Tablo 11'de 1923-1930 yılları arasında açılan İmam ve Hatip mekteplerinin durumu verilmiştir.

Tablo 11

İmam ve Hatip Mekteplerinin Açılış Yılları, Okul ve Öğrenci Durumu

Ders Yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı
1923-1924	29	Öğretim Yılı Başı: 2258 Öğretim Yılı Sonu: 1822
1924-1925	26	1442
1925-1926	20	1009
1926-1927	2	278
1927-1928	2	200
1928-1929	2	100
1929-1930	Kapatılış	-

Kaynak: (Ünsür, a.g.e, s. 92)

Tablo 11'e göre, 1923-1924 eğitim öğretim yılında 29 adet, 1924-1925 eğitim öğretim yılında 26 adet imam ve hatip mektebi bulunurken, bu tarihten sonra imam ve hatip mekteplerinin sayıları hızla azalmış ve 1930'da imam ve hatip mektepleri kapatılmıştır. İmam ve Hatip mekteplerinin kapanmasında iş sahasının olmayışı, din adamlığının çeşitli nedenlerle gözden düşmesi ve devletin bu dönemde ilgisini tarım, sağlık ve mesleki eğitim gibi farklı alanlara yönlendirmesi etkili olmuştur (Ünsür, a.g.e, s. 91).

İmam Hatip okullarının 1930'da kapatılmasının ardından, 10 Şubat 1948 tarihinde toplanan Cumhuriyet Halk Partisi meclis grubunda, ilkokullarda öğrenim gören çocuklara din dersleri verilmesi ve din görevlileri yetiştirecek meslek okulları açılması konularını görüşmek üzere 17 kişilik bir komisyon kurulmuştur. Yapılan tartışmalardan sonra İmam Hatip okullarının açılması kabul edilmemiş, onun yerine ortaokul mezunlarından askerliğini yapmış olanların kabul edileceği İmam ve Hatip kurslarının açılması benimsenmiş ve 10 ay süreli İmam ve Hatip kursları 1948 yılında 10 il merkezinde açılmıştır (Cebeci, 1996, s. 147).

İmam ve Hatip okullarının tekrar açılması ancak 21 yıl sonra gerçekleşmiştir. 13 Ekim 1951 tarihinde 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararı ile ilkokula dayalı, iki kademeli (4+3) olmak üzere 7 yıl süreli İmam Hatip okulları açılmıştır (Cebeci, 1996, s. 150). 1951 yılında açılan İmam Hatip okulları ilkokula dayalı, orta kısmı dört, lise kısmı üç yıllık olan ve bir bütün oluşturan ayrı eğitim kurumları olarak planlanmış ve 1971 yılına kadar bu yapı içinde faaliyet göstermiştir (Ünsür, a.g.e, s. 21).

İmam-Hatip okullarının birinci devrelerinin ortaokula dönüştürülmesi çalışmalarına Milli Eğitim Bakanlığının 22 Temmuz 1971 tarih ve 5369 sayılı onayıyla başlanmıştır. Talim ve Terbiye Kurulunun 4 Ağustos 1971 tarih ve 225 sayılı kararıyla İmam Hatip okulları ortaokul üzerine bir mesleki eğitim ve öğretim kurumu haline getirilmiştir (Dinçer, 1998, s. 122). Böylece, yedi yıllık tahsilli İmam Hatip okulları 19 yıl 9 ay 21 gün yaşadıkdan sonra tarihe karışmış yerini, ortaokula dayalı ve eğitim süresi dört yıl olan yeni İmam Hatip okullarına bırakmıştır (Dinçer, a.g.e, s. 138). Tablo 12'de İmam Hatip okullarının sayıları verilmiştir.

Tablo 12
İmam Hatip Okulu/Liselerinin Yıllara Göre Açılış Durumu

Açıldığı Yıl	Sayı	Açıldığı Yıl	Sayı
1951	7	1975	70
1953	8	1976	77
1954	1	1977	86
1956	1	1978	1
1958	2	1979	4
1962	7	1980	35
1966	14	1985	1
1967	18	1988	7
1968	11	1991	6
1969	2	1992	4
1970	1	1994	2
1974	29	Toplam	394

Kaynak: (Ünsür, a.g.e, s. 128).

Tablo 12’de görüldüğü gibi, 1960’lı ve 1970’li yıllarda çok sayıda İmam Hatip okulu açılmış ve 12 Eylül darbesinin gerçekleştiği yıl 35 adet yeni İmam Hatip okulu açılmıştır. 21 Ocak 1966 tarihinde Denizli, Eskişehir, Kastamonu, Malatya; 17 Ağustos 1966 tarihinde Afyon, Kırıkkale, Kütahya, Merzifon, Niğde, Ordu, Osmaniye; 16 Eylül 1966’da Manisa, Uşak; 8 Ekim 1966’da Gümüşhane; 16 Ağustos 1967 tarihinde Aydın, Bitlis, Edirne, Giresun, Hatay, İzmit, Kırşehir, Mersin, Tekirdağ; 4 Eylül 1967’de Rize; 19 Eylül 1967’de Biga, Bolvadin, Demirci, Develi, Gerede, Karaman; 6 Ekim 1967 tarihinde Doğanhisar; 20 Ağustos 1968’de Adıyaman, Amasya, Bilecik, Boyabat, Çankırı, Kars, Muş, Nevşehir, Siirt, Zonguldak; 14 Temmuz 1969 tarihinde Kırklareli; 18 Ağustos 1969 tarihinde Muğla İmam-Hatip okulları açılmıştır. Yeni açılanlarla birlikte İmam Hatip okullarının sayısı 71’i bulmuştur (Dinçer, a.g.e, ss. 98-99).

Ünsür (1995), İmam Hatip okullarının ve öğrenci sayılarının 1951 yılından itibaren önemli bir artış göstermesinin nedenleri olarak aşağıdaki gerekçeleri sıralamaktadır:

- a) *Uzunca bir süreden beri din eğitiminin yapılmamış olması ve din hizmetlerinin aksaması,*
- b) *Vatandaşların, din kültürünün yalnızca bu okullarda verildiğine inanması,*

yetiştirilmiş insan gereksinimi de ortaya çıkarmıştır. Böylece İmam Hatip okullarının kurulup geliştirilmesinde bir gerekçe daha yaratılmıştır (Tanilli, a.g.e, s. 78).

1982 yılında getirilen yükseköğretim mevzuatı ile tüm sivil yüksek öğretim kurumları gibi Yüksek İslam Enstitüleri de üniversitelere “İlahiyat Fakültesi” olarak bağlanmıştır (Altunya, 2008, s. 16). 12 Eylül’ün dinle ilgili politikaları bununla sınırlı kalmamıştır. Adem (2000) bu durumu aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“12 Eylül yönetimi; o güne değin yalnızca yetiştirildikleri yönde üniversiteler, akademilere ya da yüksek okullara girebilen mesleki-teknik lise mezunlarına, bu arada İmam-Hatip lisesi mezunlarına 16 Haziran 1983 tarihinde 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasasında yapılan bir değişiklikle tüm yükseköğretim programlarına girme hakkı tanımıştır. Daha açık bir deyişle, bu tarihe değin, örneğin ilköğretim okulu mezunu yalnızca eğitim enstitüsüne, endüstri meslek lisesi mezunu erkek teknik yüksek öğretmen okuluna, imam hatip lisesi mezunu Yüksek İslam Enstitüsüne (İlahiyat Fakültesine değil) girebiliyordu. Böylece askeri yönetim; İmam-Hatip lisesi mezununa; öğretmen, hâkim, savcı, emniyet müdürü, kaymakam, vali, mühendis, doktor vb. olabilmek yolunu açmıştır.”

1990’lı yıllara gelindiğinde İmam Hatip’lerin gerek lise gerek ortaokul kısmında öğrenci sayıları önemli miktarlara ulaşmıştı. 1990-1991 öğretim yılında İmam Hatip liselerinin bünyesindeki ortaokullarda 208.105, lise kısmında ise 100.687 olmak üzere toplam 308.872 öğrenci öğrenim görmektedir. Toplam öğretmen sayısı da 12.447 olup, 25 öğrenciye 1 öğretmen düşmektedir (Ünsür, a.g.e, s. 133-134).

3.5.2. Tarikat Okulları, Özel Yurt ve Vakıflarının Milli Eğitime Devri

28 Şubat kararlarının en çarpıcı olanlarından biri 2. maddede belirtilen, tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okulların devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığı’na devrinin sağlanması kararıydı. Bu kararın nedeninin altında tarikatçı şirketlerinin yönettiği sermayenin büyüklüğü ve bu sermaye ile çeşitli okul, yurt ve vakıflar açmalarıdır. Ayrıca bu tür yapılanmaların sayılarının her geçen gün artması Genel Kurmay’ı rahatsız eden konuların başında gelmekteydi.

Genel Kurmay, 28 Şubat MGK kararlarından sonra, irticai faaliyetleri destekleyen sermaye gruplarını mercek altına almıştır. Genel Kurmay'ın birliklere gönderdiği iç yazışmasında ambargo koyduğu İslamcı sermayeye ait bazı şirketlerin adları verilmiştir. Silahlı Kuvvetler mensuplarının bu şirketlerle hiçbir koşulda ilişkiye geçmemeleri istenmiştir. Dahası, Batı Çalışma Grubu tarafından hazırlanan bir başka raporda, tarikat ve cemaatlerin denetimindeki şirketler saptanmıştır. Raporda, 500 trilyon liralık bir sermayeyi kontrol eden şeriatçı 385 şirket olduğu belirlenmiştir. Bunlar içinde 203 şirket ile Fethullahçıların ilk sırayı aldığı kaydedilmiştir. Batı Çalışma Grubu tarafından saptanan “dinci sermayeli” şirketlerin dağılımı¹³ Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13

Batı Çalışma Grubu Tarafından Saptanan Dinci Sermayeli Şirketlerin Dağılımı

Tarikat ve Cemaatler	Şirket Sayısı
Fethullahçılar	203
Nakşibendîler	56
Milli Görüş	47
Süleymanlılar	29
Radikal İslamcılar	31
Yeni Nesil Grubu	6
Yeni Asya Grubu	6
Kadiriler	7

Kaynak: (Çiçek, 1997, s. 93-95).

Tablo 13'e göre, tarikat ve cemaatlerin en önemli bölümünü 203 şirketle Fethullah Gülen'in cemaatinin oluşturduğu görülmektedir. Çetinkaya'ya göre (1998) bu cemaat, geleceğin seçmen ve yöneticilerinin eğitimden geçtiğine inanmakta ve kendi istekleri doğrultusunda insan yetiştirmek için büyük çaba sarf etmektedir. Bu nedenle özellikle eğitime büyük bir sermaye ayırmaktadırlar. TSK'nın bu konudaki hassasiyetinin temelinde hem sermayenin büyüklüğü hem de bu sermayeyle finanse edilen okullardan mezun olan öğrenci sayısının fazlalığı yatmaktadır. Çünkü şüphesiz ki

¹³ Verilen rakamlar 1997 yılı için geçerlidir.

dinci kültürle yetişen geleceğin seçmen ve yöneticileri siyasal alanda belirleyici bir rol oynayacaktı. TSK da bu konuda müdahale etme gereksinimi duymuştur.

3.6. Kur'an Kurslarının Durumu

Kur'an kurslarının kuruluş tarihi Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar gider. Osmanlı Devleti döneminde Kur'an eğitimi veren okullar, Cumhuriyet döneminde çıkarılan 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat kanunu ile Maarif Vekâletine devredilmiş, 1926 tarihli Maarif Teşkilatı Kanunu ile de tamamen kapatılmıştır. Ancak daha önce Ankara Müftüsü iken, ilk Diyanet İşleri başkanı olarak göreve başlayan Rıfat Börekçi tarafından Dâru'l-Kurrâ'ların yerine "Kur'an Kursu" adıyla yeni Kur'an eğitim merkezleri açılması için girişimler başlatılmış, sonuçta olarak bir okul niteliğinde olmasa bile, "Kur'an Kursu" adıyla yeni Kur'an eğitim merkezleri açılmıştır. Bu kurslar eskiden vakıf olarak kurulmuş binalarda, bunların bulunmadığı yerlerde camilerde, eski medreselerde ya da evlerde hizmet veriyorlardı (Öcal, 2004, s. 87-90).

1928'deki harf inkılâbıyla Arap harfleriyle Türkçe yazmanın yasaklanması ve ardından Anayasa'nın 2. maddesinden "Devletin dini İslâm'dır" ibaresinin çıkarılması; 1929'da mevcut Kur'an Kurslarının kapatılmasından sonra, 1930'da 12 yaşından küçüklere hiçbir şey öğretilmemesi şartıyla, 12 yaşından büyüklere ise sadece namaz sure ve duaları ile Kur'an'ın sıkı denetimler altında öğretilmesi için bazı hocalara izin verilmiştir (Öcal, 2004, s. 90). 1931 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programına Laiklik ilkesini alması ve "dini terbiyenin tamamının aile ve ferde" bırakılmış olduğunun belirtilmesiyle var olan kursların sayısı da hızla azalmaya başlamıştır (Öztürk, 2007, s. 15)

Kur'an Kursları, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sınırlı olanaklarla ve oldukça az bir öğretici kadrosu ile eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Yıllar geçtikçe sayılarında ve şartlarında gelişmeler olmuştur (Akyürek, 2005, s. 177). Kur'an öğretimine Türkiye'de 1932 yılından itibaren başlanmış ve 17 sene zarfında Kur'an kursları din eğitiminin verildiği tek kurum olmuştur (Ünsür, a.g.e, s. 93). Söz konusu kurslar daha önceki eğitim kurumları gibi kapsamlı din eğitiminin yapıldığı okullar olmayıp sadece Kur'an okuma ve hafızlık eğitiminin yapıldığı kurslardı (Gökçaftı, 2005,

s. 148). Kur'an Kurslarının 1932-1950 yılları arasında sayısal olarak gelişimi Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14

Kur'an Kursları Sayısal Gelişimi (1932-1950)

Öğretim Yılı	Kurs Sayısı	Öğrenci Sayısı	
		Erkek	Kız
1932-1933	9	232	-
1934-1935	19	231	25
1935-1936	15	358	35
1936-1937	16	372	37
1940-1941	56	1380	309
1941-1942	65	1369	394
1943-1944	38	1081	471
1944-1945	46	1520	433
1945-1946	61	2021	744
1947-1948	99	4181	1570
1949-1950	127	6403	2303

Kaynak: (Ünsür, a.g.e, s. 93).

Kur'an öğretiminin sıkı şartlara bağlı olması, halkın bu ihtiyacını gizli bir şekilde gidermeye çalışması sonucunu doğurmuştur. Bunun üzerine zamanın Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi 1935 tarihinde yayımladığı tamimde, 12 yaşından küçük çocuklara kesinlikle Kur'an öğretimi yapılmayacağını, yapanlar hakkında adli takibat yapılacağını ifade etmiştir. Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi'nin ısrarlarıyla kendisinde kalmasını sağladığı bu kurumlar, 1932 yılında 9 kurs binasında 9 öğretmen ve 232 öğrenci ile öğretime devam ederken, sayı 1934'te 19'a çıkmış, 1935'te tekrar 15'e düşmüştür. 1936'da 16 kurs mevcut iken, 1940'ta 56'ya yükselmiş, 1941'de 65 olan kurs sayısı 1943'te 38'e düşmüştür. Ancak demokratik hayata geçişe hazırlık yılı olan 1944-1945'ten itibaren ise anlamlı bir şekilde kurs sayısının arttığı gözlenmektedir. 1949-1950 öğretim yılına gelindiğinde sayı 127'ye ulaşmıştır. Tabloda 14'te görüldüğü gibi; öğretici ve öğrenci sayısında da kurs sayısına paralel bir artış gözlenmektedir (Öcal, 2004, s. 89). 1931-1950 yılları arasında, kurs sayısındaki az da olsa gerçekleşen

artışın sebebi, bu dönemde İmam Hatip okullarının kapanması ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı mesleki din eğitim ve öğretimi verecek hiçbir kurumun kalmaması, gizli din eğitiminin yasaklanması ve Kur'an eğitim ve öğretiminin yapıldığı tek resmi kurumun Kur'an kursları olması ve halkın bunlara olan ilgisi gösterilebilir (Öztürk, 2007, s. 16). Bu durum, sağ partilerin iktidara gelmeye başladığı 1950 yılından sonra da artarak devam etmiştir. Sonraki yıllarda yaşanan gelişmeler Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15

1950-1979 Öğretim Yılları Arası Kur'an Kursu Sayısı

Öğretim Yılı	Kurs Sayısı	Öğretim Yılı	Kurs Sayısı
1950-1951	144	1965-1966	485
1951-1952	158	1966-1967	621
1952-1953	163	1967-1968	661
1953-1954	199	1968-1969	699
1954-1955	222	1969-1970	749
1955-1956	237	1970-1971	786
1956-1957	245	1971-1972	808
1957-1958	263	1972-1973	848
1958-1959	279	1973-1974	977
1959-1960	301	1974-1975	1007
1960-1961	326	1975-1976	1037
1961-1962	345	1976-1977	1267
1962-1963	371	1977-1978	1490
1963-1964	399	1978-1979	1538
1964-1965	434		

Kaynak: (Öcal, 2004, s. 92).

Diyaret İşleri Başkanlığı tarafından 19 Temmuz 1943'te "Kur'an Öğretici kursu hakkında talimat" çıkarılarak öğretim esasları belirlenmiştir. 4 Kasım 1950 tarihli "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi"nin 1 numaralı ek protokolünün; "Devlet eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde ana ve babanın bu eğitim ve öğretimi kendi felsefi/dini inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir" şeklindeki 2. maddesi ile ilgili olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti,

Tevhid-i Tedrisat kanunu hükümlerini saklı tutulacağı yolunda bir çekince koymuştur (Öztürk, 2007, s. 16).

1950 yılında yapılan siyasi genel seçimler sonrasında Demokrat Parti (DP) seçimleri kazanmış, ilk defa siyasi iktidar el değiştirmiş ve yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemde siyasi iktidar, seçim meydanlarında halka verdiği bazı sözleri yerine getirmek amacıyla dini hayat bakımından adımlar atmaya başladı. Demokrat Parti'nin yaptığı ilk icraatlardan birisi, daha iktidara gelmelerinin üzerinden bir ay geçtikten sonra, 18 yıl boyunca Türkçe okutulan Ezan'ı Arapça aslına çevirmek oldu ve 1951 yılından itibaren İmam-Hatip Okullarını açmaya başladı. Bu arada, Kur'an eğitimi ve öğretimini serbest bırakmıştır. Bir taraftan resmi izinli olan Kur'an Kursları sayılarının çoğalmasına izin verirken, diğer taraftan resmi olmayan Kur'an öğretimine de engel olmamıştır. İşte bu tarihten, yani 1950'den 1960'a gelinceye kadar, bir başka ifade ile Demokrat Parti iktidarı döneminde Kur'an Kursu sayısı 127'den 301'e ulaşmıştır (Öcal, 2004, s. 91). 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirilen askeri ihtilal döneminde de artış devam etmiş ve 1964-1965 öğretim yılına gelindiğinde Kur'an Kursu sayısı 434 olmuştur. 1965 yılından 1971 yılına gelindiğinde Kur'an Kursu sayısı 786'ya ulaşmıştır. (bkz. Tablo 15)

Kur'an kursları ile ilgili olarak bir dizi kanun ve yönetmelik çıkarılmıştır: 22.06.1965 tarihinde çıkarılan 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkındaki kanun, Kur'an Kurslarının Başkanlık Bünyesinde hukuki bir statüye kavuşmasını sağlamıştır. Bu kanunla, kursların yönetimi Diyanet İşleri Başkanlığına verilmiştir, bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliğine gidileceği ifade edilirken başkanlıkta, hizmetlerin sistemli yürümesi için Dini Hizmetler ve Din Görevlilerini Olgunlaştırma Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Bu kanunla 1000 adet Kur'an öğreticisi kadrosu verilmiş, müezzin kadroları artırılarak, köy imam-hatiplerinin ve müezzinlerinin en az ilkokul ve aynı zamanda Kur'an Kursu mezunu olmaları hükmü getirilmiş, Kur'an kurslarından mezun olanlara istihdam alanı da sağlanmıştır. Ancak Kur'an kursları ile ilgili asıl düzenleme ve gelişmeler, 1965 yılında çıkarılan kanun uyarınca, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak yürürlüğe konan Kur'an kursları yönetmeliği ile sağlanmıştır. Bu yönetmelikle, Kur'an kursu açılış, eğitim-öğretim ve denetim bakımından daha düzenli ve teşkilatlı bir hale getirilmiştir. Bunun yanında

öğrencilerin kayıt kabul şartları, dersler ve müfredat hakkında da önemli düzenlemeler yapılmıştır.

“Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kursları Yönetmeliği” 17.10.1971 tarihinde yayınlanmış ve camilerde yaz kursları açılmaya başlanmıştır. 16 Kasım 1990 tarih ve 20697 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe giren yönetmelikle; 1971 tarihli yönetmelik yürürlükten kalkmış ve “yaz kursları” olarak geçen 8. madde “Hafta Sonları ve Yaz Kursları” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca kurslara katılanlar için ilkokul 5. sınıfı bitirmiş olma şartı getirilmiştir. Resmi gazetede 03.03.2000 tarih ve 23982 sayıyla yeni bir yönetmelik de yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikte yapılan bir takım değişikliklerle, 24.11.2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan en son yönetmelik bugün kullanılmaya devam etmektedir (Öztürk, 2007, s. 17).

28 Şubat kararlarının en önemlilerinden biri, “temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kur’an kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır” maddesiydi. TSK denetimin tamamen Milli Eğitim Bakanlığı kontrolüne geçirilmesini istiyordu. Çünkü Kur’an kursları Diyanet İşleri Başkanlığı’nın denetimindeydi ve kursların denetiminde ciddi sıkıntılar vardı. Bunlara ek olarak kaçak Kur’an kursu sayısının bir hayli artması, kurslardaki tarikat egemenliği ve kursların bazı siyasal partilerle ilişkisi ordunun bu konuya müdahale etme gereksinimini ortaya çıkardı. Ordunun bir başka gerekçesi de siyasal İslam’ın beslendiği kaynaklardan birini de bu kurslar olarak görmesiydi. Tüm bu durumların bir sonucu olarak zorunlu din ve ahlak öğretimini doyurucu bulmayan tarikat çevreleri, hem resmi Kur’an kurslarına el atmışlar hem de izinsiz Kur’an kursları açarak buralara özellikle eğitim olanağından yoksun, devletin sahip çıkmadığı yoksul çocukları toplayarak onları dinci siyasal kültürle eğitmeye başlamışlardı (Altunya, 2008, s. 17).

Genel Kurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan “Siyasal İslam’ın Yayılması” adlı raporda, gericiliğe karşı mücadelenin başarısı için üç maddeden oluşan bir program hazırlanmıştı (Çiçek, 1997, s. 72). Buna göre;

1. Gericiliğe izin vermeyen, gericiliği askeri yöntemler de içeren bir uygulamayla yok etmeyi hedefleyen bir siyasal rejim
2. Eğitim ve kültür alanında gerici yetiştiren kurumların tasfiyesi

3. Gelir dağılımının düzeltilmesi, öngörülüyordu.

Raporda en dikkati çeken, eğitim ve kültür alanında faaliyet gösteren kurumlardır. Raporun devamında Türkiye’de İslam’ın siyasi yönden yayılımının Milli Görüşçüler tarafından yayıldığı görüşüne yer veriliyordu. Milli Görüşçülerin bu faaliyetleri iki başlık altında toplanmaktadır. Bunlar;

- Geleceğin seçmen ve yöneticilerinin din eğitimi ile yetiştirilme ve yönlendirilmeleri
- Gelir dağılımdaki dengesizliğin, irticai faaliyetlere etkisi olarak saptanmaktadır.

Geleceğin seçmen ve yöneticilerinin yetiştirilmesi hedefi doğrultusunda daimi Kur’an kursları, yaz Kur’an kursları ve akşam Kur’an kurslarının araç olarak kullanıldığı tespit edilmektedir. Buna göre;

- Daimi Kur’an kurslarından 1995 yılında dini eğitimli 416.680 seçmen, 2000 yılı için 859.135 seçmen yetişeceği,
- Yaz Kur’an kurslarından 2000 yılında 1.671.634 seçmen yetişeceği,
- Seçmen niteliğindeki yetişkinlere verilen akşam Kur’an kurslarındaki kişi sayısının 1991 yılında 42.120 iken, 1995 yılında 203.654, 2000 yılında 400.642, 2005 yılında ise 744.692 olabileceği öngörülmüştür (Çiçek, 1997, s. 74). Bu rakamlar, kaçak Kur’an kurslarını içermemektedir.

Ayrıca 11 Haziran 1997’de Genel Kurmay Başkanlığı tarafından basına verilen brifingte askeri istihbarat raporuna göre 1990’ların sonlarında Türkiye’nin din adamı ihtiyacı 3.000 civarında olmasına karşın bu okullardan her yıl 50.000 öğrenci mezun olmakta ve 1996-1997 öğretim yılında 1.685.000 öğrenci yasadışı Kur’an kurslarına gitmekteydi (Heper, 2010, s. 287). 1980-2010 yılları arasındaki Kur’an kursları ile ilgili sayısal bilgiler Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16

1980-2010 Yılları Arası Kur'an Kursu Sayısı

Öğretim Yılı	Kur'an Kursu Sayısı	Öğretim Yılı	Kur'an Kursu Sayısı
1980-1981	2610	1995-1996	5949
1981-1982	2773	1996-1997	5241
1982-1983	2946	1997-1998	4890
1983-1984	3047	1998-1999	4047
1984-1985	3047	1999-2000	3305
1985-1986	3335	2000-2001	3252
1986-1987	4033	2001-2002	3368
1987-1988	4058	2002-2003	3664
1988-1989	4420	2003-2004	3852
1989-1990	4715	2004-2005	4447
1990-1991	4998	2005-2006	4951
1991-1992	4557	2006-2007	6033
1992-1993	4925	2007-2008	7036
1993-1994	5234	2008-2009	7677
1994-1995	5483	2009-2010	8696

Kaynak: (Akyürek, 2005, s. 191; <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-uzun-sureli-kur-an-kurslari-131.aspx>)

Tablo 16'ya göre, 1980-1981 öğretim yılından itibaren Kur'an kursu sayısı düzenli olarak bir artış göstermiştir. Bu artış 1995-1996 öğretim yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten itibaren 28 Şubat kararlarının da etkisiyle bu sayı git gide azalmış, 2000-2001 eğitim-öğretim yılında 3252'ye gerilemiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesiyle 2002-2003 eğitim-öğretim yılından itibaren Kur'an kursu sayısında yeniden canlanma ve artış gözlenmiştir. Kurslarda yer alan öğrenci sayıları ile ilgili detaylı bilgi Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17

1980-2010 Yılları Kur'an Kursu Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılı	Öğrenci Sayısı	Öğretim Yılı	Öğrenci Sayısı
1980-1981	67816	1995-1996	180984
1981-1982	93025	1996-1997	177120
1982-1983	101268	1997-1998	155210
1983-1984	114668	1998-1999	112757
1984-1985	102493	1999-2000	101915
1985-1986	113080	2000-2001	90353
1986-1987	130874	2001-2002	104109
1987-1988	144013	2002-2003	118562
1988-1989	142763	2003-2004	134406
1989-1990	165416	2004-2005	155285
1990-1991	164367	2005-2006	184356
1991-1992	169040	2006-2007	230297
1992-1993	172743	2007-2008	249973
1993-1994	176892	2008-2009	268738
1994-1995	193528	2009-2010	297247

Kaynak: (Akyürek, 2005, s. 182; <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-uzun-sureli-kur-an-kurslari-131.aspx>)

Tablo 17'ye göre, 1980-1981 öğretim yılından itibaren Kur'an kurslarındaki öğrenci sayılarında bazı yıllarda düşüş görülürken de bu sayı genel olarak her yıl bir önceki yıla göre artmaktadır. 1996-1997 öğretim yılında ise Kur'an kurslarındaki öğrenci sayısı en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde kurslara kayıtlı öğrenci sayısı 177.120 iken 28 Şubat kararları ile birlikte sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilmesinin sonucu olarak 1997-1998 öğretim yılında 155.210'a gerilemiştir. Bu gerileme 2001-2002 öğretim yılına kadar devam etmiş, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesiyle Kur'an kursunda öğrenim gören öğrenci sayıları da hızlı bir artış göstermiştir. 2010 yılına gelindiğinde öğrenci sayısının yaklaşık üç yüz bine ulaştığı görülmektedir. Yasal Kur'an kurslarının sayısı bu şekilde bir dağılım gösterirken yasal olmayan yani kaçak Kur'an kurslarının sayısı 1996'da dönemin DSP Adana milletvekili Tuncay Karaytuğ'un partisine sunduğu raporda "Türkiye'nin Kur'an Kursu Haritası"na

göre yaklaşık 6.500 civarındır. Bu kurslardan mezun olanların sayısı ise 130.000 kişidir (Cumhuriyet, 16.05.1997, s. 4). Yaz ve Akşam Kur'an kursları ile bilgiler tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18

Yaz ve Akşam Kur'an Kursları (1992-2003)

Yıllar	Kız	Erkek	Toplam
1992-1993	551055	649621	1200676
1993-1994	675988	702483	1378471
1994-1995	705567	685362	1390929
1995-1996	732117	771600	1503717
1996-1997	763206	791334	1554540
1997-1998	644107	807303	1451410
1998-1999	605437	703629	1309066
1999-2000	319122	381685	700807
2000-2001	352764	371100	723864
2001-2002	461898	550001	966899
2002-2003	523963	486822	1010785

Kaynak: (Öcal, 2004, s. 94)

Tablo 18'e göre, Yaz ve Akşam Kur'an Kursları'na giden öğrenci sayısı 1996-1997 öğretim yılında 1.554.540 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu yıldan 2002 yılına kadar ise çok büyük bir düşüş göstermiştir. 2001-2002 öğretim yılına gelindiğinde bu sayı kızlarda 763.206'dan 461.898'e düşmüştür. Erkeklerde ise 1996-1997 öğretim yılında 791.334 olan sayı, 2000-2001 öğretim yılında 371.100'e düşmüştür. Demek oluyor ki, sekiz yıllık kesintisiz eğitim sonrası Yaz ve Akşam Kur'an Kurslarına olan ilgide çok büyük bir azalma olmuştur. Ancak 2002 yılı itibariyle iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde bu sayı tekrar artmaya başlamıştır. Tablo 19'da 2002 sonrası Yaz Kur'an kursları öğrenci sayıları verilmiştir.

Tablo 19

2002-2009 Yılları Arası Yaz Kur'an Kursları Öğrenci Sayısı

Yıllar	Kız	Erkek	Toplam
2002	532963	486822	1019785
2003	571566	550215	1121781
2004	503148	503851	1006999
2005	670044	653400	1323444
2006	754475	728974	1483449
2007	726730	709438	1436168
2008	921926	879224	1801150
2009	967210	914427	1881637

Kaynak: (<http://www.diyamet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-yaz-kur-an-kurslari-150.aspx>)

Sekiz yıllık kesintisiz eğitimin ardından hazırlanan yönetmeliğin 15. maddesinin (b) bendi ile Kur'an kurslarına kayıt için ilköğretim 5. sınıfının bitirilmesi şartı getirilmiştir. 1999 yılında 22.06.1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'a yapılan bir ek madde (Kanun No: 4415) ile Kur'an kurslarına kayıt yaptırıp devam edebilmek için 8 yıllık ilköğretimi bitirme ön şartı getirilmiştir. Yaz tatillerinde kısa süreli kurslara devam edebilmek için ise, ilköğretim okullarının 5. sınıfını bitirmiş olmak ön şart olarak konulmuştur. (<http://www.diyamet.gov.tr/turkish/mevzuat/mevzuatkanunicerik.asp?id=1419>).

Günümüzde Kur'an kurslarının yönetimi Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapmak suretiyle Diyanet İşleri Başkanlığına aittir. Denetimi, Diyanet İşleri Başkanlığı müfettişleri, ilgili müftü ve müdürler ile murakıplar tarafından yapılmaktadır. Ayrıca 1789 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 17. ve 56. maddesine göre Milli Eğitim Bakanlığı müfettişleri ile 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa göre vali ve kaymakamlar tarafından denetlenmekte veya denetlenilmektedir (<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/20472.html>).

3.7. 28 Şubat Sonrası Okullaşma

3.7.1. İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretimde

4306 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çerçevesinde 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçilmeden önce ve geçildikten sonra okullaşma oranlarında önemli bir farklılık görülmektedir. Tablo 20’de 1994-1997 yılları arasında ilkokul, ortaokul, lise ve yükseköğretimde okullaşma oranları görülmektedir.

Tablo 20

Öğretim Yılı ve Eğitim (5 yıllık zorunlu eğitim) Seviyesine Göre Okullaşma Oranı

Öğretim Yılı	İlkokul	Ortaokul ve Dengi	Lise ve Dengi	Yükseköğretim
1994/’95	89,34	53,43	36,74	8,61
1995/’96	88,93	53,09	38,74	9,35
1996/’97	89,40	52,82	38,54	9,21

Kaynak: (MEB, 2006, s. 3)

Ayrıca 5 yıllık ilkokul eğitiminde okullaşma oranı 1994-1997 yılları arasında hemen hemen aynı seviyede seyretmektedir. Bu durum ortaokul, lise ve yükseköğretim okullaşma oranlarında benzer bir durum sergilemektedir. Ancak, bu durum sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulaması sonrası önemli bir değişiklik göstermiştir. Bu bağlamda Tablo 21’de 1997 yılı ve sonrasındaki okullaşma oranları görülmektedir.

Tablo 21

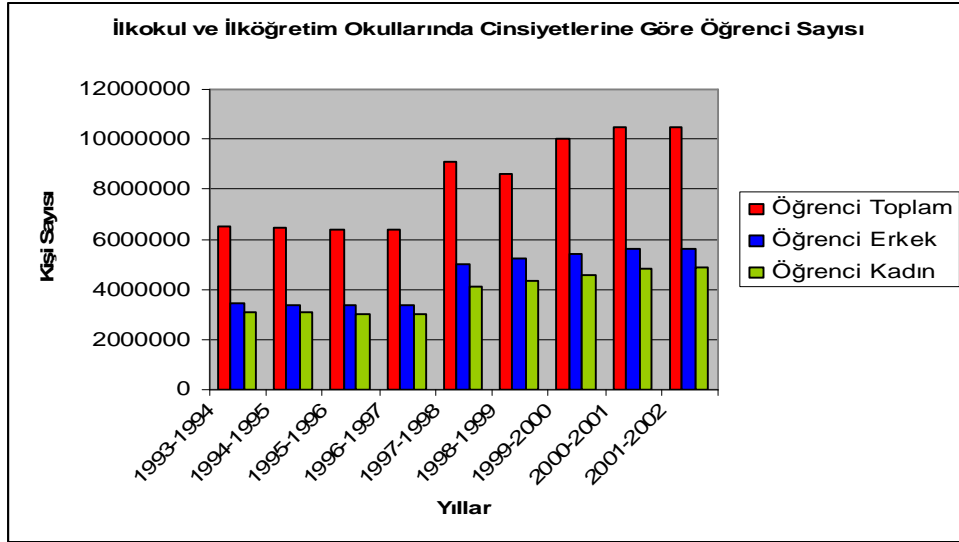
Öğretim Yılı ve Eğitim (8 yıllık zorunlu eğitim) Seviyesine Göre Okullaşma Oranı

Öğretim Yılı	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim
1997/’98	84,74	37,87	10,253
1998/’99	89,26	38,872	10,765
1999/’00	93,54	40,382	11,62
2000/’01	95,28	43,95	12,268
2001/’02	92,40	48,11	12,98

Kaynak: (MEB, 2006, s. 3)

Tablo 21’e göre; sekiz yıllık kesintisiz eğitim kararı sonrası okullaşma oranlarında önemli bir artış ortaya çıkmıştır. Bu artışın nedeni olarak; ilkokuldan sonra

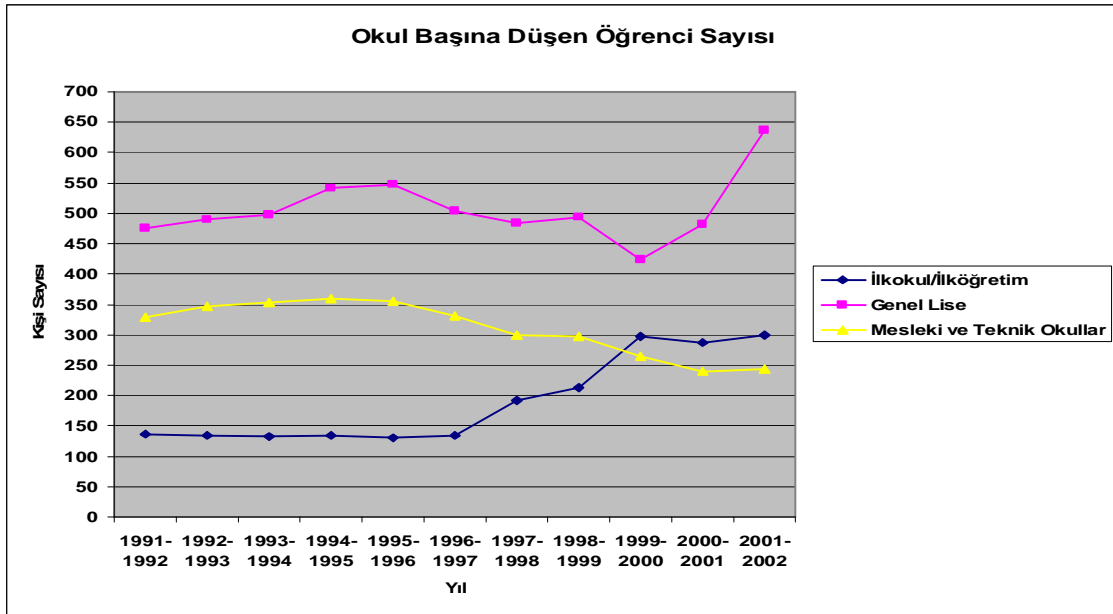
ortaokula devam etmeyen öğrencilerin ilköğretim eğitiminin beş yılın sonunda bitmeyip, sekiz yıla tamamlama olanağına sahip olmalarını görebiliriz. Bunda en önemli etki, beş yıllık ilköğretimden sonra ortaokula devam etmeyen kız öğrencilerin sistem içinde kalması önemli bir faktör olmuştur.

Şekil 2. İlkokul ve ilköğretim okullarında cinsiyetlerine göre öğrenci sayısı (TÜİK, 2008, s. 69).

Şekil 2’de yukarıda bahsedilen durumu görmemiz mümkündür. 1993-1994 öğretim yılından 1997-1998 öğretim yılına kadar kız öğrencilerin sayısı giderek azalmaktayken, 1997-1998 öğretim yılında bir önceki öğretim yılına göre yaklaşık 1 milyonluk büyük bir artış göze çarpmaktadır. Bu sayı, 1997-1998 öğretim yılından itibaren giderek artmıştır. Karadayı’nın da belirttiği gibi, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim kız öğrencilere gerek okullaşma gerekse de yönelecekleri alanlar ve ileride seçecekleri meslekler ile alacakları statüler bakımından önemli avantajlar getirmiştir (Karadayı, 2000, ss. 179-180).

Erkek öğrencilerin durumuna baktığımızda, 1993-1994 öğretim yılından 1996-1997 öğretim yılına kadar azalma olurken, 1996-1997 öğretim yılında küçük bir artış olmuş ve sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilen 1997-1998 öğretim yılında bir önceki yıla göre erkek öğrencilerin sayısında yaklaşık 2 milyonluk bir artış gözlenmiştir. Bu durum okul başına düşen öğrenci sayısını da önemli derecede etkilemiştir. Şekil 3’te bu durumu görebiliriz.

Şekil 3. 1991-2001 yılları arasında okul başına düşen öğrenci sayısı (TÜİK, 2008, s. 79)

Şekil 3'ü incelediğimizde, okul başına düşen öğrenci sayısı, 1991-1997 eğitim-öğretim yılları arasında çok fazla değişkenlik göstermezken, 1997-1998 eğitim-öğretim yılında bir önceki yıla göre büyük bir sıçrama ortaya çıkmıştır. Bu sayı, sonraki yıllarda genel olarak artış göstermeye devam etmiştir. Bunun önemli nedeni eğitim-öğretime olan talebin artmasıdır.

3.7.2. Mesleki ve Teknik Okullarda

28 Şubat kararları sonrası İmam Hatiplerin ve diğer meslek liselerinin orta kısımlarının kapatılmasının ardından meslek liselerinin öğrenci sayısında değişimler yaşanmıştır. Bu değişimin yaşanmasında 4702 sayılı Mesleki Eğitim Kanununun önemli bir etkisi vardır.

2547 sayılı Yükseköğretim Yasası, 3308 sayılı Çıracılık ve Mesleki Eğitim Yasası, 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'nın teşkilat ve görevleri hakkında yasa, 4306 sayılı sekiz yıllık eğitim yasa ile 3418 sayılı yasa da değişiklik yapan çerçeve niteliğindeki 29 Haziran 2001 tarihli 4702 sayılı yasa ile Mesleki ve Teknik Eğitim bölgelerinin oluşturulması planlanmıştır. 2547 sayılı yasa da yapılan düzenlemelerde en göze çarpan hususlar aşağıda açıklanmıştır.

- Mesleki ve Teknik ortaöğretimi bitiren öğrenciler, istedikleri takdirde bitirdikleri programın devamı niteliğinde veya en yakın programların uygulandığı Meslek Yüksek okullarına sınavsız olarak devam edebilecekler,
- Meslek Yüksek okullarından başarıyla mezun olan öğrenciler, kendi alanlarındaki lisans programlarına dikey geçiş yapabileceklerdir.

Bu doğrultuda mesleki ve teknik eğitime özendirme amacıyla Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgeleri kurulmuştur. Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgelerinin işlevleri şu şekildedir:

- Mesleki ve Teknik eğitime ilgi ve istek artıracak ve bu alanda okullaşma oranını yükseltmek amacıyla mesleki ve teknik ortaöğretim kurumu öğrencilerinin, bitirdikleri programın devamı niteliğinde veya buna en yakın programların uygulandığı öncelikle kendi bölgelerindeki veya bölgesi dışındaki meslek yüksek okullarına sınavsız olarak geçiş yapmalarını sağlamak
- Mesleki ve Teknik ortaöğretim kurumu mezunu olup, meslek yüksek okulunu bitirenlerin %10'undan az olmamak üzere, kendi alanlarındaki lisans programlarına ayrılacak kontenjanlara dikey geçiş yapabilmelerini sağlamak,
- Mesleki ve Teknik ortaöğretim kurumlarının herhangi birini bitirenlerin Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgeleri kapsamı dışındaki Yükseköğretim programlarına gitmek istemeleri halinde üniversiteye giriş sınavlarına başvurabilmelerini sağlamak (MEB, 2001, s. 104-105).

Bu uygulamalarla üniversitelere sınavsız geçişin önü açılmış, öğrenciler mesleki ve teknik eğitime teşvik edilmiştir. 1990-2000 yılları arasında Mesleki ve Teknik okullarda öğrenim gören öğrenci sayılarının dağılımı Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22

Mesleki ve Teknik Okullarda Toplam Öğrenci Sayısı (1990-2000)

Öğretim Yılı	Toplam Öğrenci
1990/'91	900.205
1991/'92	977.010
1992/'93	752.711
1993/'94	809.051
1994/'95	894.738
1995/'96	961.727
1996/'97	980.203
1997/'98	963.774
1998/'99	998.071
1999/'2000	916.438

Kaynak: (TÜİK, 2008, s. 75)

Tablo 22'ye göre, Mesleki ve Teknik okullardaki toplam öğrenci sayısı 1992-1993 öğretim yılından 1997-1998 öğretim yılına kadar artış gösterirken, bu öğretim yılında ve 1999-2000 öğretim yılında düşüş göstermiş, ancak Tablo 23'ten anlaşılacağı gibi, 2000-2001 öğretim yılından itibaren öğrenci sayısında sürekli bir artış olmuştur.

Tablo 23

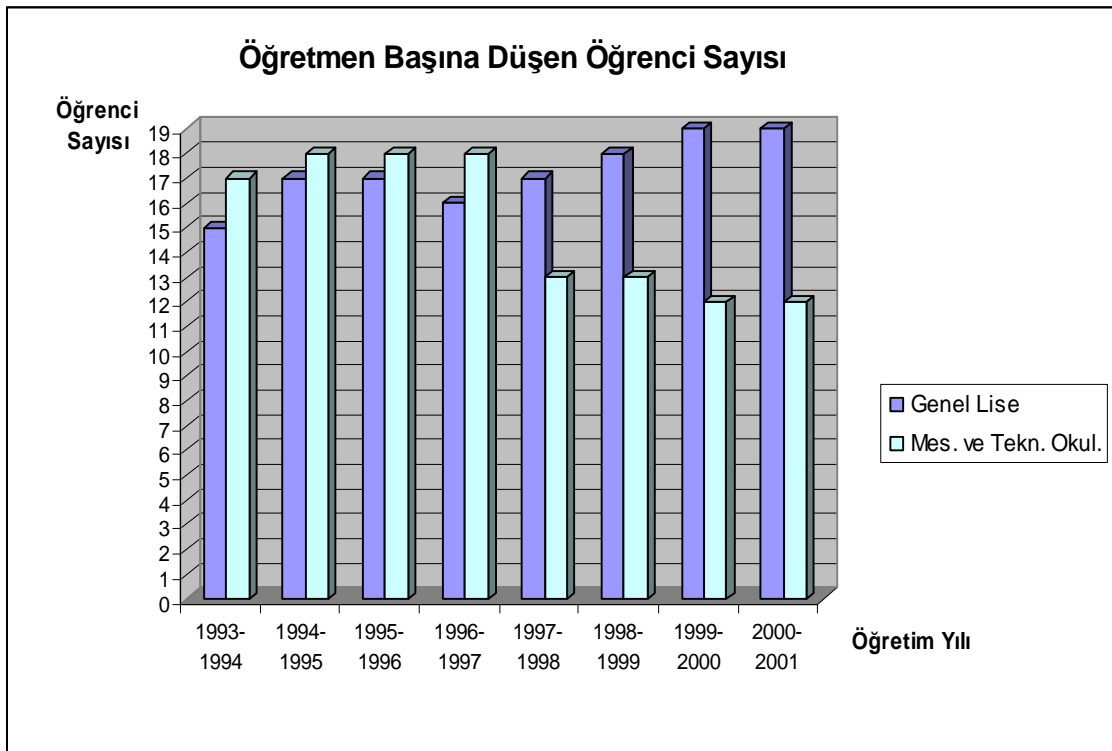
Mesleki ve Teknik Liselerde Öğrenci Sayısı (2001-2008)

Öğretim Yılı	Toplam Öğrenci
2000/'01	875.238
2001/'02	906.456
2002/'03	985.575
2003/'04	1.050.394
2004/'05	1.102.394
2005/'06	1.182.637
2006/'07	1.244.499
2007/'08	1.264.870
2008/'09	1.565.264
2009/'10	1.819.448

Kaynak: (MEB, 2009, s. 11; MEB, 2011, s. 73).

Tablo 23'te dikkati çeken önemli bir durum; 2008-2009 öğretim yılı sonrası Meslek liselerindeki artışın yüksek olmasıdır. Her yıl düşük bir miktarda artış gösteren öğrenci sayısı 2009'da Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) aldığı tüm liselere eşit katsayı kararı ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. AKP'nin iktidara gelmesiyle özellikle İmam Hatip liselerine olan ilgi her geçen yıl artmıştır. Bu oran mesleki ve teknik öğretime giden öğrenci sayısı içerisinde kendini göstermiştir.

Sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilen 1997 yılında İmam Hatiplerin sayısı 396 binden 192 bine gerilemişti. Ancak katsayı kararının ardından İmam Hatip Liselerindeki öğrenci sayısı 28 Şubat sürecinden sonra 2009-2010 öğretim yılında 198.581 kişi ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır (MEB, 2010, s. 73). Bu sayı 2010-2011 öğretim yılında 235.639'a yükselmiştir (MEB, 2011, s. 88).

Şekil 4. 1993-2001 yılları arasında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (TÜİK, 2008, s. 81).

Şekil 4'e göre; 1993-1994 öğretim yılından 1996-1997 öğretim yılına kadar Mesleki ve Teknik okullarında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 17-18 olarak seyrederken, 1997-1998 öğretim yılına gelindiğinde öğretmen başına düşen öğrenci

sayısı 13'e düşmüştür. Genel liselerdeki artışa baktığımızda, 1994-1995 öğretim yılında öğretmen başına düşen öğrenci sayısında bir önceki yıla göre artış görülmesine rağmen, bu öğretim yılından 1997-1998 öğretim yılına kadar artış görülmemiş, ancak 1997-1998 öğretim yılında bir artış gerçekleşmiş ve Genel liselerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 17 olmuştur. Bu bilgiler ışığında, 1997-1998 eğitim-öğretim yılı itibarıyla genel liselere olan talep ve yönelimin arttığı söylenebilir.

3.7.3. İmam Hatiplerde

İmam Hatip okullarındaki öğrenci sayıları 1990'lı yıllara gelindiğinde artık 300-400 binlerle ifade edilir oldu. Gerek öğrenci sayısı gerek okul sayısı her sene artış gösterdi ve 1996 yılında öğrenci sayısı en yüksek seviyesine ulaşarak 418.775'e, okul sayısı ise 1003'e erişti. Bu durum Tablo 24'de gösterilmiştir.

Tablo 24

İmam-Hatip Okullarında Sayısal Gelişmeler (1991-1998)

Yıllar	Orta kısım		Lise kısmı		Toplam
	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğrenci Sayısı
1991-1992	406	229,570	390	117,706	347,276
1992-1993	416	258,405	391	137,490	395,895
1993-1994	446	283,601	394	162,828	446,429
1994-1995	448	303,171	397	172,996	476,175
1995-1996	561	407,699	402	185,110	492,809
1996-1997	601	418,775	402	192,727	511,502
1997-1998	605	178,046	402	178,046	178,046

Kaynak: (MEB, 2010).

1997 yılından sonra İmam Hatip okulları ile ilgili olarak öğrenci ve okul sayısında yaşanan gelişmeler Tablo 25'te sunulmuştur.

Tablo 25

İmam Hatip Okullarının 1997-2010 Yılları Arası Öğrenci ve Okul Sayısı

Dönem	Öğrenci Sayısı	Okul Sayısı
1997-1998	396.677	604
1998-1999	192.786	612
1999-2000	134.224	504
2000-2001	91.620	500
2001-2002	77.389	458
2002-2003	71.100	450
2003-2004	90.606	452
2004-2005	96.851	452
2005-2006	108.064	453
2006-2007	120.668	455
2007-2008	129.274	456
2008-2009	143.637	458
2009-2010	198.581	465

Kaynak: (MEB, 2010).

28 Şubat kararlarının ardından sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilmesiyle, İmam Hatiplere olan ilgi azalarak bu okullardaki öğrenci sayısı 1997 yılından 2002'ye kadar büyük bir gerileme sürecine girmişti. Ancak Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesiyle bu okullara kaydolun öğrenci sayısı her sene arttı. Tablo 25'e göre 2002 yılından bu yana her sene 15-20' binlik artış gösteren öğrenci sayısı 2009-2010 öğretim yılında bir önceki yıla göre yaklaşık 55 binlik artış göstermiştir. Böylece İmam Hatip okullarındaki öğrenci sayısı 28 Şubat'tan sonra 198.581'le tarihin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu artışın temelinde YÖK'ün okulların kayıt dönemine denk gelen 2009 yılının Temmuz ayında eşit katsayı kararı olmuştur (<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&Date=&ArticleID=983444>). Bununla birlikte dikkati çeken bir konu, meslek liselerine giden öğrenci sayısındaki artıştır.

MEB istatistiklerine göre, 2008-2009 öğretim yılında meslek liselerindeki öğrenci sayısı 1.565.264 iken, YÖK'ün katsayı kararını aldığı 2009 yılında yaklaşık 300.000 artarak 1.819.448'e ulaşmış (MEB, 2010) ancak YÖK'ün katsayı kararı Danıştay 8. dairesi tarafından iptal edilmiştir.

3.8. İlköğretim Programı ve Ders Çizelgelerindeki Değişmeler

Sekiz Yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim ile ilköğretim okullarında yer alan dersler ve bunların süreleri, öğretim programları ve ders kitapları yeniden düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, 1998-1999 öğretim yılında;

- 1.,2. ve 3. sınıflara “Bireysel ve Toplu Etkinlikler”
- 5. sınıflara Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca)
- 8. sınıflara “Trafik ve İlk Yardım”
- 8. sınıflara “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi
- 4-8. sınıflara seçmeli dersler uygulamaya konulmuştur.

Ayrıca, 6. ve 7. sınıflarda “Milli Tarih” ve “Milli Coğrafya” dersleri “Sosyal Bilgiler” dersi adı altında birleştirilmiştir (MEB, 2000, s. 43-44).

Ders programlarına baktığımızda ise şu değişmeler gerçekleşmiştir:

1998-1999 öğretim yılında;

- 1-3. sınıf Hayat Bilgisi
- 1-8. sınıf Türkçe Eğitimi Yazı
- 4-7. sınıf Sosyal Bilgiler
- 5. sınıf Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca)
- 8. sınıf Trafik ve İlk Yardım
- 8. sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi
- 4-8. sınıf seçmeli dersler (II. Yabancı Dil, Bilgisayar, Güzel Konuşma ve Yazma, Drama, Tarım, Turizm ve Yerel El Sanatları)

1999-2000 öğretim yılında;

- 4.-8. sınıf Yabancı Dil (İtalyanca)
- 6.-8. sınıf ikinci Yabancı Dil (Almanca)

2000-2001 öğretim yılında;

- 4.-8. sınıf Fen Bilgisi
- 4-8. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders programları uygulamaya konulmuştur.

Ayrıca, 2000-2001 öğretim yılında;

- Belirli koşulları taşıyan okul öncesi öğretim kurumları ile ilköğretim okullarında yabancı dil eğitime istekli 5 ve 6 yaş grubundaki çocuklar ile ilköğretim okulları 1., 2. ve 3. sınıflarındaki öğrencilerin yabancı dil öğretim etkinliklerinde bulunmaları ve ilköğretim okullarının 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin Fen Bilgisi dersi ve laboratuvar çalışmalarını yabancı dil destekli yapabilmeleri hususu kabul edilerek, uygulamaya konulmuştur.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi programlarının geliştirilmesi çalışmaları, bir sistem bütünlüğü içinde ele alınmıştır (MEB, 2000, s. 45).

4306 sayılı kanunla ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının yeniden geliştirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda, ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri yeniden ele alınmış, Talim Terbiye Kurulu ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün çalışmaları sonucu yeni program geliştirilmiş ve bu program 2000-2001 yılından itibaren uygulamaya konulmuştur (Gündüz, 2008, s. 50). Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı, 2004 yılından başlayarak ilköğretim ve ortaöğretimdeki bütün derslerin öğretim programlarını yeni bir anlayışla yenilemiştir. Bu çerçevede hazırlanan programların; sorgulayan, eleştirel düşünen, öğrenci merkezli, öğrenmeyi öğreten, kişilikli ve kimlikli bireyler yetiştiren, demokratik ve sivil toplum oluşturması, kalkınmayı ve ileri ülkelerle yarışmayı ön plana çıkarması öngörülmüştür (Bulut, 2009, s. 723).

3.9. 28 Şubat Sonrası Üniversiteye Giriş Sistemi ve Üniversiteler

3.9.1. Katsayı Uygulaması

1999 yılından itibaren üniversiteye giriş sisteminde YÖK tarafından birtakım değişiklikler getirilmiştir. Bu değişiklikler yeni bir sistem ve model olarak uygulamaya konulmuştur. 1999 sonrasında uygulanmaya başlanan yeni sistem aşağıda açıklanmıştır:

- Birinci değişiklik, iki basamaklı olarak yürütölen sınav sistemi yerine tek basamaklı sınav durumunun getirilmesi ve yüksek öğretim kurumlarına temel kavram ve ilkelerle düşünme becerilerini yoklayarak (ÖSS benzeri testlerle) öğrencilerin puanlarını belirleme iddiası
- İkinci değişiklik, sisteme uzun zamandır katkıda bulunan Ortaöğretim Başarı Puanının (OÖBP) ağrılıklandırılması. Öğrencilerin diploma notlarının yanı sıra, geldikleri ortaöğretim kurumlarının ÖSS'deki puanlarının da göz önünde tutulması ve bu iki ölçü ağrılıklandırılarak Ağrıklı Ortaöğretim Başarı Puanı (AOBP) olarak seçme ve yerleştirmeye esas puanlara eklenmesi.
- Üçüncü değişiklik, daha önce meslek liselerinden gelen öğrencilere kendi alanlarıyla ilgili yükseköğretim programı tercihlerine yansıtılan ek katsayı uygulamasının, lise alan/kolları için de yaygınlaştırılması. Hangi tür liseden gelirse gelsin kendi alanının devamı sayılabilecek programları isteyen adaylara yerleştirmelerinde belli avantajlar sağlanması. Kendi alanının devamı olmayan programa yerleşmelerinin ise özendirilmemesi, dezavantaj öngörülmesi.
- Dördüncü değişiklik, adayların daha gerçekçi tercih yapmalarını sağlamak için tercihlerini, sınav sonuçları ellerine ulaştıktan sonra yapmalarının sağlanması.
- Beşinci değişiklik, dille ilgili Yüksek Öğretim Programlarına ÖSS ve Dil sınavları ile öğrenci alınması ve dil sınavının ayrı bir tarihte uygulanması kararları benimsenmiştir (DPT, 2000, s. 61). Bu kararlarla özellikle İmam Hatip Liseleri mezunlarının kendi alanları dışında başka alanlara (hukuk, uluslar arası ilişkiler, siyasal vb.) girmelerinin önüne geçilmiştir.

YÖK, 21 Temmuz 2009 tarihinde farklı katsayı uygulamasının kaldırılmasına karar vermiş ve üniversiteye giriş sistemi iki aşamalı sınava çıkmıştı. Karara karşı İstanbul Barosu Başkanlığı, Danıştay 8. Dairesine dava açtı. Dava sonucu, YÖK kararının katsayıya ilişkin maddelerinin yürütmesini durdurdu. YÖK karara itiraz etmiş olsa da, karar Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunda onaylandı. Bunun üzerine, YÖK 17 Aralık 2009 tarihinde, yeni katsayıları alan içi 0,15; alan dışı 0,13 olarak belirledi. Bu karar aleyhine de, yine İstanbul Barosu Başkanlığı ve bir Anadolu Öğretmen Lisesi

son sınıf öğrencisi tarafından Danıştay 8. Dairesinde dava açtı. İstanbul Barosu Başkanlığı, Danıştay'ın yürütmeyi durdurma kararının gereğinin yerine getirilmediğini; öğrenci ise kararlar rakiplerinin artması nedeniyle mağdur durumda kaldığını gerekçe gösterdi. Danıştay, bunun üzerine YÖK'ün son kararının da katsayı ile ilgili maddelerinin yürütmesini durdurdu. 15 Şubat 2010 itibarıyla YÖK bu karara da itiraz etmiştir. Ancak karar, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunda yine onaylanmıştır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya YÖK'ten katsayıdaki yeni düzenlemelerle ilgili belgeleri istedi. YÖK, 17 Mart 2010 tarihinde, katsayıya ilişkin vermiş olduğu her iki kararının da (21 Temmuz 2009 ve 17 Aralık 2009 tarihli kararları) Danıştay tarafından yürütmesinin durdurulması üzerine, yeni bir karar aldı. Buna göre yeni katsayılar alan dahilindeki tercihlerde 0,15; alan dışı tercihlerde 0,12 yapılmak üzere, iki katsayı arasındaki fark biraz açıldı. YÖK'ün bu son kararına da, bir Anadolu öğretmen lisesi son sınıf öğrencisi tarafından Danıştay 8. Dairesinde yürütmenin durdurulması istemiyle dava açıldı. Ancak, Daire bu itiraz talebini de reddetti (TOBB, 2010).

3.10. Yüksek Öğretimde Diğer Gelişmeler

3.10.1. Eğitim Fakültesinde Yeniden Yapılanma ve Öğretmen Yetiştirme

4306 sayılı kanunla uygulamaya giren 8 yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretimin getirdiği öğretmen ihtiyacı da göz önünde bulundurularak, ilk ve ortaöğretimde kısa ve uzun vadede ihtiyaç duyulan öğretmenlerin yetiştirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu başkanlığının işbirliğinde öğretmen yetiştirme programları yeniden düzenlenmiştir (Türk, 1999, s. 39-40). Bu doğrultuda YÖK 1998 yılında eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması projesini uygulamaya başlamış ve öğretmen yetiştirme sistemi yeniden düzenlenmiştir. YÖK, eğitim fakültelerindeki yeniden yapılanma süreciyle oluşturmaya başladığı yeni öğretmen yetiştirme sisteminde, Fen-Edebiyat fakültelerinden mezun olanların, görecekları bir buçuk yıllık bir yüksek lisans öğreniminden sonra, yalnız liselerde istihdam edilmelerini karara bağlamıştır. Bununla birlikte, ilköğretimin tüm sınıf ve branş öğretmenlerini yetiştirmek üzere, yeni açılan ilköğretim bölümünün çatısı altında, okul öncesi öğretmenliği, sınıf öğretmenliği, sosyal bilgiler öğretmenliği ve matematik öğretmenliği programları açılmıştır. Ayrıca, liselere öğretmen yetiştiren Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği programından başka, bir de Türkçe Eğitimi bölümünde bir Türkçe Öğretmenliği programı açılmıştır. Böylece,

1978'den beri ilk kez, ilköğretimin ikinci kademesi için öğretmen yetiştirilmeye başlanmıştır ki, bu ilköğretimde niteliğin artırılması yolunda önemli bir adımdır (Öztürk, 2001, ss. 256-257). Bunların dışında YÖK aşağıda açıklanan uygulamaları da hayata geçirmiştir.

- İlköğretim okullarında görev alacak öğretmenleri yetiştirirken yan alan uygulamasını etkin bir şekilde işletmek amacıyla;
 - Sınıf Öğretmenliği 1-5. sınıf programında Müzik, Resim, Beden Eğitimi ve Bilgisayar'ın yan alan olarak seçilmesi,
 - İlköğretim dal öğretmenliği 6-8. sınıf programlarında en az bir yan alan seçme olanağının yanı sıra; Müzik, Resim, Beden Eğitimi ve Bilgisayar yan alanlarından birinin ikinci bir yan alan olarak seçilmesi,
- Öğretmen adaylarının, uygulama aşamasından önce okulu daha yakından tanyabilmeleri amacıyla "Okul Deneyimi" adı altında ek bir uygulama programının başlatılması,
- Öğretmenlik formasyonu programında mevcut derslerden farklı olarak öğretmenin sınıf içi etkililiğini artıracak Sınıf Yönetimi, İletişim, Motivasyon, Öğrenme gibi konulara yer verilmesi,
- Okul Öncesi, Sınıf, İngilizce dallarındaki öğretmen ihtiyacını ivedilikle karşılamak amacıyla;
 - Okul Öncesi Öğretmenliği dalında 29 kredilik,
 - Sınıf Öğretmenliği dalında 33 kredilik,
 - İngilizce Öğretmenliği 31 kredilik sertifika programı düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (Türk, 1999, s. 40-41).

YÖK'ün bu olumlu kararlarına karşılık birtakım olumsuz kararları da ortaya çıkmıştır. Akyüz bunları aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

- *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinin öğrenci alıp lisans düzeyinde, 1965'ten beri yapageldiği gibi "Eğitim Bilimleri" öğretimi yapmasına son verilmiştir. Oysa ülkemizde 1848'lerden beri eğitimin bir bilim alanı olması için birçok eğitimci çaba harcamış ve nihayet 1965'te Eğitim Bilimleri Fakültesi kurularak "Eğitim Bilimleri" üniversite düzeyinde bir araştırma ve öğretim alanı haline getirilmişti.*

- *Ayrıca, 4 Kasım 1997'de tüm eğitim fakültelerinin programları da YÖK tarafından belirlenmiştir. Bu programlarda Türk Eğitim Tarihi dersi yer almamış, öğretmenlerimiz ve eğitimcilerimiz, 9 yıl boyunca üniversite öğrenimleri sırasında eğitimimizi tarihi derinliği içinde incelememişlerdir. (Akyüz, 2010, s. 446).*

BÖLÜM IV

İKTİDAR İLE MUHALEFET PARTİLERİNİN TUTUMU

4.1. 28 Şubat ve Siyasal Partiler

28 Şubat sürecinde eğitimle ilgili en büyük tartışmalar, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim ve imam hatiplerin orta kısımlarının kapatılması konusunda yaşanmıştır. Türk siyasi hayatı bu süreçte en kritik dönemlerinden birine girmiş, siyasal partiler ve temsilcilerinin kamuoyuna yansıyan demeçleri siyasi atmosferi sürekli gergin bir halde tutmuştur. Siyasal partilerin eğitim meselesinde bu denli sert ve keskin tutumlar takınması, eğitimin toplumsal kurumlar içerisinde ne kadar önemli bir yer tuttuğunun önemli bir göstergesi olmuştur. Çünkü eğitim Giddens'in (2005) da vurguladığı gibi büyük bir siyasi savaş alanıdır. Dolayısıyla eğitim her zaman farklı ideolojik eğilimlerin ve düşünce sistemlerinin ilgi alanı içerisinde olmuştur.

28 Şubat sürecinde gerek koalisyon partileri gerekse de muhalefet partileri bu ilgilerini yoğun bir şekilde siyasi alan içerisinde göstermişler ve bu doğrultuda toplum birçok meselede olduğu gibi “destekleyenler” ve desteklemeyenler” olmak üzere ikiye bölünmüştür. Bu bölünme, kimi zaman kamuoyu açıklamalarıyla kimi zaman da çeşitli gösteri ve mitinglerle kendisini göstermiştir. Basın da gelişmeler karşısında bu meseleleri sürekli gündemde tutmuş ve bunlara kayıtsız kalmamıştır.

4.1.1. İktidar ve Muhalefet Partilerinin Tutumu

28 Şubat sürecinde sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim ve imam hatiplerin orta kısımlarının kapatılması konusunda hükümet ortakları arasında kimi zaman ittifaklar olurken kimi zaman da ayrılıklar yaşanmıştır. 28 Haziran 1996-30 Haziran 1997 tarihleri arasında görev yapan, Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi koalisyonunun oluşturduğu hükümet bu zor meseleler karşısında tutarlı bir görüş ortaya koyamamış, zaman zaman söylem değiştirmek durumunda kalmışlardır.

Refah Partisi sekiz yıllık kesintisiz eğitim için 5+3 formülünü öne sürerken İmam Hatiplerin kapatılmasına ise karşı çıkıyordu. Dönemin Refah Partili Devlet Bakanı Abdullah Gül bu doğrultuda; “*Bana sorarsanız zorunlu eğitim 11 yıl olsun*

isterim. Ama bu kesintisiz değil, (beş, üç, üç) biçiminde olması gerekir. Aksi halde sadece İmam Hatip okulları değil, tüm meslek okullarını ilkokulla birleştirmek gerekir ki, bu da bütün okullar için sorun yaratır” şeklinde beyanda bulunuyordu (Milliyet, 17 Mart 1997, s. 14).

Tansu Çiller liderliğindeki DYP ilk başlarda sekiz yıllık kesintisiz eğitim konusunda net bir tavır takınarak bu kararın uygulanmasını istiyordu. Hatta bu konu manşetlere “*RP-DYP, 8 Yıl Savaşı*” olarak çıkmıştı (Hürriyet, 10 Mayıs 1997, s. 27). Milli Eğitim Bakanı Mehmet Sağlam’ın DYP adına hazırladığı 8 yıllık eğitim raporuna karşılık RP Erzurum milletvekili Doç. Dr. Ömer Özyılmaz kesintili eğitim modelini hazırlamıştı. Özyılmaz’ın raporunda kesintisiz eğitimle ilgili aşağıdaki ifadeler geçmekteydi:

“Devlet ilköğretimin ardından çocuğun önüne, lise ve İmam Hatipler de dahil olmak üzere meslek liseleri, çıraklık eğitim merkezleri ve Kur’an Kursları seçenekleri koyup, aradan çekilecek. Çocuğun, bu konudaki seçimi ise kendisinin yanı sıra anne ve babası ile okuldaki rehber öğretmenine bırakılacak. Böylece anne ve babanın hisleriyle, öğretmenin bilimsel yaklaşımı çocuk için en iyi seçeneğe yönelmesini sağlayacak.” (Hürriyet, 10 Nisan 1997, s. 27).

Raporun MGK için de DYP için de kabul edilmesi mümkün değildir. Zaten öyle de oldu ve kabul görmedi. Hem o yaştaki bir çocuğun anne-babasının görüşü ile öğretmenin görüşü arasında seçim yapmak durumunda bırakılması bilimsel olarak da kabul edilemeyecek bir durum olarak nitelenebilir. Ancak Özyılmaz, bunun tam tersine kesintisiz eğitimin bilime aykırı olduğunu ifade ederek; “*Allah korusun kesintisiz eğitime geçilirse üniversite önlerinde bekleyen gençleri sayısı daha da artar*” demiştir. Ayrıca, küçük ve büyük çocuklar aynı çatı altında toplandığında çocuklarda kişilik kayması olacağını iddia etmekteydi.

Bülent Ecevit’in başkanlığındaki DSP ise bu iki mesele karşısında sessiz kalıyordu. Ecevit bu konu ile ilgili olarak, “*Sessiz kalıyorsam bilerek yapıyorum, MGK’nın muhatabı hükümettir*” (Cumhuriyet, 2 Nisan 1997, s. 3) demiş ve net bir yorum yapmaktan kaçınmıştı. TBMM Milli Eğitim Komisyonunun DSP’li üyelerinden Tuncay Karaytuğ ise daha net bir tutum sergilemişti. Karaytuğ; “*Seçmeli ders*

manevrasıyla bugün sayıları yüzlerle anılan İmam Hatipler, binlerle ifade edilmeye başlanacak, seçmeli ders almayan öğrenciler gâvur ilan edilecek” demiştir (Cumhuriyet, 2 Nisan 1997, s. 3).

Sonrasında Ecevit liderliğindeki DSP de kesintisiz eğitimden yana olduklarını açıklayan bir rapor yayınlamak zorunda kaldı. Bu doğrultuda Ecevit, raporda eğitimde birlik ilkesini özenle göz önünde tuttıklarını, laik, demokratik rejimiyle din eğitiminin bağdaşması için de gerekli özeni gösterdiklerini söylüyordu. Ayrıca, seçmeli Arapça ve Kur’an derslerine de karşı çıkarak, 8 yıldan sonra bazı liselerde hazırlık sınıfı konulup, öğrencilerin istedikleri mesleğe yönlendirilebileceğini ifade ediyordu (Hürriyet, 10 Nisan 1997, s. 21).

ANAP lideri Mesut Yılmaz bu çetin konularda temkinli davranılması gerektiğini vurguladığı konuşmasında *“Türkiye’de bu meseleleri kavga ile çözmeye çalışırsanız ülkeye en büyük kötülüğü yaparsınız. Belki de iç savaşa sürüklersiniz”* diyerek durumun ciddiyetini belirtmişti.

DSP’li TBMM başkanvekili Uluç Gürkan da, temel eğitimde Arapça ve Kur’an derslerinin seçmeli olarak okutulması önerilerine karşı çıkarken *“Kur’an-ı Kerim’in insanlara bilmediği bir dilden ezberletilmesi ve bunun dinin öğretilmesi olarak algılanması putperestliktir. Allah’a da, Arapça’dan başka bir dil bilmez anlayışıyla yaklaşmak, ayıptır, günahtır”* diyerek açık bir tavır ortaya koymuştu (Cumhuriyet, 20 Nisan 1997, s. 3).

İlk başlarda basına “İmam Hatip İttifakı” olarak yansıyan dinsel öğretim konusunda RP-DYP ve ANAP görüş birliği içerisindeydi. İmam Hatip okulları mezunlarının düzenlediği bir toplantıda RP, DYP ve ANAP milletvekilleri, dinsel öğretimin sürdürülmesi için mücadele edeceklerini vurgularken, bazı DYP’liler İmam Hatip liselerinin artırılmasını istemiş, ANAP milletvekilleri de İmam Hatip ortaokullarını kapatacak bir düzenlemenin TBMM’den geçmeyeceği görüşünü dile getirmişlerdi (Cumhuriyet, 2 Nisan 1997, s. 1). Ancak Çiller’in Erbakan’a *“Hükümetin devamını istiyorsanız kesintisiz eğitim projesi aynen uygulanmalı, bundan geri adım atamam”* dediği basına yansıdı. Bakanlar kurulunun 13 Mart’taki toplantısından önce Başbakan Erbakan’la Çiller arasında yapılan görüşmede, sekiz yıllık kesintisiz eğitim

konusu ele alınmayarak tartışma yaratacak bu konunun öncelikle ele alınmaması konusunda bir eğilim belirlendi ve Bakanlar Kurulu daha sonraki toplantısında kısa, orta ve uzun vadeli takvim belirleyerek, kararların uygulanmasını geciktirmeye çalıştı. Çiller; DYP, ANAP, DSP ve CHP tarafından TBMM'ye yasa önerisi verildiği gerekçesiyle temel eğitim konusunu kabinenin gündemine getirmede ve 1 Nisan günü İmam Hatip Mezunları derneği ve bazı dini vakıf yöneticileriyle görüşmesinde, “*Din eğitimine zarar vermeyeceğiz. Kur'an kursları ve İmam-Hatiplerle camiler kapatılmayacak. Herkesi rahatlatacak bir çözüm arıyoruz*” diyordu (Cumhuriyet, 24 Nisan 1997, s. 3). Ancak aynı Çiller bu kez MGK toplantısı öncesi başkentte iplerin iyice gerilmesine neden olan bir çıkış yaparak, “*Erbakan'a ya 8 yılı kabul edersiniz ya bu iş biter*” diyordu. (Milliyet, 26 Nisan 1997, s. 1). Doğru Yol Partisi genel başkan yardımcısı Hasan Ekinci de “*Sekiz yıllık kesintisiz eğitim ya olur ya da ortaklık bozulur. Halka döner görüyorsunuz olmuyor, der, çekiliriz*” diyordu (Milliyet, 29 Nisan 1997, s. 1).

Refah partisi bu konuda tutumunu devam ettirmiş ve parti teşkilatı olarak bu konu üzerine daha fazla gitmeye başlamıştı. Refah partisi il başkanları gruplar halinde Ankara'ya gelerek, İmam Hatiplerin kapatılmayacağını ve sekiz yıllık eğitimin kesintili olmalarını isteyen bir deklarasyon yayınladılar. Refah Partisinin o dönemki İstanbul Büyükşehir belediye başkanı Recep Tayyip Erdoğan da “*Paçanız sıkıyorsa millete gidelim*” diyerek karşı fikri savunanlara sert çıkıyordu (Milliyet, 5 Mayıs 1997, s. 1).

Doğru Yol Partisi ise bu konuda dönem dönem zikzaklı tavır sergilemeyi devam ettirmiştir. DYP lideri Çiller, katıldığı bir temel atma töreninde bir grup çarşafli ve sarıklı kişilerin tepkisiyle karşılaşınca “*İmam Hatipleri kimse kapatamaz. İmam Hatipler devletin okuludur*” demiştir (Milliyet, 7 Mayıs 1997, s. 19).

Sekiz yıllık kesintisiz eğitim ve imam hatipler meselesi nedeniyle Bakanlar Kurulu bir ayı aşkındır toplanamıyordu ve Erbakan, Bakanlar Kurulunu bir kez daha ertelemek zorunda kalıyordu. Bu meselelerde koalisyon ortağı Erbakan ve Refah Partisini suçlayan Çiller aşağıdaki açıklamayı yapmıştı:

“Bu ülkede din eğitiminde bir sıkıntı yok. İmam Hatip okullarında bir sıkıntı yok. Ama bu ülkede insanlarımızı birbirinin karşısına dikmemek lazım. Ha bakın şunu da söyleyeyim, biz mert insanlarız. Çünkü biz size burada neyi söylersek içeride de aynı şeyi söyleriz. Neyi imzalamışsak, hep birlikte imzaladığımız şeyin sonuna kadar da arkasında oluruz. Bir öyle bir böyle yok. Benim söylediklerime güvenin. Çünkü ben öyle zikzak çizmem. Ama okullarımızın içine siyaset sokmamak için okullarımıza sahip olalım. Eğer okullarımız, bir partinin gençlik kolları gibi algılanırsa –bunu ben söylemiyorum- toplum algılasa diyorum, o parti diyelim yüzde 20, 30 oy aldıysa, toplumun geriye kalan yüzde 70, 80’lik bölümü o okullara karşı çıkar. Buna izin vermeyin” (Cumhuriyet, 9 Mayıs 1997, s. 4).

Yeniden Doğuş Partisi lideri Hasan Celal Güzel, Türkiye’de fikirlerin, inançların ve demokrasinin susturulmak istendiğini öne sürerek, *“MGK, işleri bakanı, Milli Savunma Bakanı eğitimden ne anlar. MGK’nın hiçbir bağlayıcılığı yoktur. Bu ülkeyi MGK mı, hükümet mi yoksa meclis mi idare edecek? Hiçbir tank imanın önüne geçemez”* diyerek MGK’da alınan kararları sert bir dille eleştirmişti. Kesintisiz eğitimi savunan politikacıların rüyalarında tank gördüğünü iddia eden Güzel, *“Siz sahtekârsınız, dürüst değilsiniz, niyetiniz yalnız bunları kapatmak. Bu sistem ancak, faşist, komünist sistemlerde vardır. Türkiye, elli yıl öncesinin zulüm dönemine, şeflik dönemine götürülmeyecektir. İnkılâpları yapanlar şimdi yaşasa, bunları kaldırırlardı. Tıpkı evleriniz yıkılırken olduğu gibi, İmam Hatipler için de kapatılma söz konusu olursa, önünde yatın, içinde oturun”* diyerek ağır bir üslupla konuyu değerlendirmişti (Milliyet, 12 Mayıs 1997, s. 24).

Cumhuriyet gazetesi 10 Mayıs 1997 tarihinde “Refah Kışkırtıyor” şeklinde çok dikkat çekici bir manşet atmıştı. Haberin ayrıntısında; 8 yıllık konusunda İslamcı görsel ve yazılı basının açtığı kampanya toplumu germeye başladı (...) İbrahim Halil Çelik’in *“ülke kan gölüne döner”* ve Zeki Ergezen’in, *“Milletimiz emperyalizme hizmet etmemek için çocuklarını askere göndermiyor”* sözleri tepkiye yol açtı deniyordu (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1997, s. 1).

18 Haziran’da Erbakan’ın istifa etmesinin ardından Refah-Yol koalisyonu dağıldı ve 30 Haziran 1997-11 Ocak 1999 tarihleri arasında Mesut Yılmaz’ın

başbakanlığında Anavatan Partisi, Demokratik Sol Parti ve Demokrat Türkiye Partisi'nin oluşturduğu bir koalisyon hükümeti kuruldu.

28 Şubat'ta alınan kararların eğitimle ilgili olan 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim ve İmam Hatipler kararının bu hükümet döneminde kararlılıkla uygulanacağını mesajları verildi. Mesut Yılmaz, ANAP grubunda yaptığı konuşmada 8 yıllık temel eğitim tasarısını eleştirenlere sert çıkarak “*Ya bunu onaylayacaksınız ya da hükümetten çekileceğiz.*” diyordu (Milliyet, 24 Temmuz 1997, s. 1).

Büyük Birlik Partisi de sekiz yıllık kesintisiz temel eğitime karşı çıkmıştı. BBP Çorum Milletvekili Hasan Çağlayan, sekiz yıllık kesintisiz eğitimin Türkiye'yi 30 yıl geriye götürerek ülkede kaos yaratacağını ifade etmişti (Milliyet, 22 Temmuz 1997, s. 19).

Görüldüğü üzere 28 Şubat'ın eğitimle ilgili kararları iktidar ve muhalefet partileri arasında adeta söz düellosuna dönüştü. Bu durum basında çoğu zaman “sekiz yıl savaşları” ya da “İmam Hatip savaşları” olarak yer aldı. Fakat şu tespit açıkça ifade yapılabilir ki, eğitim konusunda hem iktidar hem de muhalefet partileri bir bütünlük sergileyememiş, kendi içlerinde benzerlikler bulundurmakla birlikte önemli derecede görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk devrimi, XX. Yüzyıla damgasını vurmuş ve tarihin seyrini değiştirmiştir. Türk devrimi, özgün devrimci modeliyle kalkınmak isteyen geri kalmış milletlere, liberalizm ve sosyalizm dışında üçüncü bir yol göstermiştir. Çağdaş ve devrimci temeller üzerine kurulmuş olan Türk devriminin iki safhası olduğunu söyleyebiliriz. İlki; Anadolu ihtilali olarak değerlendirebileceğimiz antiemperyalist Kurtuluş Savaşı, ikincisi ise çeyrek yüzyıldan daha kısa bir süre içerisinde gerçekleştirilen ulus-devlet inşasıdır.

Türk devrimi, dogmalarla düşünen-yönetilen bir toplumu, bilimi ve akli temel alan bir yapıya dönüştürme işlemiydi. Artık bilginin kaynağını dogmalar ya da ilahi altyapılar sağlamıyor, bilimsel akıl ve gerçeklikler sağlıyordu. XX. Yüzyılın başlarında gerçekleştirilen Türk devrimi işte bu doğrultuda yön buluyordu.

Türk devrimi ortaçağ zihniyetini tüm unsurlarıyla birlikte ortadan kaldırmak düşüncesindedir. Bunun için bireyin “kul” düşüncesi terk edilip düşünen, araştırıp-sorgulayan ve eleştirebilen bir “yurttaş” bilinci yerleştirilmeye çalışılmıştır. Çünkü amaç uygar dünyanın özelliklerini tüm gerekleriyle birlikte yerine getirmek ve “çağdaş uygarlıklar düzeyinin üzerine çıkmaktır”. Bunun için en önemli araç şüphesiz ki eğitimidir. Bu doğrultuda Atatürk döneminde eğitim alanında yaşanan devrim niteliğindeki gelişmeler, Atatürk döneminden sonra yerini, plansız ve siyasi ideolojilerin hesapları içine hapsedilmiş ve pratikte yetersiz birtakım uygulamalara bırakmıştır. Bunda en büyük nedenlerden biri alınan kararları kararlılıkla uygulayacak iktidarların olmaması olarak görebiliriz. Ülkenin geleceği gibi son derece hayati bir konu olan eğitime iktidarların kayıtsız kalması hatta kendi siyasal hedefleri doğrultusunda okulları parti gençlik kolları haline getirme çabaları eğitim sistemini plansız, hedefsiz ve niteliksiz bir hale getirmiştir.

1945 sonrası girilen soğuk savaş döneminin eğitim sistemini doğrudan etkilediğini söyleyebiliriz. İki kutuplu dünyada Amerika Birleşik Devletleri; Sovyet Birliği'nin yayılcı politikalarına karşı Türkiye'nin de içinde bulunduğu geniş bir coğrafyada Yeşil Kuşak projesi çerçevesinde genel olarak sağ iktidarları desteklemiş ve

bu hükümetler eğitim sistemlerini dinsel-muhafazakâr bir yapıya büründürmeye çalışmıştır. Ancak bu durumun Türk devriminin felsefesiyle taban tabana zıt olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Türk devrimi gerek düşünsel gerekse de eylemsel anlamda korumacı değil ilerlemeci bir forma sahiptir. Bu konuda Atatürk'ün görüşü çok açık:

“Tutuculuk mu? Asla! Sürekli değişim zorunluluğunda olan evrende bir şeyi korumak nasıl mümkün olur? Konservatörler (muhafazakârlar) o adamlar ki, nehrin suyunu ellerinde tutmak isterler. Onların parmaklarında bir parça çamurdan başka şey kalmaz. Tutucu değilim. Çünkü eskimiş ve kırılmış bir âlemi muhafaza edemem” (Atatürk, s. 601).

Atatürk'ün bu sözlerine rağmen, Atatürk'ten sonra iş başına gelen siyasi iktidarların tersi yönde politikaları devam etmiştir. Özellikle 12 Eylül'le birlikte dinsel uygulamalar, eğitim sisteminin içerisinde daha fazla yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda toplumun din adamı ihtiyacını karşılamak için kurulan İmam Hatip okulları amacından saptırılarak partilerin oy depoları olarak kullanılmaya çalışılmış ve her geçen gün sayılarının artması için çabalar sarf edilmiştir. Bununla da yetinilmeyip 1982 anayasasıyla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi okullarda zorunlu olarak okutulmaya başlanmıştır. Eğitim sisteminin niteliksel ve niceliksel birçok sorunu varken, din eğitiminin sürekli olarak ön planda tutulmaya çalışılması, siyasi iktidarların bu sorunların çözümü için sarf ettikleri çabadaki samimiyetlerini ortaya koyması açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Bu samimiyetsizlik ve güvensizlik toplumdaki günümüzde de var olan kutuplaşmanın nedenlerinden birini temsil etmektedir. Bu kutuplaşma sorunları hiçbir zaman çözmediği gibi bu sorunlara yenisini eklemiştir. Mevcut kutuplaşma hem devlet içerisinde hem de toplumda büyük bir bunalım yaratmıştır. 28 Şubat sürecini de Khun'un yaklaşımıyla açıklamak mümkündür. 28 Şubat sürecinde toplum kutuplara ayrılmış, kural dışılıklar artmaya başlamış ve devletin sivillerce mi askerlerce mi yönetildiği belli olmayan bir durumla karşı karşıya kalmıştır.

28 Şubat 1997'de gerçekleşen Milli Güvenlik Kurulu toplantısında alınan kararlar, Türkiye'nin siyasi ve toplumsal olarak tarihsel bir kırılma noktası olmuştur. Türkiye'nin gidişatını etkilemiş ve etkileri günümüzde de çeşitli şekillerde sürmektedir. 28 Şubat 1997'de gerçekleşen Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Türk Silahlı Kuvvetleri Refah-Yol hükümetinin biri dizi kararların altına imza atmasını büyük bir

kararlıkla sağlamış ve bu olay tarihe “post modern darbe” olarak geçmiştir. Kararların eğitimi ilgilendiren yönü gerçekten de Türk eğitim sistemi için büyük bir reform niteliği taşımaktadır. Kararlara baktığımızda eğitim sisteminin Türk devriminin temel ilkeleri ve felsefesi esas alınarak inşa edildiğini görebiliriz.

Sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilmesini ve başta İmam Hatipler olmak üzere meslek liselerinin orta kısımlarının kapatılması Türk eğitim sisteminde nitel ve nicel olarak büyük bir değişmeye neden olmuştur. Yirmi birinci yüzyıla girerken Türkiye'nin eğitim alanında aldığı bu kararlar, tüm tartışmalara rağmen Türk eğitim sisteminde dönüm noktasıdır. Sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçildikten sonra “Eğitimde Çağrı Yakalama 2000” projesi gibi çeşitli proje ve uygulamalar hayata geçirilmeye çalışılmıştır. “Eğitimde Çağrı Yakalama 2000” projesi ile ilköğretimde; yüzde yüz okullaşma oranına ulaşılması, birleştirilmiş sınıf uygulamasına aşamalı olarak son verilmesi, sınıf mevcutlarının 30'a indirilmesi, ikili öğretimden normal öğitime geçilmesi, ilköğretimde niteliğin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, okul ve derslik sayısının artırılması, taşınmalı ilköğretimin yaygınlaştırılması, yatılı ilköğretim bölge okulları ile pansiyonlu bölge okullarının yatılılık kapasitelerinin artırılması, yoksul öğrencilerin okul gereksinimlerinin karşılanması, politik hedef olarak ortaya konulmuştur. Böylece çağdaş eğitim zorunlu bir zorunluluğu olarak, okullarda çağdaş ölçütlere uygun fizik altyapının sağlanması ve araç gereçlerle donatılması planlanmıştır.

Eğitimde Çağrı Yakalama 2000 Projesine paralel olarak 4306 sayılı yasa dahilinde Temel Eğitim Programı (TEP) uygulamaya konulmuştur. Bu programla; Türkiye'de ilköğretimin yaygınlaştırılması, kalitesinin artırılması ve okulların toplumun öğrenme merkezi haline getirilmesi amaçlanmıştır. Programın toplam kaynak ihtiyacı 11,3 milyar dolar olarak hesaplanmış ve bu kaynak ihtiyacının büyük bir bölümünün öz kaynaklarla (özellikle 4306 sayılı yasa ile öngörülen eğitime katkı paylarından) finanse edilmesi planlanmış, programın bir bölümünün de dış kredilerle desteklenmiştir. Bu doğrultuda 1997 yılında 3 yıllık altyapı yatırım planlaması yapılmıştır. Bunun için gerekli olan kaynağın büyük oranda 4306 sayılı yasa gelirlerinden karşılanması öngörülmüş, ayrıca, 222 sayılı yasa gelirleri, Dünya Bankası İkraza, bağış ve yardımlar yoluyla oluşturulan kaynaklar da ilköğretim yatırımları için kullanılmıştır. Sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim uygulamasıyla 1997 Eylül'ünden itibaren “Eğitime Katkı Payı” çerçevesinde çeşitli vergilerle eğitime maddi olanaklar sağlanmıştır.

Sekiz yıllık kesintisiz eğitim kararı, finans kaynaklarının sağlanması ve eğitim projelerin uygulamaya konulması sonucunda, okullaşma oranlarında önemli değişimler meydana gelmiş, ilköğretimin yurt geneline yayılması sağlanmış, bu çerçevede Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) ve Pansiyonlu İlköğretim Bölge Okullarının (PİO) sayısında büyük artışlar meydana gelmiş ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması bakımından önemli bir mesafe kat edilmiştir.

28 Şubat kararlarının en çarpıcı olanlarından biri 2. maddede belirtilen, tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okulların devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığına devrinin sağlanması kararıydı. Bu kararlar ilgili önemli adımlar atılmışsa da kararın hayata geçirildiğini söylemek pek olanaklı değildir. Bunda en önemli etkenin kararı uygulayacak siyasi iradenin olmamasıdır diyebiliriz.

28 Şubat kararlarının en dikkat çekici olanlarından biri de, *“temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kur’an kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır”* maddesiydi. TSK, Kur’an kurslarının denetiminde önemli sıkıntılar görüyor ve kursların denetiminin Diyanet İşleri Başkanlığından alınıp Milli Eğitim Bakanlığına devredilmesini istiyordu. Bununla beraber kaçak Kur’an kursu sayısı gittikçe artmakta ve kursların tarikat ve bazı siyasal partilerle ilişkisi, ordunun bu konuya müdahale etme gerekçesini oluşturuyordu. Ordunun diğer bir müdahale gerekçesi de bu kursları siyasal İslam’ın beslediği kaynaklardan biri olarak görmesiydi. Gerçekten de zorunlu din ve ahlak öğretimiyle hedeflerine yeterince ulaşamayacağını gören cemaatler ve tarikatlar, hem resmi Kur’an kurslarına ele geçirmeye başlamış, hem de izinsiz Kur’an kursları açarak, buralara devletin sahip çıkmadığı, özellikle eğitim olanağı bulamamış yoksul çocuklarla doldurmuş ve onları dinci siyasal kültürle eğiterek geleceğin seçmen ve yöneticilerini yetiştirmeye başlamışlardır. Tüm bunların sonucunda 28 Şubat sonrasında sekiz yıllık kesintisiz eğitimin ardından hazırlanan yönetmeliğin 15. maddesinin (b) bendi ile Kur’an kurslarına kayıt için ilköğretimin 5. sınıfının bitirilmesi şartı getirilmiştir. 1999 yılında ise, 22.06.1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’a yapılan bir ek madde ile Kur’an Kurslarına kayıt yaptırıp devam edebilmek için 8 yıllık ilköğretimi bitirme ön şartı getirilmiştir. Yaz tatillerinde kısa

sürelili kurslara devam edebilmek için ise, ilköğretim okullarının 5. sınıfını bitirmiş olmak ön şart olarak konulmuştur. Kurslarının yönetimi ve denetimi de Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapmak suretiyle Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılmaya başlanmıştır.

28 Şubat kararlarının ardından sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilmesiyle, İmam Hatiplere olan ilgi azalmış ve bu okullardaki öğrenci sayısı 1997 yılından 2002'ye kadar büyük bir gerileme sürecine girmiştir. Ancak Adalet ve Kalkınma Partisinin 2002 yılında iktidara gelmesiyle bu okullara kaydolun öğrenci sayısı her geçen yıl yeniden artmaya başlamış, 2002 yılından itibaren her yıl düşük bir miktarda artış gösteren öğrenci sayısı 2009'da Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) aldığı tüm liselere eşit katsayı kararı ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Ancak bu karar Danıştay tarafından reddedilmiştir.

Sekiz yıllık kesintisiz eğitime geçilen 1997 yılında İmam Hatiplerin sayısı 396 binden 192 bine gerilemişti. Ancak katsayı kararının ardından İmam Hatip Liselerindeki öğrenci sayısı 28 Şubat sürecinden sonra 2009-2010 öğretim yılında 198.581 kişi ile en yüksek seviyeye ulaşmış, 2010-2011 öğretim yılında 235.639'a yükselmiştir. İmam Hatip Okulları dışındaki meslek liselerine giden öğrenci sayısındaki artış da dikkat çekicidir. MEB istatistiklerine göre, 2008-2009 öğretim yılında meslek liselerindeki öğrenci sayısı 1.565.264 iken, YÖK'ün katsayı kararını aldığı 2009 yılında yaklaşık 300.000 artarak 1.819.448'e ulaşmıştır.

4306 sayılı kanunla ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları yeniden düzenlenmiştir. Bu bağlamda, ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri yeniden ele alınmış, Talim Terbiye Kurulu ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün çalışmaları sonucu yeni program geliştirilmiş ve bu program 2000-2001 yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı, 2004 yılından başlayarak ilköğretim ve ortaöğretimdeki bütün derslerin öğretim programlarını yeni bir anlayışla yenilemiştir.

28 Şubat sürecinde, öğretmen yetiştirme programları da sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretimin getirdiği öğretmen ihtiyacı da göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmiştir. 4 Kasım 1997 tarihli kararlarıyla YÖK, eğitim fakültelerinde yeniden

yapılanmaya gitmiştir. Yeni uygulamaya konulan öğretmen yetiştirme sisteminde, fen-edebiyat fakültelerinden mezun olanların, görecekleri bir buçuk yıllık bir yüksek lisans öğreniminden sonra, yalnız liselerde istihdam edilmelerini karara bağlamıştır. Bununla birlikte, ilköğretimin tüm sınıf ve branş öğretmenlerini yetiştirmek üzere, yeni açılan ilköğretim bölümünün çatısı altında, okul öncesi öğretmenliği, sınıf öğretmenliği, sosyal bilgiler öğretmenliği ve matematik öğretmenliği programları açılmıştır. Ayrıca, liseye öğretmen yetiştiren Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği programından başka, ayrı bir birim olarak kurulan Türkçe Eğitimi bölümünde bir Türkçe öğretmenliği programı açılmıştır. Böylece, 1978'den beri ilk kez, ilköğretimin ikinci kademesi için öğretmen yetiştirilmeye başlanmıştır ki, bu ilköğretimde niteliğin artırılması ve sınıf öğretmenliği bölümünün iyileştirilmesi yolunda önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu düzenlemeyle uzun zamandır ihmal edilen bu alan için olumlu bir gelişme yaşanmıştır.

Yeni sistemin bir başka olumlu yanı, öğretmenlik uygulamasına verilen önemdir. Öğretmen adaylarının “Okul Deneyimi” adı altında mesleğe başlamadan, okulu daha yakından tanıyabilmeleri için bir program konulması eğitimde niteliğin artırılması bakımından önemli bir gelişme olmuştur.

28 Şubat sürecinde eğitimle ilgili en büyük tartışmalar, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim ve imam hatiplerin orta kısımlarının kapatılması konusunda yaşanmıştır. Türk siyasi hayatı bu süreçte en kritik dönemeçlerinden birine girmiş, siyasal partiler ve temsilcilerinin kamuoyuna yansıyan demeçleri atmosferi sürekli germiştir.

Siyasal partilerin eğitim meselesinde sert ve keskin tutumlar takınması, eğitimin toplumsal kurumlar içerisinde ne kadar önemli bir yer tuttuğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. 28 Şubat sürecinde gerek koalisyon partileri gerekse de muhalefet partileri eğitim konusuna ilgilerini yoğun bir şekilde göstermişler ve bu doğrultuda toplum birçok konuda olduğu gibi ikiye bölünmüştür. Basın da gelişmeler karşısında bu sorunları sürekli gündemde tutmuş ve bunlara kayıtsız kalmamıştır.

28 Şubat sürecinde sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim ve imam hatiplerin orta kısımlarının kapatılması konusunda hükümet ortakları arasında kimi zaman ittifaklar olurken kimi zaman da ayrılıklar yaşanmıştır. 28 Haziran 1996-30 Haziran 1997 tarihleri arasında görev yapan, Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi koalisyonunun

oluşturduğu hükümet bu zor sorunlar karşısında tutarlı bir görüş ortaya koyamamış, zaman zaman söylemlerinde çelişkiye düşmüşlerdir. İlk başlarda dinsel öğretim konusunda RP-DYP ve ANAP basına “İmam Hatip İttifakı” olarak yansıyan bir tutum takınmıştı. Refah Partisi sekiz yıllık kesintisiz eğitim için 5+3 formülünü öne sürerken İmam Hatiplerin ise kapatılmasına şiddetle karşı çıkmaktaydı. Tansu Çiller liderliğindeki DYP ilk başlarda sekiz yıllık kesintisiz eğitim konusunda bu kararın uygulanmasına taraftar gibi gözüküyordu ancak Doğru Yol Partisi bu konuda dönem dönem zikzaklı tavır ortaya koymaktaydı. ANAP lideri Mesut Yılmaz ise bu konularda temkinli davranılması gerektiği görüşündeydi. Diğer yandan, Bülent Ecevit’in başkanlığındaki DSP bu iki mesele karşısında başlarda sessiz kalmakla birlikte sonrasında kesintisiz eğitimden yana olduklarını açıklayan bir rapor yayınlamak zorunda kaldı. Her ne kadar partiler farklı görüşler içerisinde olsalar da sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim ve İmam Hatip okullarının orta kısımlarının kapatılması kararı yasallaşarak yürürlüğe girdi.

18 Haziran 1997 tarihinde Başbakan Erbakan’ın istifa etmesinin ardından Refah-Yol koalisyonu dağıldı ve 30 Haziran 1997-11 Ocak 1999 tarihleri arasında Mesut Yılmaz’ın başbakanlığında Anavatan Partisi, Demokratik Sol Parti ve Demokrat Türkiye Partisi’nin oluşturduğu bir koalisyon hükümeti kuruldu. Bu hükümet 28 Şubat’ta alınan kararların eğitimle ilgili olan 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim ve İmam Hatipler kararını bu dönemde uygulamak durumunda kaldı

28 Şubat kararları her ne kadar eleştirilse de, İmam Hatip okulları ile Kur’an kurslarına giden öğrenci sayılarını azaltmış, laik eğitim felsefesine göre yetişen öğrenci sayısının artmasını sağlamış, özellikle kız öğrencilerin ilkokulu bitirdikten sonra sistem içerisinde kalması sağlanarak kız öğrencilerin eğitim olanakları artırılmıştır. 28 Şubat sonrası iş başına gelen hükümetlerin yeterli düzeyde uygulama olmasa da bu kararların kısmen dahi uygulamaya konulması büyük bir reform olarak adlandırılmayı hak etmektedir. En başta, ülkemiz için bir utanç olan 5 yıllık zorunlu eğitim süresinin 8 yıla çıkarılması eğitimde büyük bir sıçrama olarak kabul edilebilir.

Cumhuriyet öncesi eğitim sisteminin en önemli sorunu eğitimde birlik olmaması, mektepli- medreseli şeklinde ikilik olmasıydı. Bu durum toplumun birleşip kaynaşmasını engellemekteydi. Osmanlı eğitim sisteminde bir yanda modern ve çağdaş

eğitimin verildiği mektepler yani batı tarzı okullar varken diğer yanda çağdışı kalmış medreseler vardı. Bir taraftan da azınlık ve yabancı okullar hiçbir kontrole tabi olmadan kendi istedikleri insan tipini yetiştiriyorlardı. Dolayısıyla eğitim kurumları milli değildi ve bu kurumlarda birbirlerine zıt görüşlü insanlar yetişmekteydi. Bir eğitim kurumu gibi hareket eden tarikatlar ve tekkeler de yine çok farklı dünya görüşlerinde insanlar yetiştirmektedir. Eğitim alanındaki bu durum, millî bir devlet olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde öncelikli olarak çözülmesi gereken bir sorundu. Öğretimde birlik sağlanmalıydı. Bu amaçla 3 Mart 1924'te 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmış ve eğitim öğretimin birleştirilmesi sağlanmıştır.

Eğitim her şeyden önce milli olmalıdır. Eğitim sisteminde birbirinden farklı dünya görüşleri olması ortak vatandaş tipini yetiştirmenin önünde en büyük engeldir. Böyle olunca ortak kültüre sahip bir toplum oluşması beklenemez. Bilindiği gibi ortak bir kültür anlayışına sahip olunmaması ve kültür ikiliği Osmanlı Devleti'nin temel çöküş nedenleri arasındaydı. Türkiye'de de normal eğitime paralel olarak bir de İmam Hatip kitlesi yaratılmaya çalışılması doğru değildir. Zamanında medreselerin kapatılması nedeniyle ülkenin din adamı gereksinimini karşılamak amacıyla açılmış olan bu okulların ülkenin din adamı gereksinimi çerçevesinde kalması gerekir. Diğer taraftan İmam Hatip okullarına kız öğrencilerin alınması tartışmalı ve çelişkili bir uygulamadır. Çünkü kızlardan imam olmayacağı açıktır. Normal liselere paralel olarak yükseköğretime bu okullarda gerektiğinden çok fazla öğrenci alınması ülkede kültür ikiliğine neden olacaktır. Bu da ülkeyi Osmanlı Devleti'nin yanlına düşürür.

Başta “Öğretim Birliği Yasası” olmak üzere tüm devrim yasaları uygulanmalıdır. Bu bağlamda İmam-Hatip liseleri Öğretim Birliği Yasasında öngörülen amacına uygun insan yetiştirecek biçimde planlanmalı, gereksinme fazlası olan okullar genel liseye ya da teknik liseye dönüştürülmelidir. Çünkü bu okullar meslek okulu olma niteliğini yitirmişlerdir.

MEB'e ayrılan kaynak 28 Şubat sürecinde arttırılmıştır. Bu olumlu gelişmenin devam ettirilmesi okullaşma oranının arttırılması, fiziki şartların iyileştirilmesi ve kalitenin arttırılması için gereklidir. Milli eğitimin elindeki olanakların arttırılması kadar öğretmen yetiştiren okulların -başta eğitim fakültelerinin- kalitesinin de arttırılması gerekmektedir. Devlet bu konuda her türlü fedakârlığı üstlenmek

zorundadır. Bununla birlikte ders kitapları ve programları dogmatik anlayışa göre değil çağdaş bilimin ışığında düzenlenmelidir. Hiçbir rejim kendi temellerini yıkacak öğrenci yetiştirmez, bu nedenle eğitim programları düzenlenirken Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş felsefesinden asla ödün verilmemelidir.

Eğitim alanında yatırım uzun vadelidir ve ülkenin geleceğine yatırımdır. 1950’lerde başlayan muhafazakâr-milliyetçi nesiller yetiştirilmesi projesi sonucu Türkiye zaman zaman kurucu felsefeden uzaklaşmıştır. Özellikle DP iktidarıyla birlikte komünizme set olarak düşünülen “Yeşil Kuşak projesi” ile Türkiye zaman içinde dinci bir rotaya sokulmuştur. Bu süreçte özellikle 12 Eylül rejiminin komünizme karşı bir araç olarak ortaya koyduğu ve önünü açtığı tarikatlar ve dinci eğilimler Türkiye’yi XX. yüzyılın sonunda kritik bir noktaya getirmiştir. Bu duruma 28 Şubat’ta müdahale edilmiştir. Bazı düzeltme çalışmaları olsa da toplum yarım asırdır aldığı muhafazakârlaştırma politikaları sonucunda buna yeterli desteği vermediği gibi süreç tersine de dönmüştür. Eğitim planlamaları sadece siyasal iktidarların süresine göre değil ülkenin geleceğine göre yapılmalı, bir hükümet politikası yerine devlet politikası olmalıdır. Sonuçlarının uzun vadede alınacağı unutulmamalıdır.

28 Şubat kararları sonrası yaşanan gelişmeler mesleki ve teknik okullara ağırlık verilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede mesleki ve teknik eğitime gereken ağırlık ve önem verilmeli, öğrenciler, yetenekleri doğrultusunda ve ülkenin gerçekten ihtiyacı olan mesleklere ve teknik eğitime yönlendirilmeli, bunu sağlayacak idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Mesleki ve teknik eğitimin ortaöğretimdeki oranı en kısa zamanda en az iki katına çıkarılmalı buna karşın düz liselerin ortaöğretimdeki genel ağırlığı düşürülmelidir. Ortaöğretim sadece yüksek öğretime öğrenci hazırlayan konumundan çıkarılmalı, öğrencilere orta öğretim sonrası iş edinmeleri sağlanmalıdır.

Çok partili rejime geçildikten sonra, mahallî seçmeni tatmin etmek için, gerçek ihtiyaç düşünülmeden, çeşitli yerlerde pek çok okul açılmıştır. Günümüzde de her ile bir üniversite anlayışı ile “tabela üniversiteleri” diye adlandırabileceğimiz, doğru dürüst binası bile olmayan çoğu zaman da yeterli öğretim elemanı bulunmayan sadece şekilsel yönü dikkate alınan üniversiteler açılmaktadır. Bu tür uygulamalar yerine var olan üniversitelerin kapasiteleri arttırılarak daha kaliteli eğitim sağlanabilir. Mevcut

üniversitelerin kapasiteleri arttırılırken, fiziki sosyal her türlü olanaklarının arttırılması da göz ardı edilmezse daha kaliteli öğrenci yetiştirilebilir.

Kur'an Kursları, Öğretim Birliği Yasası gereği Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmalıdır. Bunun dışında kalan ve tarikatçı vakıf ve derneklerce kurulan ve işletilen Kur'an kursu, yurt ve okullar devletleştirilmelidir ya da kapatılmalıdır. Çıraklık eğitimi, Kur'an Kursu ve ortaöğretimin çeşitli kurumlarına yönlendirme; 8 yıllık zorunlu temel eğitim sonunda yapılmalıdır.

Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı tüm yurtlar, kimi siyasal parti ya da örgütlerin baskısından kurtarılmalıdır. Devlet, ilk, orta ve yükseköğrenim görmek için yetenekli ve istekli ama yoksul tüm öğrencilere gereksinimlerini karşılayacak düzeyde burs ve kredi vermelidir.

Okullaşma oranı arttırılmalı, bu yapılırken eğitimin niteliği de yükseltilmelidir. Zorunlu eğitimin süresi arttırılmalı, okul öncesi zorunlu eğitim kapsamına alınmalıdır. Zorunlu eğitim yakın gelecekte 12 yıla çıkarılmalıdır. 21. Yüzyılda ülkemiz açısından yüz kızzartıcı bir sorun olan okuma yazma sorunu tamamen ortadan kaldırılmalıdır.

Yabancı dilde eğitimin kültür birliğine zarar vereceği gerçeğinden hareketle, eğitim dili Türkçe yapılmalı, ancak yabancı dil öğrenilmesi de sağlanmalıdır. Çünkü yabancı dil öğrenmek ayrı bir şey, yabancı dilde eğitim ayrı bir şeydir.

Eğitim öğretimde öğretmenin yeri ve önemi yadsınamaz bir gerçektir. Son yıllarda liberal eğitim politikalarının bir sonucu olarak istihdam edilmeye başlayan sözleşmeli öğretmen uygulamalarından derhal vazgeçilmelidir. Bu durum öğretmenler arasında ister istemez ikilik yaratmakta, aynı sınıftan mezun olan iki öğretmen farklı statülerde Milli Eğitim Bakanlığında görev yapmakta ve farklı statülerde bulunmaktadırlar. Diğer yandan Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin öğretmenliğe alınmaları ile ilgili düzenlemeler gözden geçirilmelidir. Eğitim fakültesi mezunlarına yeterli istihdam sağlanamazken fen-edebiyat mezunlarının tezsiz yüksek lisans yaparak öğretmen olmaları eğitim fakültesi mezunlarının şansını azaltmaktadır. Bu nedenle, yükseköğretimde yeni bir planlamaya gidilmelidir.

Küreselleşme sürecinde gelişmiş ülkelerin milli (ulusal) eğitimimizi olumsuz etkilemelerine izin verilmemeli, gereken tedbirler alınmalı, milli değerler ön plana çıkarılmalıdır. Sonuç olarak söylenebilir ki eğitim milli olmalıdır. Siyasi iktidarlar, kendi siyasal anlayışlarını eğitime yansıtmamalıdır. Atatürkçü düşünce ışığında, planlı, siyasi iktidarların emellerinden uzak, istikrarlı bir milli eğitim politikası oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adem, M. (2000). *Atatürkçü düşünce ışığında eğitim politikamız*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
- Ahmad, F. (1996). *Demokrasi sürecinde Türkiye. 1945-1980*. Ankara: Hil Yayın.
- Akgündüz, H. (1994). *İnsanın tarih yapma rolü ve eğitim geleneğinin tarihi temelleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akın, K. (2000). *Milli nizamdan 28 şubat'a olay adam erbakan*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Akşin, S. (2008). Siyasal tarih (1995-2003). *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye*, C. 4, (s. 163-186), S, Akşin (Ed.), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Akyürek, S. (2005). *Kur'an kursu öğreticisinin mesleki yeterlikleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Akyüz, Y. (2010). *Türk eğitim tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2010*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akgül, A. (2007). *Dünyanın değişimi ve Erbakan devrimi*. Konya: Milli Çözüm Yayınları.
- Aleviler kızgın. (1997, 13 Şubat). *Milliyet*, s. 1.
- Altunya, N. (2008). *Türkiye'de laiklik ve din eğitimi*. İstanbul: Uygun Basım
- Ankara'da Kaddafi depremi. *Zaman*, (1996, 8 Ekim). s. 1.
- Arapça Kur'an Ezberletilmesi Putperestlik. (1997, 20 Nisan). *Cumhuriyet*, s. 3.
- Arcayürek, C. (2003). *28 şubat'a ilk adım*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Atatürk, M. K. (2002). *Nutuk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Atay, S. A. (1998). *Çok partili dönemde Türkiye'de ordunun siyasal rolü ve devlet yapısı içindeki yeri*. İstanbul: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Atatürkçülük dersi. (1997, 17 Mart). *Milliyet*, s. 14.
- Aydın, E. (2002). *İslamcılık ve din politikaları*. İstanbul: Gendaş.
- Başaran, İ. E. (1996). *Türkiye eğitim sistemi*. Ankara: (Basım Yeri Yok)
- BBP: Sekiz yıl eğitimi felç edecek. (1997, 22 Temmuz). *Milliyet*, s. 19.
- Beşinci Ecevit hükümeti programı, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP57.htm>, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- Bilgin, B. (1998). Türkiye'de örgün eğitimde din eğitimi. *Türkiye ve Almanya'da Eğitim Tartışmaları Kongresi'nde sunulan bildiri*, ss. 59-78, Ankara.
- Bilim, C.Y. (2002). *Türkiye'de çağdaş eğitim tarihi (1734-1876)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Bir türlü yerine oturtulamayan 28 şubat. (2010, 7 Mart), Vatan, s. 18.
- Bulut, Z. (2009). *Yeni ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programının kuramsal temelleri ve program içeriğinin değerlendirilmesi*. Uluslar arası Eğitim Felsefesi Kongresi'nde sunulan bildiri. Ankara.
- Bozkurt, B. (2007). *Cumhuriyet halk partisinin eğitim politikaları (1923-1950)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Bunahıyorum. (1996, 8 Kasım). Milliyet, s. 1.
- Büyük çürümüşlük. (1996, 5 Kasım). Milliyet, s. 1.
- Cebeci, S. (1996). *Din eğitimi, bilimi ve Türkiye'de din eğitimi*. Ankara: Akça Yayınları.
- Cevizoğlu, H. (1998). *28 şubat bir hükümet nasıl devrildi*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- CHP iftari hazmedemedi. (1997, 14 Ocak). Zaman, s. 10.
- Cindoruk'tan 12 mart benzetmesi. (1997, 2 Mart). Zaman, s. 11.
- Cordan, B. (1998). Türkiye'de 8 yıllık temel eğitim: hedefler ve içerik. *Türkiye ve Almanya'da eğitim tartışmaları kongresi*, s. 22-35, Ankara:Hacettepe-Taş.
- Çetinkaya, T. (2005). *En uzun şubat*. İstanbul: Kaynak Yayınları
- Çetinkaya, H. (1997). Tarikatların eğitim hayatına müdahalesi: tarikat okulları ve yurtlar. *Devrimci cumhuriyetin eğitim politikaları kurultayı*. H, Coşkun ve M.A, Sürmeli Ağdemir(Redaksiyon), s. 98-104. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Çınar, M. (2005). *Siyasal bir sorun olarak islamcılık*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Çiçek, H. (1997). *İrticaya karşı genelkurmay belgeleri*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Çiftçioğlu, İ. (2007). Atatürk'ün Türk eğitimi hakkındaki görüşleri ve uygulamaları. *Akademik Bakış*, 13, ss. 1-26.
- Çiller sekiz yılda ortağını suçladı. (1997, 9 Mayıs). Cumhuriyet, s. 4.
- Çiller Kaddafi'ye sert çıktı. (1996, 8 Ekim). Zaman, s. 1.
- Çiller'den u dönüşü. Milliyet, (1997, 7 Mayıs). s. 19.
- Çiller rest çekti. (1997, 26 Nisan). Milliyet, s. 1.
- Çürümeyi meclis önler. (1996, 6 Kasım). Zaman, s. 11.
- Davison, A. (2002). *Türkiye'de sekülerizm ve modernlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirel kaygılı. (1997, 18 Şubat). Milliyet, s. 1.
- DPT (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yükseköğretim (Özel İhtisas Komisyonu Raporu)*. Ankara.

- Dinçer, N. (1998). *1913'ten günümüze imam hatip okulları meselesi* (Yay. Haz.: M.E. Düздаğ). İstanbul: Şule Yayınları
- Diyaret İşleri başkanlığı Kur'an kursları ile öğrenci yurt ve pansiyonları yönetmeliği, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/20472.html>, Erişim Tarihi: 02.06.2011
- Dokuz günde kararım. (1997, 21 Haziran). Milliyet, s. 1.
- Donat, Y. (1999). *Öncesi ve sonrasıyla 28 şubat*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Dördüncü Ecevit hükümeti, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP56.htm>, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- DYP sekiz yılda ısrarlı. (1997, 29 Nisan). Milliyet, s. 1.
- DYP lideri Çiller RP ve ANAP'la aynı anda pazarlık yapıyor. (1996, 27 Haziran). Cumhuriyet, s. 1.
- Ecevit de kesintisiz eğitimden yana. (1997, 10 Nisan). Hürriyet, s. 27.
- Eğitimde Nitel Gelişmeler, <http://www.meb.gov.tr/stats/ist2000/b5a.htm>, Erişim Tarihi: 22.10.2010
- Eğitime MGK ilkeleri. (1997, 9 Mart). Hürriyet, s. 24.
- Erbakan başbakan, Refah iktidarda. (1996, 29 Haziran). Milliyet, s. 1.
- Erbakan'ın D8'i umutsuz vaka. (1997, 15 Haziran). Milliyet, s. 9.
- Erbakan Hükümeti Programı, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP54.htm>, Erişim Tarihi: 22.10.2010
- Erbakan, N. (1975), *Milli görüş*. İstanbul: Dergâh Yayınları
- Erbakan'dan partisine kesin talimat. (1997, 2 Mart). Zaman, s. 11.
- Ergün, M. (1982). *Atatürk devri Türk eğitimi*. Ankara:
- Ertan, T.F. (ed.) (2011), Ertan, T.F., Dinçer, H., Aysal, N., Bakacak, A., Unat, K. *Başlangıcından günümüze Türkiye cumhuriyeti tarihi*. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Eğitimde Nitel Gelişmeler, <http://www.meb.gov.tr/stats/ist2000/5ba.htm>, Erişim Tarihi: 20.01.2011.
- Eğitim Sisteminde Yenilikler, <http://www.meb.gov.tr/Stats/Apk2002/501.htm>, Erişim Tarihi: 26.04.2011.
- Gelişli, Y. (2005). *Türkiye'de ilköğretimin gelişimi, programlar-uygulamalar, sayısal gelişmeler*. Ankara: Sistem Ofset.
- Güler, U. (2006). *Türkiye'de siyasal bir aktör olarak ordu*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji* (Yay. Haz.: C. Güzel). Ankara: Ayraç Yayınevi.

- Gök, F. (1999). *75 yılda eğitim. 75. yılda insan yetiştirme ve eğitim.* ss. 1-8. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Gökaçtı. M. A. (2005). *Türkiye’de din eğitimi ve imam hatipler.* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gül: Zorlamayın. (1997, 17 Mart). Milliyet, s. 14.
- Gündüz, H. (2008). *İlköğretim din dersi kitaplarında diğer dinlerin öğretimi (zorunlu din öğretimi öncesi ve sonrası dönemlere ait ders kitapları üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Din Eğitimi) Anabilim Dalı, Ankara.
- Gürüz, K. (2003). *Dünyada ve Türkiye’de yüksek öğretim, tarihçe ve bugünkü sevk ve idare sistemleri.* Ankara: Cem Web Ofset.
- Güven, İ. (2000). *Türkiye’de devlet, eğitim ve ideoloji.* Ankara: Siyasal Kitabevi.
[http://www.belgenet.net /ayrinti.php?yil_id=12](http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=12), Erişim Tarihi: 04.06.2010.
<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/ta%C5%9Finan-Turkhaber/1999/05Subat/T5.HTM>, Erişim Tarihi: 05.02.2011.
<http://www.candundar.com.tr/index.php?Did=4564>, Erişim Tarihi: 06.03.2011.
<http://www.diyanet.gov.tr/turkish/mevzuat/mevzuatkanunicerik.asp?id=1419>, Erişim Tarihi: 02.06.2011.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem /17143455.asp?gid=373>, Erişim Tarihi:28.02.2011.
http://www.zamanusa.com/us-tr/newsDetail_getNewsById.action?newsId=46381, Erişim Tarihi: 24.03.2011.
- Hoca cemaatlerin gönlünü aldı. (1997, 12 Ocak). Milliyet, s. 14.
- Hoca direniyor. (1997, 3 Mart). Hürriyet, s. 1.
- Hongur, A. (2006). *28 şubat sürecinde ordu medya ve siyasal iktidar.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İkinci Yılmaz hükümeti programı, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP53.htm>, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- İlköğretim ve eğitim kanunu, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html>, Erişim Tarihi: 26.04.2011.
- İlköğretim genel müdürlüğü ilköğretimde yapılan çalışmalar, http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=gorevlerimiz&id=ilk_ogretim, Erişim Tarihi: 06.03.2011.
- İmam Hatipler için güç birliği. (1997, 2 Nisan). Cumhuriyet, s. 3.
- İmam Hatip ittifakı. (1997, 2 Nisan). Cumhuriyet, s. 1.

- İmam Hatip liselerinde katsayı patlaması, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&Date=&ArticleID=983444> Erişim Tarihi: 03.03.2010.
- İmza sorunu krize dönüşüyor. (1997, 27 Ağustos), Hürriyet, s. 1.
- İnal, K. (2004), *Eğitim ve İktidar*. Ankara: Ütopya Yayınevi
- İnat gezisi başladı. (1996, 3 Ekim). Milliyet, s. 1.
- İran'a sert mesaj. (1997, 21 Şubat). Milliyet, s. 1.
- İrtica PKK'dan tehlikeli. (1997, 25 Şubat). Milliyet, s. 1.
- Kaddafi şoku. (1996, 6 Ekim). Milliyet, s. 21.
- Kafadar, O. (1997). *Türk eğitim düşüncesinde batılılaşma*. Konya: Vadi Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1992). *Türk dünyası el kitabı*. (C.1, Sayı. A-23). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken.
- Karadayı, R. (2000). Sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim ve kız öğrenciler. *Mülkiye*, 23(222), ss. 177-180.
- Karaköse, H. (2007). *Siyasi düşünce tarihi*. Ankara: Nobel.
- Kılıç, E. (2008). *Demokrat parti dönemi milli eğitim politikası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Kaya, Y. K. (2009). *İnsan yetiştirme düzenimiz*. Ankara: Ayrıntı Matbaası.
- Kışlalı, A. T. (2003). *Siyaset bilimi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Koçer, M. (2008). Türk eğitim tarihi (Editör: S. Arıbaş ve M. Koçer). *Çok partili dönem eğitim ve eğitim kurumları*, ss. 237-266, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Kongar, E. (2000). *28 şubat ve demokrasi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuran, E. (1992). *Türk dünyası el kitabı*. (C.1, Sayı. A-23). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Küken, G. (2001). *Ortaçağda eğitim felsefesi*. İstanbul: Alfa.
- Küken, G. (1996). *Felsefe açısından eğitim*. İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- Mardin, Ş. (2007). *Türkiye'de din ve siyaset* (Derleyen: M. Türköne ve T. Önder). İstanbul: İletişim Yayınları.
- MEB. (1939). 1. Milli Eğitim Şurası. http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/1_sura.pdf, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- MEB. (1953). V. Milli Eğitim Şurası. http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/5_pdf, Erişim Tarihi: 22.10.2010.

- MEB. (1962). VII. Milli Eğitim Şurası. http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/7_sura.pdf, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- MEB. (1970). VIII. Milli Eğitim Şurası. http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/8_sura.pdf, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- MEB. (1974). IX. Milli Eğitim Şurası. <http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/9sura.pdf>, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- MEB. (1981). X. Milli Eğitim Şurası. http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/10_sura.pdf, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- MEB. (1988). XII. Milli Eğitim Şurası. http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/12_sura.pdf, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- MEB. (1996). XV. Milli Eğitim Şurası. http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/15_sura.pdf, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- MEB. (1999). XVI. Milli Eğitim Şurası. http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/16_sura.pdf, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- MEB. (2006). Türkiye Eğitim İstatistikleri 2005/2006. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- MEB. (2007). Türk Eğitim Sistemi 2007. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- MEB. (2009). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2008/2009, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- MEB. (2011). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2010/2011, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- MEB. (2010). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2009/2010, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı.
- MEB. (2000). 2001 Yılı Başında Milli Eğitim. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma, Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2001). 2002 Yılı Başında Milli Eğitim. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma, Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.
- MGK'da neler konuşuldu. (1997, 2 Mart). Zaman, s. 11.
- Mete, Ö. L. (2007). *28 şubat'tan şemdinli'ye derin çeteler*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- MGK eğitimden ne anlar. (1997, 12 Mayıs). Milliyet, s. 24.
- Milli eğitim temel kanunu, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>, Erişim Tarihi: 26.10.2011.

Milli Görüşten 4 parti kapatıldı, <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/03/15/haber,0E0014F9515341A98B5A573C4568CE0D.html>, Erişim Tarihi: 06.03.2011.

Ne darbe ne şeriat. (1997, 1 Mart). Hürriyet, s. 24.

Oktaç, E. (1997). Sekiz yıllık temel eğitim bağlamında yatırım ve kalkınma. *Ekonomik Yaklaşım*, 8(27), ss. 231-240.

Olay başkan: üzgünüm çarpıtıyorlar. (1997, 5 Şubat). Zaman, s. 8.

Olay başkan gözaltında. (1997, 6 Şubat). Zaman, s. 9.

Ordu ile uğraşmayın. (1997, 9 Mart). Hürriyet, s. 25.

Öcal, M. (2004). Türkiye’de kur’an eğitim ve öğretiminde görülen gelişmeler ve bir icazetname örneği. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13(2), 81-140.

Özdemir, H. (2008). Siyasal Tarih (1960-1980), *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980*, C.4, (s. 227-292), S, Akşin (Ed.), İstanbul: Cem Yayınevi.

Öztürk, C. (2001). *21. Yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi* (Yay. Haz.: Oğuz, O., Oktaç, A. ve Ayhan. H.). İstanbul: Sedar Eğitim Araştırma Yayıncılık

Öztürk, C. (editör), Baran, T.E., Başer, E., Beydilli, K., Beyoğlu, S., Diker, H., Eraslan, C., Öztürk, C. (2005). İmparatorluktan ulus devlete Türk inkılâp tarihi. *Çağdaş eğitim ve bilim*. ss. 237-259. Ankara: PegemA.

Öztürk, F. Z. (2007). *Kur’an kursu öğrencilerinin sosyo-ekonomik, kültürel temelleri ve sorunları (Konya örneği)*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Platon. (2003). *Devlet*. (Çev.: Eyüboğlu, S., Cimcöz, M.A.), İstanbul: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.

Post modern darbe mi, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=73236>, Erişim Tarihi: 06.03.2011.

RP’li başkan’a hapis, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1997/10/10/13261.asp>, Erişim Tarihi: 06.03.2011

Refah’tan sekiz yıl deklarasyonu. (1997, 5 Mayıs). Milliyet, s. 1.

Refah’tan sekiz yıla hayır. (1997, 24 Nisan). Cumhuriyet, s. 3.

RP-DYP sekiz yıl savaşı. (1997, 10 Nisan). Hürriyet, s. 27.

Refah kışkırtıyor. (1997, 10 Mayıs). Cumhuriyet, s. 1.

Refah’ın oyunu. (1997, 9 Mart). Hürriyet, s. 17.

- Refah Partisi Davası, http://www.belgenet.com/dava/rpdava_g01.html, Erişim Tarihi: 06.04.2011.
- Sadece adı kaldı. (1997, 22 Nisan). Hürriyet, s. 1.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul.
- Sincan'da yüzbaşıya verilen emir: "O çadırı kazayla yık". (1997, 25 Ağustos). Hürriyet, s. 1.
- Sönmez, V. (1998). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, M. (1997). *MGK 28 şubat. öncesi sonrası*. Kayseri: Ufuk Kitabevi
- Şeffaf darbe. (1997, 15 Haziran). Milliyet, s. 24.
- Şen, S. (1995). *Refah partisinin teorisi ve pratiği*. İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Şenel, A. (2004). *Siyasal düşünceler tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi
- Şişman, M., Taşdemir, İ. (2008). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tanilli, S. (1994). *Nasıl bir eğitim istiyoruz*. (Basım yeri yok): Cem yayın evi.
- Tarihi karar. (1997, 1 Mart). Hürriyet, s. 1.
- Tezsis, C. (2010). *İkincilerin cumhuriyeti adalet ve kalkınma partisi*. İstanbul: Mızrak Yayınevi.
- Tezcan, M. (1997). *Kültürel antropoloji*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türk, E. (1999). *Milli eğitim bakanlığında yapısal değişimler ve Türk eğitim sistemi*. Ankara: Nobel.
- Türkiye eğitim sisteminin örgütlenmesi 2008/2009, <http://www.eacacea.ec.europa.eu/education/eurydice/.../eurybas/eurybas.../tr-tr.pdf>, Erişim Tarihi: 08.02.2011.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2009). *TÜİK yıllığı 1923-2008*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=1.4.211&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=askerlik>, Erişim Tarihi: 28.02.2011.
- Türkoğlu, A. (1997). *99 soruda eğitim bilimine giriş*. Adana.
- TOBB (2010). *Üniversiteye girişte katsayı uygulamasına ilişkin yök ve danıştay hakkında inceleme ve değerlendirme*, Avrupa Birliği Dairesi, 24.04.2010.
- Topses, G. (1999). *75 yılda milli eğitim*. Cumhuriyet Dönemi Eğitiminin Gelişimi, s. 9-19, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Universal Declaration of Human Rights, <http://www.unicef.org/turkey/udhr/gi17.html>, Erişim Tarihi: 25.04.2011.

- Üçüncü Yılmaz hükümeti hükümet programı, <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP55.htm>, Erişim Tarihi: 22.10.2010.
- Ülken, H. Z. (1967). *Eğitim felsefesi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ünal, A. M. (2002). *Osmanlı müesseseleri tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Ünsür, A. (1995). *Kuruluşundan günümüze imam hatip liseleri*. İstanbul: Önder Yayınları.
- Yalçın, D., Akbıyık, Y., Özkaya, Y., Bozkurt, G., Akbulut, D., Tokgöz, E., Turan, R., Köstüklü, N., Balcıoğlu, M., Tural, M., Eraslan, C. ve Avcı, C. (2002). *Türkiye cumhuriyeti tarihi II*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Yaz Kur'an kursları, <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-yaz-kur-an-kurslari-150.aspx>, Erişim Tarihi: 09.06.2011
- Yeni durum hayırlara kapı açabilir. (1997, 3 Mart). Zaman, s. 11.
- Yetkin, Ç. (2005). *Siyasal düşünceler tarihi*. İstanbul: Otopsi Yayınları.
- Yıldırım, C. (1987). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yıldız, N. (2007). *Türk ordusunun medya ve siyasete spin etkisi tanklar ve sözcükler*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Yılmaz, M., Ertan, T.F., Sarımay, Y., Dağıstan, A., Kılınçkaya, D., Sezer, A., Aytepe, O., ve Aktaş, A. (1998). *Atatürk ve Türkiye cumhuriyeti tarihi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Yılmaz'dan rest. (1997, 24 Temmuz). Milliyet, s. 1.
- Yüce, C. *Demokrat partinin eğitim politikası ve cumhuriyet halk partisinin muhalefeti*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Yücekök, A. (1976). *100 soruda Türkiye'de din ve siyaset*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

EKLER

EK 1: Kaddafi Şoku

Milliyet, 6 Ekim 1996

EK 2: 7 Ekim'de Milliyet "Libya Faciası" manşetiyle çıkıyor.

Milliyet, 7 Ekim 1996

EK 6: 28 Şubat MGK toplantısının ertesi günü Milliyet gazetesi “9 saatlik zirvede rejime ince ayar” manşeti ile çıkıyor.

Milliyet, 1 Mart 1997

EK 7: MGK kararlarına verilen destek

Türkiye
Türklerindir

Hürriyet

5 Mart 1997 Çarşamba Kurucusu: Gedat Samavi 1996-1963

Kuran kursunda cihat yemini

• Olanın hiçbir şekli gâzâna... MGK kararlarına verilen destek... Kuran kurslarında cihat yemini... 29 da

Altı milyon imza

30 milyonluk bir kitleyi temsil eden 6 milyon üyeli, Türkiye'nin en büyük 3 işçi ve esnaf konfederasyonu, Milli Güvenlik Kurulu kararlarına tam destek verdi.

Büyük ittifak
İşçi örgütlerine karşı büyük ittifakın gerçekleştirilmesi Türkiye Etnal ve Sanatçıların Konfederasyonu (TESK) Genel Başkanı Gündüz, DİSK Genel Başkanı Budak (sokak) ve E-İ-İ Genel Başkanı Nispeti tarafından gerçekleştirildi. Milli Güvenlik Kurulu kararlarına tam destek verdiler.

Demokrasi tehlikesi Türkiye Etnal ve Sanatçıların Konfederasyonu (TESK) Genel Başkanı Gündüz, DİSK Genel Başkanı Bayram Nispeti ve DİSK Genel Başkanı Budak (sokak) "Lâik ve çağdaş demokrasi tehlikesi" dedi.

Tarihi mutabakat TESK, Türk-İs ve DİSK başkanları, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile görüşmelerinde işçi demokrasisi rejim için tüm mutabakata vardılar. 3 başlıkta, kamuoyuna veri olacak metinler için ortak bir program da yapıldı.

Milletvekillerine mektup TESK, Türk-İs ve DİSK tüm siyasi parti liderleri ile milletvekillerine birer mektup göndererek, çözümün Parlamento'dan gelmesi çağrısı yaptılar. Ayrıca, Anayasa'da yapılacak geniş bir çalışma başlatılacak.

Basın toplantıları Cumhurbaşkanı Demirel, 7 Şubat Cuma günü akşamı "Siyaset Meydanı"na katılarak, hükümet kararlarını destekleyecek. 3 konuyla ilgili basın da gündüzdeki basın toplantılarında, aynı parantezde ortak bir basın toplantısı yapacaklar.

İran modeline hayır 3 başkan, "İsviçre Partisi, İsviçre modeli alıyor. Bizler ise periyot olarak işlemek istemiyoruz. Merkez sol ve sağ bürokrasizme görev mihnetçilerine düşer. Çünkü, işçi ve çağdaş demokrasi çağdaşlığı ile içinde" dediler. • 25. sayfa

İsmet SOLAK

Üst düzey bir komutan: Barajın kapağı açıldı

• Üst düzey bir komutan, MGK kararlarına Etnal ve Sanatçıların Konfederasyonu (TESK) Genel Başkanı Gündüz, DİSK Genel Başkanı Budak (sokak) ve E-İ-İ Genel Başkanı Nispeti tarafından gerçekleştirildi. Milli Güvenlik Kurulu kararlarına tam destek verdiler. • 26. sayfa

Sedat ERGİN

Ben Başbakan olayım

• Çiller, MGK kararlarına verilen destek... Ben Başbakan olayım... 27. sayfa

AB üyeliği için son dakika şoku

Hristiyan Demokrat Partisi liderlerinin B'Güsel'deki toplantısında, Türkiye'nin, Avrupa Birliği'ne tam üye olamayacağı konusunda görüş birliğine vardı.

Hürriyet, 5 Mart 1997

EK 8: Eğitime MGK İlkeleri

24 PAZAR, 9 Mart 1997

FAUL *Sevgilinin hatasını görüyorlarsan... Sen aşkıktan arkadaşsın.*

GÜNDEM NOKTA A.C.

Eğitime MGK ilkeleri

Hüseyin Erbakan

1 Mart'ta darbe yapıldı

ÖZGÜR Cumhurbaşkanı Turgut Yılmaz 1 Mart 1997'de MGK'ye başkanlık talimatleri verirken, Hüseyin Erbakan'ın da hazır olduğu Ankara'da Darbe Geçirildi mi? sorularını tartıştı. "MGK'nin kararlarında bir değişiklik yapıldı" dedi. Erbakan'ın 1 Mart'ta darbe yapıldığına dair iddiaların doğru olmadığını söyledi. "MGK'nin kararlarında bir değişiklik yapıldı" dedi. Erbakan'ın 1 Mart'ta darbe yapıldığına dair iddiaların doğru olmadığını söyledi.

Güzel: Hükümet haysiyetsiz

ANKARA - İsmet İnönü'nün 1 Mart'ta darbe yapıldığına dair iddiaların doğru olmadığını söyledi. "MGK'nin kararlarında bir değişiklik yapıldı" dedi. Erbakan'ın 1 Mart'ta darbe yapıldığına dair iddiaların doğru olmadığını söyledi.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı MGK'nin 15 maddesinin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın durumu emretmek, "okulları emreyle kapatılmaması" demiyor. Kurumun kuruluşuna, denetimine, 8 yıllık temel eğitime ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun uygulanmasına ayrı bölümlerle yapılan bir maddelerde, ayrıca İmam Hatip okullarını söz ediyor. Ancak "Dünyanın hiçbir demokraside, kendi rejimine olmayan yetkileri bir eğitim sistemi uygulamaya" adanmış devlet yetkileri, eğitim sistemini düzenleyebilir ve bu türden bir MGK'nin kurulması, sadece bir MGK'nin kurulması değil, aynı zamanda eğitim sisteminin de değiştirilmesini gerektirir. Eğitim sisteminin değiştirilmesi, sadece bir MGK'nin kurulmasıyla değil, aynı zamanda eğitim sisteminin de değiştirilmesini gerektirir.

Bazı milletveilleri ise, MGK'nin 15 maddesinin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın durumu emretmek, "okulları emreyle kapatılmaması" demiyor. Kurumun kuruluşuna, denetimine, 8 yıllık temel eğitime ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun uygulanmasına ayrı bölümlerle yapılan bir maddelerde, ayrıca İmam Hatip okullarını söz ediyor. Ancak "Dünyanın hiçbir demokraside, kendi rejimine olmayan yetkileri bir eğitim sistemi uygulamaya" adanmış devlet yetkileri, eğitim sistemini düzenleyebilir ve bu türden bir MGK'nin kurulması, sadece bir MGK'nin kurulması değil, aynı zamanda eğitim sisteminin de değiştirilmesini gerektirir.

İlk bir emredilebilir hükme geçiyor. Hüseyin Erbakan, Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı MGK'nin 15 maddesinin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın durumu emretmek, "okulları emreyle kapatılmaması" demiyor. Kurumun kuruluşuna, denetimine, 8 yıllık temel eğitime ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun uygulanmasına ayrı bölümlerle yapılan bir maddelerde, ayrıca İmam Hatip okullarını söz ediyor. Ancak "Dünyanın hiçbir demokraside, kendi rejimine olmayan yetkileri bir eğitim sistemi uygulamaya" adanmış devlet yetkileri, eğitim sistemini düzenleyebilir ve bu türden bir MGK'nin kurulması, sadece bir MGK'nin kurulması değil, aynı zamanda eğitim sisteminin de değiştirilmesini gerektirir.

Hüseyin Erbakan, MGK kararlarını açıklama komitesi kurdu

MGK kararlarını açıklama komitesi kurdu

BASBAKAN Erbakan, 8 gün sürdüren emirler sürecinde MGK kararlarını açıklama komitesi kurdu. Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı MGK'nin 15 maddesinin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın durumu emretmek, "okulları emreyle kapatılmaması" demiyor. Kurumun kuruluşuna, denetimine, 8 yıllık temel eğitime ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun uygulanmasına ayrı bölümlerle yapılan bir maddelerde, ayrıca İmam Hatip okullarını söz ediyor. Ancak "Dünyanın hiçbir demokraside, kendi rejimine olmayan yetkileri bir eğitim sistemi uygulamaya" adanmış devlet yetkileri, eğitim sistemini düzenleyebilir ve bu türden bir MGK'nin kurulması, sadece bir MGK'nin kurulması değil, aynı zamanda eğitim sisteminin de değiştirilmesini gerektirir.

Hürriyet, 9 Mart 1997

EK 9: Karadayı'dan 8 yıl uyarısı

26.03.1997, Milliyet, Sayfa 1

Karadayı: 8 yıla uyulmalı

- Başbakan Erbakan'ın 8 yıllık zorunlu eğitim konusundaki MGK kararını lade edeceği yolundaki haberler sonrasında ilk kez basın karşısına çıkan Genelkurmay Başkanı, görüşlerini açıkladı:
- "MGK anayasal bir kuruluştur. Buna askeri bir kieve giydirmenin anlamı yok. Orada herkes fikirlerini açıkça söyler. Bu bakımdan çıkan kararlar müşterek kararlardır. Herkesin riayet etmesi gereken kararlardır." ●19. sayfada

Milliyet, 26 Mart 1997

EK 10: Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi arasındaki 8 yıl tartışmaları Hürriyet'te iç sayfada RP-DYP 8 yıl savaşı olarak çıkıyor.

AKŞENER KİME DANIŞTI

ÖNÜMDE

Özalp'in 152'inci doğum yıldönümü dolayısıyla, 10 Nisan 1997 Perşembe akşamı İstanbul'da düzenlenen toplantıda, AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

POLİTİKA

Ertuğrul ÖZKÖK

Özalp'in 152'inci doğum yıldönümü dolayısıyla, 10 Nisan 1997 Perşembe akşamı İstanbul'da düzenlenen toplantıda, AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

DAVET SAHİBİ

İktidar Meclisi, Erzurum Genel Müdürlüğüne yapılan davet, AKŞENER'in davet sahibidir. Bu davetle birlikte AKŞENER'in Davet Sahibi olduğu da ortaya çıktı.

SAAT 13.59

İstanbul saat 13.59. Çiğdem sokağında Doğu Mühürler Tesisleri'nde AKŞENER'in davet sahibidir.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

GÜNÜN YAZISI OKTAY EKŞİ

Bu polis bizim polisimiz

"Sen, ne zaman... Bu polis bizim polisimiz..."

RP-DYP, 8 yıl savaşı

RP-DYP arasındaki 8 yıl savaşı... AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

ER OKULU KURAN... AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

Demokrasiye inancını koruyun

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

Erbakan'a 'kadin sesi' sorusu

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

ESİTİSİZ, BİLİME AYKIRI

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

Ecevit de kesintisiz eğitimden yana

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

KADINLARDAN TEPKİ

AKŞENER'in danıştığı kişilerle görüşmeler yapıldı.

YEREL HABERLER / ANKARA

YEREL HABERLER / ANKARA

YEREL HABERLER / ANKARA

YEREL HABERLER / ANKARA

Hürriyet, 10 Nisan 1997

Ek 11: Türk Silahlı Kuvvetleri iç tehdidi dış tehdidin önüne alıyor.

30.04.1997, Milliyet, Sayfa 1

Tehdidin adı irtica

Türk Silahlı Kuvvetleri, yeni savunma konseptini açıkladı: İç tehdit, dış tehdidin önüne geçti. Çok dikkatli olmalıyız

■ Genelkurmay Başpıralığı bir brifingde dikkat çekti: İrtica PKK ile aynı paradedir. İran, antlaşık rejim ileme çabasıyla Türkiye'yi Gaziantep Demirel bir lekor aşamalarına geçirmeyi hedefliyor. İrticadan yoksul edilmesi Türkiye'ye apandan hayati öneme sahiptir.

■ Genelkurmay'ın bilgilendirme toplantısında şu görüşlere yer verildi: "İrtica'nın arkasında güçleri belirdi. Bunların birçok farklı meşru cinayeti işlediği de ortaya çıkmıştır. Çok uyanık ve dikkatli olmak zorundayız. Böldüğü ve irticai faaliyetlere izin vermesi devletin intihandır."

■ İçerden gelecek tehditlere karşı, tüm yurttaşlar gibi ordunun da sorumluluk duygusunu içinde okuyunu belirten generaler, "Ama biz elimizde silah" diye bu için, bunu gerektirdiği zamanda, her türlü istediği doğrultusunda kullanılmaya hazırız" dediler. Saray'ın da bu yönlü bir şekilde "PKK'ın başı asaletle işlerde saklanmaktadır" denildi. 30' de

Ordu sonunda adını koydu

■ Genelkurmay'daki PKK ve Ege sorularını brifingde Silahlı Kuvvetler'in "serisi" ile terimlere karşı sürdürüldü kararında çok açık biçimde ifade edildi. Çıktı ki, 28 Şubat kararının ekinde yer alan ünlü 10 numaralı madde de, İran'ı hedef alacak biçimde resmen belirtilmiş oldu.

Derya SAZAK'ın yazısı 16. sayfa da

argeneral Çetin Doğan Genelkurmay'ın savunma konseptini açıkladı.

Milliyet, 30 Nisan 1997

EK 12: 55. Hükümetin sekiz yıl sözü

08.07.1997, Milliyet, Sayfa 1

55. Hükümet'ten sekiz yıl sözü

Başbakan Mesut Yılmaz, hükümet programını TBMM'de okudu, "ağır bir görev üstlendik" dedi

- Başbakan Yılmaz, Çiller, Baykal ve Yılmazoğlu'nun izlemediği, sadece Ecevit ile Erbakan'ın dinlediği konuşmasında, sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz eğitimin uygulanacağını söyledi.
- 6 aylık bütçe açığının 720 trilyonu bulduğu, ödeneklerin üçte ikisinin tüketildiğine dikkat çekilen programda şu öncelikler yer aldı: "Enflasyonla mücadele, vergi reformu, G.Doğu'nun kalkınması."
- Programda "Milletvekili dokunulmazlığı ve kamu görevlilerinin yargılanmasındaki ayrıcalıklar daraltılacak, seçimin altyapısı hazırlanacak" denildi.

Milliyet, 8 Temmuz 1997

EK 13: Sekiz Yıl Savaşları

06.08.1997, Milliyet, Sayfa 16, Geniş Aç

Sekiz yıl savaşları...

ANKARA - MİLLİYET

ANASOL - D hükümetinin Meclis'e sevkettiği sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim yasa tasarısı TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda görüşülürken; tasarıya muhalefet yapan Refahiyol ortakları da direnişlerini sürdürdü. RP'li milletvekilleri dün Meclis'te tasarını engellemek için üç koldan mücadele etti.

Refahiyol'un sona ermesinde önemli bir rol oynayan sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim yasa tasarısı, ANASOL - D Hükümeti için de henüz sorun olmaktan çıkmadı. Tasarıya muhalefet eden Refahiyol ortakları RP ve DYP'nin yanısıra ANAP içinde de çok sayıda milletvekilinin tepkisi, iktidar ortağı partileri zorluyor. RP ve DYP, sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz eğitim tasarısını halkın istemediğini, Anayasa'ya ve Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na aykırı olduğunu öne sürüyor.

Milli Eğitim Komisyonu, DYP'li Komisyon Başkanı Altıkulaç'ın çağrısı üzerine toplanarak 8 yıllık eğitim yasa tasarısını ve bu doğrultudaki yasa tekliflerini görüştü. ANAP ve DSP'li üyeler toplantıyı protesto ederek terketti. ● Mustafa İSTEMİ

yondan ayrılmasından sonra da... Plan ve Bütçe Komisyo-
Altıkulaç, Komisyon başkanlığına... vki görüşmeleri engellemek...
raf da yapılan görüşmelerde bu a-
musemi artık süregelen RP sözcü-

Milliyet, 6 Ağustos 1997

EK 14: Eğitim Reformuna meclis onayı

Milliyet, 17 Ağustos 1997

Ek 15: İlköğretim Programında Yer Alan Dersler ve Saatleri (1998-1999)

Dersler	Sınıflar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	3	3	3	3	3
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi	-	-	-	-	-	-	1	1
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı Dil	-	-	-	2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Resim-İş	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	1	1	1
İş Eğitimi	-	-	-	3	3	3	3	3
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi	-	-	-	-	-	1	-	1
Bireysel ve Toplu Etkinlik	3	3	3	-	-	-	-	-
Seçmeli Dersler	-	-	-	3	3	2	2	2
Toplam	30	30	30	30	30	30	30	30

Kaynak: (MEB, 2001, s. 44)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hasan GÜRKAN
Doğum Yeri ve Yılı : Mersin, 1986
Medeni Durumu : Bekâr
Adres : Ç.Ü. Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği Anabilim Dalı
Elektronik Posta : hasangurkan74@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2009-2011 :Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
2005-2009 : Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
1999-2002 : Ortaöğretim, Tarsus Atatürk Lisesi
1991-1999 : İlköğretim, Tarsus Dumlupınar Hürriyet İlköğretim Okulu

İŞ DURUMU

2010-2011 : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği A.B.D. ve
Sınıf Öğretmenliği A.B.D. Yarı Zamanlı Öğretim Elemanı
2009-2010 : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği A.B.D. ve
Sınıf Öğretmenliği A.B.D. Yarı Zamanlı Öğretim Elemanı